

CONFESSIO^INIS

AMBROSIANÆ

LIBER PRIMVS,

DVODECIM CAPI-

TA COMPLECTENS.

CAPVT PRIMVM

De Deo.

1. Deum esse, ne Paganis quidem fuisse incognitum.

REVELATUR enim ira Dei de cælo in omnē impietatem & iniustitiā hominū eorum, qui veritatē Dei in iniustitia detinent.] Sicut enim in illo qui credit iustitia Dei reuelatur, sicut supra memorauimus: ita

& in eo qui non credit, impietas & iniustitia reuelatur. Ex ipsa enim cæli fabrica iratus illi Deus videtur. Idcirco enim tam pulchra astra condidit, vt ex ijs quantus & quā admirabilis creator eorum est, possit agnosci, & solus adorari. Vnde scriptū est in Psalmo decimooctauo: Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Per naturalem ergo legem reum facit genus humanum. Potuerunt enim id per legem naturæ apprehendere, fabrica mundi testificante, auctorem Deum solum diligendum, quod Moyses litteris tradidit: sed inapij facti sunt non colendo creatorem: & iniustitia in eis apparet, dum videntes dissimulant à veritate, non fatentes vnum Deum. Tom. 5. in Cap. 1. Epist. ad Rom.

Astrorum forma & pulchritudo in vniuersi Dei admirationem nos rapit, & ad cultum illius inuitat.

Lex naturæ Deum vnum esse, eumq; diligendum suadet.

A

II. Quid

II. Quid sit Deus, ineffabile nobis esse
& incomprehensibile.

*Esa. 6. **E**saias dixit, *Vidi Dominum sedentem super
thronum excelsum & eleuatū, & plena erat do-
mus maiestatis eius, & Seraphim stabant in circuitu
eius, sex alæ vni, & sex alæ alteri: & duabus velabant
pedes, & duabus velabant faciē, & duabus volabant
& clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus,
sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaorh, plena est

*Humana ratio Angelorum
essentia com-
prehendi non
potest, multo
minus ergo
Dei.* vniuersa terra maiestate eius. Si stabant Seraphim,
quomodo volabant? Si volabāt, quomodo stabant?
Si hoc non possumus comprehendere, quomodo De-
um comprehendere volumus, quem non videmus?
Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 22.

Denique pro captu, pro viribus, pro fide nostra
intueamur Deus quid sit, & videamus an ei aliquid
possit cōparari. Certe hic est de quo & cūm dicitur,
non potest dici. Cūm æstimatur, non potest æstima-
ri. Cūm comparatur, nō potest comparari. Cūm de-
finitur, ipsa sua definitione crescit. Qui cœlum manu
sua operit, pugno omnem ambitum mundi claudit.
Quem totum omnia nesciunt, & metuendo sciunt.
Tom. 2. lib. de fide contra Arrianos, Cap. 6.

*Plenitudinem
diuinitatis,
quæ in Deo ha-
bitat, nemo
vniquam vel
sensibus, vel in-
tellektu cōpre-
hēdere potuit.* Apparuit autem illi angelus stans à dextris atra-
ris incensi.] Deum nemo vidit vniquam, quia eam
quæ in Deo habitat plenitudinem diuinitatis, nemo
conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit.
Tom. 3. lib. 1. Comment. in cap. 1. Lucæ.

III. Quis sit sensus habendus de Deo.

Assertio nostræ fidei hæc est, vt vnum Deum ef-
fense dicamus. Neque vt gentes, Filium separemus.
Neque vt Iudæi natum ex Patre ante tempora, & ex
virgine postea editum denegemus. Neque vt Sabel-
lius Patrem confundamus & verbum, vt eundem Pa-
trem asseramus & Filium. Neque vt Fotinus initium
Filij ex virgine disputemus. Neque vt Arrius plures
creden-

credēdo & dissimiles potestates, & plures Deos gen-
tili errore faciamus, quia scriptum est: *Audi Isra-
hel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Deus enim

& Dominus nomen magnificentiæ, nomen est po-
testatis: sicut ipse dicit: Dominus nomen mihi est. Et
sicut alibi Propheta asserit: *Dominus omnipotens

nomen est ei. Dominus ergo est Deus, vel quod do-
minetur omnibus, vel quod spectet omnia, & time-
atur à cunctis. Si ergo vnus Deus: vnum nomen, vna

potestas, vna est Trinitas. Denique ipse dicit: *Ite
baptizate gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus
sancti. In nomine vtique non in nominibus. Ipse

etiam dicit: *Ego & Pater vnum sumus. Vnum dixit,
ne fiat discretio potestatis, Sumus addidit, vt Patrē
Filiumque cognoscas, quo perfectus Pater, perfe-
ctum Filiū genuisse credatur, & Pater & Filius vnum

sint non confusione, sed vnitae naturæ. Tom. 2. lib. 1.
deside, Cap. 1.

Hæc fidei nostræ prædicatio. Deus malus non est,
Deo impossibile nihil est, Deus temporalis non est,
Deus minor non est. Tom. 2. lib. 1. deside, Cap. 2.

Increpat enim discipulos suos ne cui hæc dicerēt,
quod oportet filium hominis multa pati, & reprobari
à principibus sacerdotum & scribis, & occidi & die tertio resurgere.] Ordo igitur disputa-
tionis est ordo tractatus: & ideo etiam nos cum
aliqui ex gentibus vocantur ad Ecclesiam, ita præ-
ceptorum seriem formare debemus, vt primo vnum
Deum auctorem mundi omniumque esse doceamus,*
in quo viuimus & sumus & mouemur, cuius & genus
sumus: vt non solum propter munera lucis & vitæ,
verum etiam propter cognationem quandam geni-
ris diligendus à nobis sit. Deinde opinionem illam
quæ est de idolis destruamus, & quod non possit au-
ri argentique vel ligni materia vim in se habere di-
uinam. Cum vnū Deum esse persuaferimus, tūc iudi-
cio eius astrues per Christum nobis salutem datam.

Tom. 5. lib. 6. Comment. in cap. 9. Lucæ.

Deus malus non est: neque quicquā ei impossibile est.

Vnus est Deus, auctor mundi & omnium rerum creatarum.

* Act. 17.

Dij gentilium diuinitate carent.

Per Christum nobis salutem data est.

Vt in caritate radicati & fundati, possitis comprehendere cū omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum.] Hoc præstare dicit habitantem Spiritum vel Christum in nobis, vt fundati simus in caritate Dei deuincti beneficijs eius, & possumus cum sanctis, qui sunt Apostoli & Prophetæ, immensum & inæstimabilem cognoscere Deum, omnia excedentem maiestate virtutis suæ. Cū enim dicit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum: hoc vtique significat, vt sicut in sphaera tanta longitudo est, quanta latitudo, & tanta altitudo, quantum & profundum, ita & in Deo omnia æqualia sunt immensitate infinitatis. *Tom. 5. in cap. 3. Epist. ad Ephes.*

Deus immensus est & inæstimabilis, omniaq; excedit maiestate virtutis sue.

IIII. Deum omnipotentem esse.

*Hebr. 6.

AMbrosius Chromatio. Numquidnam mētur Deum? Sed non mentitur, *quia impossibile est mentiri Deum. Impossibile quoque istud, numquidnam infirmitatis est? Non vtique. Nam quomodo omnia potest, si aliquid efficere non potest? Quid ergo ei impossibile: Nō quod virtuti arduum, sed quod naturæ eius contrarium. Impossibile, inquit, est ei mentiri. Impossibile istud non infirmitatis est, sed virtutis & maiestatis. *Tom. 3. lib. 6. Epist. 37.*

V. Prouidentia Dei omnia gubernari.

Cur quidam suspicentur Deum non curare res humanas.

*Iob 21.

Sed plerique reuocantur ab officio dispensatricis misericordix, dum putant hominis actus nō curare Dominum, aut nescire eum quid in occultis geramus, quid teneat nostra conscientia: aut iudicium eius nequaquam iustum videri, quando peccatores diuitijs abundare vident, gaudere honoribus, sanitate, liberis: contrā autem iustos inopes degere, inhonoros, sine liberis, infirmos corpore, luctu frequenti. Nec mediocris ea quæstio, quandoquidem *tres illi reges amici Iob, propterea eum peccatorē pronunciabant,

nunciabāt, quia inopem factum ex diuite, orbatum liberis ex fecundo parente, perfusum vlceribus, inhorrentem vibicibus, exaratum vnlneribus à capite vsque ad pedes videbant. Et paullo post: Stratiq̄ue ipse quæstionem enodem reddidit, subijciens, quod extingatur lucerna impiorum, & futura sit eorum euerfio. Non falli Deum doctorem sapientiæ & disciplinae, sed esse veritatis iudicē. Et ideo non secundum forensam abundantiam æstimandam beatitudinem singulorum, sed secundum interiorem conscientiam, quæ innocentium & flagitiosorum merita discernit, vera atque incorrupta pœnarum præmiorem quæ arbitra. Tom. 1. lib. 1. Offic. Cap. 12.

Sed reuertamur ad propositum, ne diuisionem factam præterisse videamur, quia occurrimus opinioni eorum qui videntes sceleratos quosque diuites, lætos, honoratos, potentes, cū plerique iustorum egeant, atque infirmi sint, putāt vel nihil Deum curare de nobis, vt Epicurei dicūt: vel nescire actus hominum, vt flagitiosi putāt: vel si scit omnia, iniquum esse iudicem, vt bonos egere patiatur, abundare improbos, &c. Et primo refellam eorum assertionem, qui Deum putant curam mundi nequaquam habere, sicut Aristoteles asserit, vsque ad lunam eius descendere prouidentiam. Et quis operator negligat operis sui curā? Quis deserat & derituat, quod ipse condendum putauit? Si iniuria est regere, nōne est maior iniuria fecisse: cū aliquid non fecisse nulla iniustitia sit: non curare quod feceris, summa inclementia? Quod si aut Deum creatorem suum abnegant, aut ferarum & bestiarum se haberi numero censent, quid de illis dicamus, qui hac se condemnant iniuria? Per omnia Deum ire ipsi asserunt, & omnia in virtute eius consistere, vim & maiestatem eius per omnia elementa penetrare, terras, cœlum, maria: & putant iniuriam eius, si mentem hominis, qua nihil nobis ipse præstantius dedit, penetret, & diuinæ maiestatis ingrediatur scientia? Sed horum magistrum

Beatitudo hominum nō est æstimanda secundum forensam abundantiam, sed secundum interiorem conscientiam.

Epicurei negant Deum curare res humanas.

Flagitiosi putant Deū nescire actus humanos.

* Virgil. l.
Aeneid.

Deus omnia
regit & gub-
ernat.

velut ebrium, & voluptatis patronū, ipsi qui putantur sobrii irrident Philosophi. Nam de Aristotelis opinione quid loquar? qui putat Deum suis contentum esse finibus, & præscripro regni modo degere, * vt Poetarum loquuntur fabulæ, qui mundum in tres ferūt esse diuisum, vt alij cælum, alij mare, alij inferna coercēda imperij sorte obuenerint, eosque cauere, ne vsurpata alienarum partium sollicitudine inter se bellum excitent. Similiter ergo asserit, quod terrarum curam nō habeat, sicut maris vel inferni non habet: Et quomodo ipsi excludunt, quos sequuntur Poetas? Tom. 1. lib. 1. Offic. Cap. 13.

Nec immerito gubernatorem nesciunt, qui non nouerunt Deum, per quem omnia reguntur & gubernantur. Tom. 4. lib. 1. Hexaëmeron, Cap. 2.

V I. Deum esse vbique.

Deus nullis
terminis cir-
cumscribitur.

VT in caritate radicati & fundati possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum.] Deus non solum implet omnia, sed & excedit. Nec enim clauditur, sed omnia intra se habet, vt solus ineffabilis & infinitus habeatur. Tom. 5. in cap. 3. Epist. ad Ephes.

Prope est Do-
minus omnis-
bus, qui vbique
adest.

Deus omnia
videt, assistit
singulis.

* Sapient. 1.

* Hierem. 23.

* Ioan. 1.

* Psal. 138.

Prope es Domine, & omnes viæ tuæ veritas.] Prope est Dominus omnibus, qui vbique adest: nec refugere eum possumus si offendimus, nec fallere si delinquimus, nec amittimus si colamus. Spectat omnia Deus, omnia videt, assistit singulis, dicens: Deus appropinquans ego sum. Et quomodo potest deesse alicui Deus, cum de Spiritu Dei legeris: * Spiritus Domini repleuit orbem terrarum? Quia vbi Domini Spiritus, ibi Dominus Deus. * Cælum & terram ego compleo, dicit Dominus. Vbi igitur deficit qui implet omnia? * aut quomodo de plenitudine eius omnes accepimus, nisi omnibus appropinquet? Denique Dauid sciēs illum vbique esse, & implere cælum & terram & maria, ait: * Quò ibo à Spiritu tuo, & quò

& quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es: si descendero in infernũ, ades. Si sumfero penas meas ante lucem, & habitem in nouissimo maris, etenim ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Quàm cito significauit vbiq; Deum esse: & vbi est Dei Spiritus, ibi Deum esse: & vbi est Deus, ibi Spiritum Dei esse præsentem. Quo loco indiuidua copula Trinitatis expressa est. Tom. 4. Sermo-
ne 19. in Psal. 118.

*Deus est vbi-
que.*

* Vado ad Patrem, quoniam Pater maior me est, Quomodo vadit nisi per mortem, & venit nisi per resurrectionem? Denique addidit, vt de assumptione se dixisse signaret: Propterea dixi vobis prius quàm fiat, vt cùm factũ fuerit credatis. Loquebatur enim passionem sui corporis & resurrectionem, per quam credere cœperant, qui ante dubitabãt. Neque enim Deus de loco ad locum transit: qui vbiq; semper est. Vt homo est qui vadit, ipse est qui venit. Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 4. Lege Tom. 4. orationem i præparantem ad Missam.

*Deus nõ trã-
sit de loco ad
locũ sed vbiq;
semper est.*

CAPVT SECVNDVM De Trinitate & Vnitate Dei.

I. In diuinis esse Trinitatem personarum & Vnitatem essentia.

Sed dicunt lectum: * Ite, baptizate gētes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et obijciunt, quia primo Patrem nominauit, secundo Filium, tertio Spiritum sanctum. Numquid ergo, quia dicit Euangelium, * In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: inferiorem significauit Patrem, quia primo verbum Dei in principio semper esse ac fuisse memorauit? Aut cùm dixit Aposto-
lus: * In regno Christi & Dei, ordinẽ fecit: Aut cùm dicit ipse Dominus Iesus: * Spiritus Domini super me, eo quod vixit me, euangelizare pauperibus mi-

* Matth. 28.
Pater non est
maior Filio et
Spiritu sancto
etsi nonnum-
quã prius no-
minetur.
* Ioan. 1.
* Ephes. 5.
* Luc. 4.

Pater, Filius, Spiritus sanctus tres distinctæ personæ sunt, et trium istarum personarum vna diuinitas, vna maiestas est.

fit me, prædicare captiuis remissionem: eminentiorem Filio Dei Spiritum esse testatus est: Aduertis virgo quemadmodum ista soluantur. Aperi ad hæc aures tuas, os tuum claude. Aperi aures, vt fidem audias: claude os, vt teneas veterandiam. Deinde illud legunt, quia dixit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: & non intelligunt quid ante præmiserit. In nomine, inquit. Tres personas quidem significauit, sed vnum Trinitatis nomen asseruit. Vnus itaque Deus, vnum nomē, vna diuinitas, vna maiestas. *Tom. 1. de institutione virg. Cap. 10.*

Didicimus itaque vnam esse potentiam Trinitatis, quam nos in ipsa quoque docuit passione, atque post ipsam docuit passionem. Filius enim patitur per corporis sacramentum, Apostolis Spiritus sanctus infunditur, Pater quoque maxima voce signatur. Didicimus vnam Patris & Filij esse imaginem, vnam similitudinem, vnam sanctificationem. Didicimus vnam esse operationem, vnam gloriam, vnam quoque diuinitatem. Vnus ergo & solus Deus, quia scriptum est, * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Vnus Deus, non vt ipse sit Pater & Filius, sicut impius Sabellius asserit, sed quia Patris & Filij Spiritus quæ sancti vna diuinitas sit: vbi autē vna diuinitas, vna voluntas, & vna præceptio. *Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 4.*

Patrem distinctum esse à Filio & Spiritu sancto, Christus in ipsa passione post docuit. Trinitatis vna est gloria & diuinitas. * Matth. 4. Sabellius Patrem cum Filio, et Spiritu sancto confundit.

Brenis professori fidei Catholicorum de Trinitate.

* Gen. 18.

Aduertimus igitur quod Pater & Filius & Spiritus sanctus in vno eodemque per naturam eiusdem maneant vnitatem. *Tom. 2. lib. 3. de Spir. sanct. Cap. 13.*

Professio autem fidei sententia est, quam aduersum Sabellianos & Arrianos ita à maioribus traditam tenemus, vt Patrem Deum, & Filium eius vnigenitum, & Spiritum sanctum veneremur, hanc Trinitatem vnus esse substantiæ, maiestatis, diuinitatis. *Tom. 3. lib. Epist. 6. Epist. 40.*

* Ante ostium sedebat Abraham, sedebat meridie. Quando alij quiescebant, iste hospitem explorabat aduentus. Merito illi Deus apparuit ad quercum

Mambra,

Mambrae, quia fructum hospitalitatis studiosissime requirebat. Et respiciens, inquit, oculis vidit, & ecce tres viri stabant supra illum. Et cum vidisset illos, currit obviam illis. Vide primo fidei mysterium. Deus illi apparuit, & tres aspexit. Cui Deus refulget, Trinitatem videt, nec sine Filio Patrem suscipit, nec sine spiritu sancto Filium confiteretur. *Tom. 4. lib. 1. de Abraham Patriarcha, Cap. 5.*

*Abrahamo
Deus vnus ap-
paruit in Tri-
nitate perso-
narum.*

Spiritus Domini super me.] Vides Trinitatem coeternam atque perfectam. Ipsum loquitur Scriptura Iesum Deum hominemque in utroque perfectum, loquitur & Patrem, & Spiritum sanctum. Spiritus enim sanctus cooperator ostenditur, quando corporali specie sicut columba descendit in Christum, cum Dei filius baptizaretur in fluuio, Pater loqueretur e caelo *Tom. 5. lib. 4. Comment. in cap. 4. Lucae.*

*In baptisinate
Christi, Tri-
nitatis myste-
rium se prodit.*

Idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus.] In tantum non hoc hominibus dandum, quasi proprium, sed soli Deo asserit, vt etiam donum Spiritus sancti, & gratiam Domini Iesu, vnus Dei dicat operationem, ne gratia & donum diuisum sit per personas Patris & Filij & Spiritus sancti, sed indiscretam vnitatis & naturae trium vnum opus intelligatur, vt ad vnum omnem gloriam redigat & diuinitatem. Diuisiones autem gratiarum sunt officijs Ecclesiae, non humanis meritis deputatae. Si enim Spiritus sanctus idem Dominus est, & Dominus idem Deus est, tres vnus Deus est. Cum enim Spiritus sancti gloria & potestas, & natura Dei est, & Dominus Iesus idem est in natura quod Deus est, vnus utique Spiritus sanctus, & Dominus Iesus, & Pater Deus est. Et singuli enim Deus vnus, & tres Deus vnus. Denique operante vno, tres operari dicuntur, vt Trinitatis mysterium in vnus Dei natura & potestate claudatur, cum sit immensum. *Tom. 5. cap. 12. Epist. 1. ad Corinth.*

*Patris, Filij,
& Spiritus
sancti vna est
operatio.*

*Pater, Filius
& Spiritus
sanctus Deus
vnus est.*

II. Non plures Deos quamquam plures personas, agnoscere Catholicos.

*Vnum Deum,
non tres Deos
Catholici pro-
fitemur, etsi
Trinitatem
personarum
agnoscunt.
* Matih. 28.*

*Arriani vel
Filium Deum
esse negare,
aut duos Deos
necessario in-
troducere des-
bent.*

*Intellectus a-
nima est, volū-
tas anima est,
memoria item
anima est, &
tamen nō tres
anima in hum-
ano corpore sunt,*

VNum ergo Deum, non duos aut tres Deos dicimus, impia Arrianorum hæresis dum criminatur incurrit. Tres enim Deos dicit, qui diuinitatem separat Trinitatis, cum Dominus dicendo: * Ite baptizate gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vnus esse Trinitatē potestatis ostenderit. Nos Patrē & Filium, & Spiritū sanctum cōfitemur, ita vt in Trinitate perfectā & plenitudo sit diuinitatis, & vnitas potestatis. *Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 2.*

Sed quid veremini, an illud quod oblatrare confuestis, ne tres faciatis Deos? Absit. Vbi enim vna deitas intelligitur, vnus Deus dicitur. Neque enim cum Filium Deum dicimus, duos Deos dicimus. Nam si cum deitatē Spiritus confitemur, putatis nos tres Deos dicere: Ergo & cum deitatē Filij dicitis, quia non potestis eam negare, duos inducitis Deos. Necessesse est igitur iuxta sententiā vestram si Deum personæ vnus, non vnus naturæ nomē putatis, aut duos Deos dicatis, aut Deum Filium denegatis. Sed excusemus vos ab inscientia, etsi non excusamus à culpa. Etenim secundum nostram sententiā, quia vnus Deus, vna diuinitas, & vnitas intelligitur potestatis. Sicut vnum Deum dicimus & Patrem verum deitatis nomine confitentis, nec Filium denegantes: ita etiam Spiritum sanctum à deitatis non excludimus vnitate, & tres Deos non asserimus, sed negamus: quia pluralitatē non vnitas facit, sed diuisio potestatis. Quomodo enim pluralitatē recipit vnitas diuinitatis, cum pluralitas numeri sit, numerum autem nō recipiat diuina natura? *Tom. 2. lib. 3. de Spir. sanct. Cap. 14. Lege & Cap. 15. eiusdem libri.*

Et sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est, non tamen tres Dij sunt, sed vnus Deus tres habens personas: ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria: non tamen tres animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens dignitates. *Tom. 4. lib. de dignitate humane conditionis, Cap. 2.*

*anima in hum-
ano corpore sunt, sed vna anima tres habens dignitates.*

Facite

Facite vobis amicos de iniquo mammona.] Non feruiamus alienis, qui nullum Dominum debemus scire nisi Christum. Vnus enim Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus Dominus Iesus, per quē omnia. Quid ergo? Pater Dominus, aut Filius Deus non est? Sed & Pater Dominus, quia * verbo Domini cœli firmati sunt: & Filius Deus, qui est super omnes Deus benedictus in secula. Quomodo ergo nemo potest duobus dominis seruire? Vnus enim Dominus, quia vnus Deus. * Denique Dominū Deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Vnde claret vnum Patris & Filij esse dominatum. Vnus autem est, si non diuidatur, sed totus in Patre, totus in Filio sit. Itaque quia vnus deitatis atque dominatus asserimus Trinitatem, vnum Deum, & vnum Dominum confitemur. Qui autem aliam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus sancti memorant potestatem: plures Deos, & plures Dominos in Ecclesiā gentilis vitio erroris inducūt. Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 16. Lucae. Vide lib. 10. Comment. in cap. 22. eiusdem Lucae.

* Psal. 32.

* Matth. 4.

Trinitas vnus est Deitatis et dominatus.

III. Substantialia nomina in diuinis singulari numero de tribus coniunctim personis esse intelligenda.

Quis igitur vnitatem separare audeat nominis, cum operationis videat vnitatem? Sed quid ego vnitatem nominis argumentis astruo, cum diuinæ vocis euidentis testimonium sit, vnum esse nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti? Scriptum est enim:

* Ite baptizate gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. In nomine dixit, non in nominibus. Non ergo aliud nomen Patris, aliud nomen Filij, aliud nomen Spiritus sancti, quia vnus Deus: non plura nomina, quia non duo Dij, non tres Dij. Et vt aperiret quia vna diuinitas, vna maiestas est, quia vnum nomen Patris & Filij & Spiritus sancti, non in alio nomine venerit Filius, & in alio nomine Spiritus sanctus, ait ipse Dominus: * Ego veni in nomine Pa-

* Matth. 28.

In nomine Trinitatis, non in nominibus dicendum est.

* Ioan. 5.

tris

tris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quod autem nomen Patris est, hoc idem Filij Scriptura declarat, quia in Exodo dixit Dominus: Ego antecedo in nomine meo & vocabo te in nomine meo Dominum in conspectu tuo. Dominus ergo dixit, quia in nomine suo vocavit Dominum Dominus ergo & Patris est nomen & Filij. Cum autem vnum nomen sit Patris & Filij, accipe quod & Spiritus sancti idem nomen sit, quoniam & Spiritus sanctus in nomine Filij venit: sicut scriptum est: * Paracletus autem ille Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Qui autem venit in nomine Filij, utique etiam in nomine Patris venit, quia vnum nomen Patris & Filij est. Sic fit ut vnum & Patris & Filij nomen sit & Spiritus sancti. Tom. 2. lib. 1. de Spir. sancto, Cap. 14.

* Ioan. 14.

*Spiritus venit
in nomine Fi-
lij & Patris.*

Pater Dominus est, Filius item, & Spiritus sanctus, et tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus.

* Mar. 6.

* Matth. 11.

Deus Pater Dominus est.

* Ioan. 13.

Filius Dominus est.

* Deut. 6.

Vnus est Deus & Dominus.

Pater sanctus est, Filius item

Sed fortassis iterum dicas: Si Dominum Spiritum dixerō, tres Dominos declarabo. Nūquid cum Dominum Filium dicis, aut Filium negas, aut duos Dominos confiteris? Absit. Ipse enim Filius dixit: * Nolite duobus dominis seruire. Sed non utique aut se, aut Patrem Dominum denegauit. Nam & Patrem Dominum dixit, sicut habes: * Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ. Et se memorauit Dominum, sicut in Euangelio legimus: * Vocatis me Dominum & Magistrum, & bene facitis, sum etenim. Sed non duos Dominos dixit, immo ostēdit se non duos Dominos seruire. Nō sunt enim duo Domini vbi dominatus vnus est, quia Pater in Filio, Filius in Patre, & ideo Dominus vnus. Sic & lex docuit: * Audi, Israhel, Dominus Deus tuus vnus est, hoc est, immutabilis semper, vnitatem permanentis potestatis, semper idem: nulla accessione, nulla diminutione mutatur. Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 17.

Ergo sanctus Pater, sanctus Filius, sanctus & Spiritus, sed non tres sancti, quia vnus est Deus sanctus, vnus

vnus est Dominus. Vna est ergo vera sanctitas, sicut *et Spiritus*
 vna est vera diuinitas, vna illa sanctitas naturalis. *sanctus, et*
 Ideo omnia hæc quæ sancta nos credimus, illam so- *tamen nõ tres*
 lam prædicant sanctitatem: Cherubim & Seraphim *sancti, sed v-*
 indefessis vocibus laudant & dicunt: Sanctus, san- *nus est Deus*
 ctus, sanctus Dominus Deus sabaoth. Non semel di- *sanctus.*
 cunt, ne singularitatem credas. Non bis dicunt, ne
 Spiritum excludas. Non sanctos dicunt, ne plurali-
 tatem æstimes. Sed ter reperunt, & idem dicunt, vt
 etiam in hymno distinctionem Trinitatis, & Diui-
 nitatis intelligas vnitatem: hoc cum dicunt, Deum
 prædicant. *Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 18. Vide*
plura Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 4.

IIII. *Hæreticos esse, qui Filium aut Spiritū san-*
ctum creaturam, aut minorem Patre, aut di-
uerse ab eo essentia ponunt.

Nunc consideremus quas Arriani Dei filio infe- *Errores Arri-*
 rant quæstiones. * Dissimilem Patri dicunt ef- *anorum de*
 fe Dei Filium. Hoc si homini obijciatur, iniuria est. *Christo.*
 * Ex tempore cœpisse dicunt Dei Filium, cum cōdi- ** 1.*
 tor ipse sit temporum. Homines sumus, & esse nolu- ** 2.*
 mus temporales. Ex tempore cœpimus, & sine tem-
 pore futuros esse nos credimus. Fieri nos optamus
 æternos, & quomodo negare possumus Dei Filium
 sempiternum, quem sempiternum docet atque de-
 monstrat naturā non gratiā? * Creatum dicūt. Quis ** 3.*
 auctorem inter opera sua deputer, vt videatur id ef-
 fe quod fecit? * Bonum negant. Sacrilega vox ipsa se ** 4.*
 damnat, vt indulgentiam sperare non possit. * Ne- ** 5.*
 gant verum Dei Filium, * negant omnipotentem, ** 6.*
 cum fateantur omnia facta per Filium, omnia crea-
 ta per Dei esse virtutem. Quid est enim virtus, nisi
 perfecta natura? * Negant etiam diuinitate vnum ** 7.*
 esse cum Patre. Deleant ergo Euangelium, deleant
 Christi vocem. Ipse enim dixit: * Ego & Pater vnum ** Ioh. 10.*
 sumus. Non ego hoc dico, Christus dixit. Numquid
 fallax,

fallax, ut mentiretur? Numquid impius, ut quod nō erat usurparet? Sed singula suis locis plenius digerentur. *Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 3.*

Da veniam sancte Imperator, si ad ipsos (qui Filium Patri dissimilem dicunt) paullisper verba conuerto. Sed quem potissimum legam, Eudoxium Eunomiumve, an Arrium vel Aetium eius magistros? Plura enim nomina, sed vna perfidia, impietate non dissonans, communione discordans, non dissimilis fraude, sed cogitatione discreta. Cur enim secum non sint conuenire, non intelligo. Eunomij personam diffugiunt Arriani, sed eius perfidiam asserunt, impietatem exsequuntur. Aiunt eum prodidisse effusius, quæ Arrius scripserat. Magna cæcitatibus effusio. Auctorem probant, executorem refutant. Itaque nunc in plures sese diuisere formas. Alij Eudoxium, alij Eunomium vel Aetium, alij Palladium vel Demophilum atque Auxentium, vel perfidia eius hæredes sequuntur, alij diuersos. *Numquid diuisus est Christus? Sed qui eum à Patre diuidunt, ipsi se scindunt: & ideo quoniam communiter aduersus Ecclesiam Dei, quibus inter se ipsos non conuenit conspirarunt, communi nomine hæreticos, quibus respondendum est, nominabo. *Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 4.*

*1. Cor. I.

Paucis verbis Omnes hæreses hoc capitulo breui (In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c.) B. Ioānis Euā-
gelistæ oēs hæ piscator noster exclusit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio præuenitur. Ergo Arrius conticescat. Quod autem erat apud Deum, non commixtione confunditur, sed manentis verbi apud Patrem solida perfectione distinguitur, ut Sabellius obmutescat. Et Deus erat verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc verbum est, sed in illa cælestis designatione virtutis, ut confutetur Fotinus. Quod verò erat in principio apud Deum, sempiternæ diuinitatis in Patre & Filio inseparabilis vnitas edocetur, ut erubescat Eudo-

Eudoxius & Eunomius. Postremo cum * omnia per ipsum facta dicantur, ipse conditor noui vtique testamenti: & veteris designatur, vt Manichæus locum tentationis habere non possit. Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 5.

Similiter quoque eiusdem sententia: auctoritate (Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti, quiesce) damnantur, qui diuinitatem sancti Spiritus negauerunt. Alij enim quidam vel Arrianorum Iudæi, vel Arriani sunt Iudæorum: quia sicut illi Filium à Patre, ita & isti Spiritum à Deo Patre & Filio Dei separant. Tom. 2. lib. de incarnat. dominicæ sacramen- to, Cap. 2.

Et hos igitur qui in * phantasmate venisse Iesum prædicant, & illos condemnare debemus qui aduersa erroris linea, non vnum eundemque Filium Dei dicunt, sed alium esse qui ex Deo Patre natus sit, alium qui sit generatus ex virgine, cum Euangelista dicat: * Quia verbum caro factum est, vt vnum Dominum Iesum, non duos crederes. Nonnulli etiam aliud Dei verbum, alium verum Dei Filium crediderunt, cum ipsum qui in principio erat verbum apud Deum Patrem in sua propria venisse Euangelista testetur. Sunt autem qui tamquam ad vnum prophetarum, ita ad Christum factum esse verbum arbitrati sunt, non ipsum esse Dei verbum. Sed de nullo prophetarum dictum est, quia verbum caro factum est, nullus prophetarum abstulit peccata mundi. De nullo alio dictum est. * Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. De nullo prophetarum legimus, quod sit Dominus maiestatis, quod de Christo Apostolus dixit: * Quia Iudæi Dominum maiestatis crucifixerunt. Sed dum hos redarguimus, emergunt alij, qui carnem Domini dicant & diuinitatem vnus esse naturæ. Quæ tantum sacrilegium inferna vomerunt? Iam tolerabiles sunt Arriani, quorum per istos perfidiæ robur adolescit, vt maiore contentione asserant Patrem & Filium

* Ioan. 1.

Manichæus
Christum aucto-
re veteris Testa-
menti esse
negat. De quo
vide Epiphani-
um Tom. 2.
lib. 2. heres. 66

Quidam here-
tici instar Iu-
deorum diuinitate
Spiritus
sancti negant.

* Manichæos
putat. De quo
vide August.
Tom. 6. lib. de
heresibus ad
Quoduldeum
heresi 46

* Ioan. 1.

Quidam Chris-
tum Dei vero
verbum negant.

* Matih. 3.

* 1. Cor. 2.

Non longe ab
hac sententia
absunt hodie
Vbiquitarij.

& Filium

& Filium & Spiritum sanctum vnus nõ esse substantiæ, quia isti diuinitatem Domini & carnem substantiæ vnus dicere tentauerunt. *Lib. de incarnat. dominicæ sacramento, Cap. 6.*

Sed plerique eandem sectam sequentes, disputationis genere discordare se putant, ab his qui dissimilem Patri per omnia Filium dicunt. Ideo horum quoque qui similem dicunt Filium, sed non vnus substantiæ cum Patre, ineptias discutiamus. *Lib. de incarnat. dominicæ sacramento, Cap. 10.*

CAPVT TERTIVM De Deo Patre.

I. Ipsum esse Patrem qui Filius, hæresin fuisse Sabellianorum.

Sabelliani Patrem cum Filio confundunt.

NOs nec iuxta Sabellianos, Patrem Filiumque confundimus, nec iuxta Arrianos, Patrem Filiumque secernimus. Pater enim & Filius distinctionem habent, vt Pater & Filius separationem diuinitatis non habent. *Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 2.*

Scriptura sacra Patrem diuersum esse à Filio definit. * Ioan. 8. Dicat & Sabellianus: Ego te ipsum Patrem & Filium & Spiritum sanctum arbitror: Respondebit & Dominus: Non audis Patrem, non audis Filium? Numquid hic vlla confusio est? Scriptura ipsa te docet, Patrem esse qui detulit iudicium, Filium esse qui iudicat. Non audisti me dicentem: * Solus non sum, sed ego & qui misit me Pater? *Lib. 2. de fide, Cap. 4.*

Nobis natus est puer, non Sabellianis. Illi enim nolunt Filium datum, eundem asserentes Patrem esse quem Filium. *Lib. 3. de fide, Cap. 4.*

Quomodo Pater & Filius vnum sint.

Verum est quod dixit Filius: Omnia quæ Pater habet mea sunt, & secundum diuinitatem vnum est cum Patre Filius, vnum per substantiam naturalem, non vnus secundum Sabellianam perfidiam. *Tom. 2. lib. 2. de Spiritu sancto, Cap. 12.*

II. Patrem

II. Patrem non esse maiorem Filio secundum diuinitatem.

Quomodo potest minor esse Deus, cum Deus *Filius non perfectus & plenus sit?* Sed minor in natura *test esse minor* hominis: & miraris si ex persona hominis, Patrem *Patre, cum* De- *dixit maiorem, qui in persona hominis se vermem* *us perfectus* dixit esse, non hominem. Dixit enim: * Ego autem *& plenus sit.* *sum vermis & non homo. Et alibi: * Sicut ovis ad oc-* *Quo sensu Fi-* *lius Patre di-* *catur minor.* ** psal. 21.* ** Esa. 53.* ** Philip. 2.* *Quomodo autem minor factus, nisi quia * cum in* ** Philip. 2.* *forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se* *æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit? Nō amit-* *tens vti que quod erat, sed assumens quod non erat,* *quia formam serui accepit. Denique vt sciremus per* *inceptionem corporis minoratum, de homine Da-* *uid prophetauit dicens: * Quid est homo quod me-* ** psal. 8.* *mor es eius, aut filius hominis, nisi quia visitas eum?* *Minorasti eum paulominus ab angelis. Hoc ipsum* *interpretatus Apostolus ait: * Nam paulominus* ** Hebr. 2.* *minoratum ab angelis videmus Iesum propter pas-* *sionem mortis, gloria & honore coronatum, vt sine* *Deo pro omnibus gustaret mortem. Non solum ergo* *Christus non* *go à Patre, sed etiam ab angelis minor Filius Dei fa-* *solum Patre,* *ctus est. Et si hoc ad præiudicium trahis: Num ergo* *sed & Ange-* *Filius in natura Dei minor est quam sui angeli, qui* *lis minor fa-* *ei seruiunt & ministrant? Ita dum minorem vultis* *ctus est.* *asserere, impietatem incurritis, vt Angelorum na-* ** Matth. 10.* *turam Dei Filio præferatis. Sed non est * seruus su-* ** Matth. 4.* *pra dominum suum. Denique & in carne constituto* ** Angeli ministrabant, vt nihil ei agnoscas per na-* *turam corporis imminutum. Neque enim Deus sui* *pati potuit detrimentum, cum id quod assumpsit ex* *virgine nec accessio diuinæ, nec diminutio potesta-* *tis sit. Non est ergo secundum diuinitatem minor,* *qui plenitudinem habet diuinitatis & gloriæ. Ma-*

ior enim & minor in his quæ corporalia sunt distinguuntur. Aut statu maior, aut plenitudine, aut certe ætate: vacant enim ista, ubi de diuinis tractatus inducitur. *Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 4.*

*Ambrosij bre-
uis confessio de
sanctissima
Trinitate.*

*Ratio cur Fi-
lius Patre mi-
nor dici non de-
beat.*

*Filius non est
Patri subie-
ctus secundum
diuinitatem.*

* *Genes. 1.*

* *Psal. 103.*

* *Proverb. 8.*

* *Ioan. 1.*

Ad te nunc omnipotens Pater cum lacrymis verba conuerto. Ego te quidem inaccessibilem, incomprehensibilem, inæstimabilem promitte dixerim: sed Filium tuum minorem non ausum dicere. Nam cum illum splendorem gloriæ & imaginem substantiæ tuę legerim, vereor ne minorem imaginem tuam dicendo substantiæ, minorem substantiam tuam dicere videar, cuius imago sit Filius, cum plenitudo tuę diuinitatis omnis in Filio sit. Immensum te Filiumque tuum & Spiritum sanctum, in circumscriptum, inæstimabilem, inenarrabilem, legi libenter, credo libenter. *Tom. 2. lib. 5. de fide, Cap. 9.*

Miserationes tuæ multæ nimis Domine, secundum iudicia tua viuifica me. Non possum ego à me facere quicquam. Nonnulli hæretici solebant hinc facere quæstiones, quasi infirmus esset Filius, qui à se nihil faceret, quasi secundum diuinitatem quoque subditus, & paterno subiectus imperio: nec aduertit quòd hoc quoque magis potestatis diuinæ vnitas comprobetur, ubi putant inter Patrem & Filium esse distantiam potestatis. Nihil à se facit Filius, quia per vnitatem operationis, nec Filius sine Patre facit, nec sine Filio Pater. Denique Pater dicit ad Filium: * Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, communem asserens operationem esse, ubi commune consilium est. Quid sine sapientia facit, qui omnia in sapientia fecit? ut lectum est: * Omnia in sapientia fecisti. Denique Sapientia dixit: * Cum faceret cælos, cum illo erā, & ego eram cui applaudebat. * Et Euangelista ait: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: ut doceret non solum operatorem omnium Filium, sed etiam paternæ operationis confortem esse. *Tom. 4. Serm. 20. in Psalm. 118.*

Deus

Deus autem vnus est.] Hoc dicit, ne Christū prædicando Deum, quem arbitrum dicit vni Deo, prædicasse putaretur contra legem & Prophetas. Arbitrum ergo hūc per assumptionem carnis intelligi docet, sicut dicit ad Timotheum: *Arbiter Dei & hominum homo Iesus Christus. Iuxta autem quod Deus est, à Patre hunc non separari, sed vnum esse cū Patre. Siue enim Pater, siue Filius, Deus vnus est. Deus enim naturæ nomen est & potestatis, quam in Patre & Filio indiuiduam manere ipsa nominum ratio docet. *Tom. 5. in Cap. 3. Epistole ad Galatas.*

Christus mediator noster est vt homo.
* 1. Tim. 2.
Christus diuinitate vnum est cum Patre.

III. Quòd ab aeterno Pater genuit Filium.

DIc mihi hæretice, dat enim veniam clementissimus Imperator, vt te non obloquendi studio, nec audiendi cupiditate, sed exponendi gratia paulisper alloquar. Dic mihi, inquam, Fuit ne aliquando tempus quo omnipotens Deus Pater non erat, & Deus erat? Tempus, inquis, non astruo. Bene & argute. Si enim tempus dixeris, te ipsum conuincas, quia necesse est asseras fuisse tempus ante Filium, cū Filius temporis auctor sit & creator. Nō potest enim post opus suum ipse cœpisse. Necesse est igitur auctorem operis sui esse fatearis, Ante tempora, inquis, non nego Filium. Sed cū Filium dico, ostendo priorem Patrem, quia Pater, inquis, Filio prior est. Quid est hoc? Negas esse tempus ante Filium, & tamen nescio quid ante Filium vis præcessisse quod temporis sit, & ostendis media nescio quæ molimina fuisse generandi, in quo generationem Patris significas temporalem. Nam si Pater esse cœpit, Deus ergo primo erat, postea Pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus? Si enim ante Deus, postea Pater: vtique generationis accessione mutatus est. Sed auertat Deus hanc amentiam. Nos enim ad impietatem eorum redarguendam, hanc retulimus quæstionem: quia pia mens generationē sine tempore asserit, vt & sempiternum Patrem cum Filio di-

Filius temporis auctor creator est.
Deus ab initio Pater fuit.

Pater honorificatur si Filio diuini honores tribuantur. cat, nec aliquando asserat esse mutatum. Iungat igitur honorificentia Patri Filium, quem diuinitas iunxit: non separet impietas, quem generationis proprietates copulauit. Honorificemus Filium, vt honorificemus & Patrem, sicut in Euangelio scriptum est. Sempiternitas filij paternæ maiestatis insigne est. Si iste non semper fuit, ergo ille mutatus est: sed si

semper fuit Filius, ergo nec Pater aliquando mutatus est, qui immutabilis semper est. Itaque videmus quòd illi qui volūt negare Filium sempiternum, volunt Patrem docere esse mutatum. Accipe aliud quòd clareat Filium sempiternū. Apostolus dicit: * Quòd Dei sempiterna virtus sit atque diuinitas. Virtus autem Dei Christus est. Scriptum est enim, * Christum esse Dei virtutem & Dei sapientiam. Ergo si Christus Dei virtus, quia virtus Dei sempiterna: sempiternus igitur & Christus. Non ergo ex vsu generationis humanae calumniam hæretice instruas, neque ex nostro sermone componas. Neque enim angustis sermonibus nostris, immensæ magnitudinem possumus diuinitatis includere, cuius magnitudinis non est finis. Namque hominis generationem si definire contendas, tempus ostēdis. Generatio autem diuina supra omnia est. Late patet, supra omnes cogitationes ascendit & sensus. Scriptum est enim: * Nemo venit ad Patrem nisi per me. Quicquid igitur de Patre cogitaueris quamlibet eius æternitatem, non potes te eo aliquid nisi per Filium cogitare: nec potest vllus

* Rom. I.

* I. Cor. I.

* Ioan. 6.

* Matth. 17.

* Psal. 118.

Generationē Filij nemo mēte comprehendere potest.

ad Patrem nisi per Filium transire sensus. * Hic est, inquit, Filius meus dilectissimus. Est, inquit, quod indefinēter est. Vnde & Dauid dicit: * In æternum, inquit, Domine, permanet verbum tuum in cœlo. Quòd enim manet, nec substantia nec æternitate deficit. Quæris à me, quomodo si Filius sit, nō priorem habeat Patrem. quæro item abs te, quando a ut quomodo Filium putes esse generatum? Mihi enim impossibile est, generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet, non mea tantum sed Angelorum.

Supra

Supra potestates, supra Angelos, supra Cherubim, supra Seraphim, supra omnem sensum est, quia scriptum est: *Pax autem Christi quæ est supra omnem sensum. Si pax Christi supra omnem sensum est, quemadmodum non est super omnem sensum tanta generatio?

* Philip. 4.

Et paullo post:

Dicit aliquis: Quomodo generatus est Filius quasi sempiternus, quasi verbum, quasi splendor lucis æternæ, quia simul splendor operatur ut nascitur? Apostoli iudicium exemplum est, non meum. Noli ergo credere quod fuerit vel momentum aliquod quo fuerit sine sapientia Deus, aut sine splendore lux. Noli Arriane ex nostris æstimare diuina, sed diuina credere, ubi humana non inuenis. Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 5.

Ne momento

quidem fuit

Pater sine Fi-

lio.

IIII. Patri Filium esse consubstantialem.

DE substantia Imperator Auguste quid loquar? Vnius Filium cum Patre esse substantiæ, cum imaginem paternæ substantiæ Filium legimus, ut in nullo secundum diuinitatem à Patre intelligas discrepare. Iuxta hanc imaginem dixit: *Omnia quæ Pater habet mea sunt, ergo nec substantiam in Deo possumus denegare. Neque enim insubstantius est, qui alijs dedit habere substantiam, licet alia sit substantia Dei, alia creaturæ. Non potest insubstantius Filius Dei esse, per quem cuncta subsistunt. Et ideo ait: *Non est absconditum os meum quæ fecisti in abscondito, & substantia mea in inferioribus terræ. Virtuti enim & diuinitati, ea quæ ante constitutionem mundi, vel in perplicable maiestate sunt gesta, abscondita esse non poterant. Tom. 2. lib. 3. de fide, Cap. 7.

Filius à Patre

in nullo discre

pat secundum

diuinitatem.

* Ioan. 16.

* Psal. 138.

Deus igitur ex Deo, lumen de lumine, verus Deus de Deo vero, ex Patre natus non factus, vnius substantiæ cum Patre. Sic nempe nostri secundum Scripturas dixerunt Patres, qui etiam sacrilega dogmata ideo suis inferenda putauere decretis, ut Arrij per-

Filius ex Pa-

tre natus non

factus, vnius

substantiæ est

cum Patre.

fidia ipsa se proderet, ne quasi fucis quibusdã & coloribus illita velaretur. *Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 8.*

Ecclesia damnat qui Filium non per omnia Patri aequalẽ faciunt.

Eos, inquit, qui dicunt: Erat quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & qui ex nihilo factum, aut ex alia substantia vel vsia dicunt esse, aut mutabilem & conuertibilem Dei Filium, anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia. Accepisti sancte Imperator eos qui talia asserunt iure damnatos, non humana industria, nõ compositione aliqua, sed trecenti decẽ & octo, vt supra dixi, Episcopi ad concilium conuenerunt. *Lib. 1. de fide, Cap. 9.*

Arriani homouision propterea nominari non oportere aiunt, quia in Scripturis diuinis non continetur.

* Rom. 10.

Sed dicis homouision nominati nõ oportere, quia in Scripturis diuinis non cõtineatur. Quæro & ego, homo qui hoc prohibes, si ideo nominari non debet, quia scriptum non est, an quia ita credi non liceat? Quod si ita credendum est, cur non ita profitendum? * Corde enim, inquit Apostolus, creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Aut si ideo nominandum non est, quia nec ita credendum, obtrinit Arrianæ labis assertio, quæ ideo Patrem & Filium vnus substantiæ denegauit, quia Filium Dei, modo ex nihilo, modo ex Patre, sed ab alia substantia, quando voluit, & quomodo voluit, & vnde voluit factum inducit, dummodo aliunde eum, & non de eo quod Pater est extitisse confingat. Quem & si natum dicit, sed hoc dicto genus: quia rursum omne quod natum est, factum intelligit, eo quod & nos à Deo geniti appellemur, quos constat esse facturam. Vel si Arrianus non es, & verum Filium de vero Patre natum non factum agnoscis, cur non eum cum Patre vnã substantiam dicis? Frustra times homo profiteri quod credis, & frustra credis si ita non credis, & merito hæreticus denotaris. *Tom. 2. lib. de fide, contra Arrianos, Cap. 3. Vide plura in hanc sententiam Cap. 4. & 5. eiusdem libri. Item Tom. 2. lib. de incarnationis dominice sacramento, Cap. 6. & 7.*

CAPVT

CAPVT QVARTVM
De Christo vero Deo & homine.

I. Christum eundem verum esse Deum Patri co-
ternum, & verum hominem in tempore.

CVm in Euangelio, in Apostolo, in Prophetis generationem Christi legerimus, vnde audet dicere creatum esse vel factum? Et quidem in quo creatum legerint, in quo factum considerare debent? Edoctum est enim Dei Filium de Deo esse genitum, de Deo natum. Factum autem in quo legerint diligenter aduertant. Non enim Deus factus, sed Deus Dei Filius natus est. Postea autem secundum carnem homo factus ex Maria est. Si mihi non credunt, credant Apostolo dicenti: *Postquam vero venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere factum sub lege. Filium, inquit, suum, non vnum de multis, non communem sed suum. Suum cum dicit, generationis aeternae proprietatem signauit. Hunc postea factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati, sed assumptioni corporis ascriberetur. Factum sub lege per obseruationem legis. Generatio autem illa caelestis ante legem, ista post legem. Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 6.

Aduersus Apollinarem legitima circumspectio est, vt consisteamur sicut in Dei forma nihil ei defuit diuinæ naturæ & plenitudinis, sic in illa forma hominis nihil ei defuisse, quo imperfectus homo iudicaretur, qui ideo venit, vt totum hominem saluum faceret, Neque enim decebat vt qui perfectum opus in alijs consummauerat, hoc imperfectum in se esse pateretur. Si enim aliquid ei defuit, non totum redemit, si non totum redemit, sefellit igitur qui dixit ideo se venisse, vt totum hominem saluum faceret. Sed quia impossibile est metiri Deo, non sefellit ergo: quia ita venit, vt totum

Christus Deus Filius, de Deo genitus est, non factus.
* Galat. 4. Apostolus Paulus verum Deum Filium hominis formam assumisse ex muliere asseruit.
Apollinarius Christum humanam carnem sine anima suscepisse, quemadmodum Arriani opinatur. Augustinus Tom. 6. de heresibus ad Quodumledeum heresi 55. Christi humanitati nihil defuit.

tum redimeret & saluum faceret, totum utique suscepit quod erat humanę perfectionis. *Tom. 3. lib. Epist. 6. Epistola 40.*

At vbi iste sermo ad aures peruenit meas, statim respondi quod eum virus infecerit Apollinare, qui non potest audire quod Dominus noster Iesus pro nobis seruitutem suscepit in istius corporis susceptione, cum Apostolus clamet: *quod formam serui acceperit. Hoc munimentum, hæc sepes est fidei nostræ, qui hanc destruit, destruetur ipse, sicut scriptum est: *Quia destruentem sepem mordebit serpens.

Et paullo post:

Christum Deum & hominem fuisse pulchre ostenditur. Quid enim in eo imminutum est quod nostram seruitutem, nostras infirmitates suscepit? Erat humiliatus, erat in serui forma, sed idem in gloria Dei Patris. Erat vermis in cruce, sed idem dimittebat

* *Esa. 40.*

peccata etiam persecutorum suorum. Erat opprobrium, sed idem maiestas Domini, sicut scriptum est: *Et videbitur maiestas Domini, & videbit omnis caro salutare Dei. Quid amisit cui nihil minus est?

* *Esa. 53.*

* Non habebat quidem speciem neque decorem, sed habebat plenitudinem diuinitatis. Infirmus existimabatur, sed non destiterat esse Dei virtus. Videbatur vt homo, sed fulgebat in terris maiestas diuina & Patris gloria. Vnde pulchre Apostolus eiusdem verbi repetitione vsus est dicēs de Domino Iesu: *Quia

* *Philip. 2.*

cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Quid est in Dei forma, nisi in plenitudine diuinitatis in illa perfectionis diuinæ expressione? Ergo cum esset in plenitudine diuinitatis, exinaniuit se, & accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ: sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit: *Speciosus forma præ filiis hominum. Concluditur Apollinarista, nec quod se vertat haber, suis clauditur retibus. Ipse enim

* *Psal. 44.*

enim dixerat: Formam serui accepit, non seruus lectus est. Iterum ergo interrogo, quid est in forma Dei? In natura Dei. Sunt enim ait Apostolus, * qui *Galat. 4.* nō sunt natura Dij. Quāro quid sit formam serui accipiens? Sine dubio perfectionem naturæ & conditionis (vt dixi) humanæ, vt esset in hominum similitudine. Et pulcre non carnis sed hominum dixit similitudinem, quia in carne eadem. Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur. Vnde & Propheta ait: Et homo est, & quis cognoscit eum? Homo secundum carnem, sed vltra hominem secundum diuinam operationem. * Denique cū leprosum tangeret, homo *Matth. 8.* videbatur, sed vltra hominem cū emundaret. * Et *Ioan. II.* cū Lazarum fletet mortuum quasi homo flebat, sed supra hominem erat, cū mortuū iuberet vinctis pedibus exire. Homo videbatur cū penderet in cruce, sed supra hominem cū referatis tumulis mortuos resuscitaret. *Tom. 3. lib. 7. Epist. 47.*

An negas etiam Dominum maiestatis esse Spiritum sanctū, cū Dominus maiestatis sit crucifixus, quia natus est de Spiritu sancto & virgine Maria, quia non alter Christus, sed vnus est, & ante secula ex Patre, vt Dei Filius sit natus in seculum, vt homo carnis assumptione generatus. *Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 23.*

* Apostolus certe qui de eo dixit: Quoniam et si crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute Dei; ipse dixit, * quia nō diuisus est Christus. ** 2. Cor. 13.* Numquid etiam cū dicimus, quia an imam rationalem & intellectus nostri suscepit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse Deus verbum, pro anima rationabili & intellectus capaci in carne sua fuit, sed animam rationabilem & intellectus capace, & ipsam humanam, & eiusdem substantiæ cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem, eiusdemque cuius caro est nostra substantiæ suscipiens Deus verbum, ** I. Cor. 1.* In eo tantum à nobis Christi-

*Christus animam
rationalem, & carnem
nostræ similem
suscepit.*

his differt, quod vixerit sine ulla labe peccati. cati, quia peccatum ipse non fecit, sed pro nobis peccatum factus est, vt nos essemus iustitia Dei in ipso. *Tom. 2. lib. de incarnat. dominice sacramento, Cap. 7.*

Inclinaui cor meum ad faciendas iustitias tuas propter retributionem.] Cum lego Euangelium, audio Filium Dei carnem summisse de Maria, videor mihi cum Christo ipse descendere. Lego enim eum: Qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit. Ex nauit autem, vt formam serui acciperet, & specie inuentus vt homo, humiliavit se ad mortem. *Tom. 4. Serm. 14. in Psalmum 118.*

* Ioan. 21.

Anima Christi passionibus obnoxia fuit, diuinitas vero ab iisdem libera semper extitit.

Tristis est, inquit, anima mea.] Et alibi: * Nunc anima mea turbata est valde. Non ergo suscipiens, sed suscepta turbatur. Anima enim obnoxia passionibus, diuinitas libera. Denique: Spiritus promptus, caro autem infirma. Tristis autem est non ipse, sed anima. Non est tristis sapientia, non diuina substantia, sed anima. Suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum. *Tom. 5. lib. 10. Comment. in Cap. 21. 1. ca. Vide in eadem sententiam Tom. 1. institut. virginis, Cap. 11. Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 3. & 4. Lib. de Dominice incarnationis sacramento, Cap. 5. Item Tom. 4. in prefat. enarrationis Psal. 35.*

II. Christum verum Deum nihil lesa diuinitate, integram suscepisse naturam humanam.

Christus cum hominē induit, non labem eternitati intulit, vt spiritum in carnē mutaret.

Maiestas & diuinitas christi

Cum hominem (Christus) induere dignatus est, non labem eternitati intulit, vt spiritum in carnem mutaret, sed vt suscepto homini immortalitatem atque eternitatem cœlestis vitæ præstaret. Nam & si Apostolus semetipsum exinanisse dicit, formam serui suscipiendo, non utique sic exinanitum accipimus vt aliud quàm fuerat idem spiritus fieret, sed vt seposito interim maiestatis suæ honore humanum corpus indueret, quo suscepto salus gentium fieret. Vt enim sol cum nube tegitur, claritas eius comprimitur

mitur non cecatur: & lumen illud quod toto orbe
diffusum claro splendore cuncta perfundit, paruo
admodum obstaculo nubis includitur, non aufer-
tur: sic & homo ille quem Dominus Iesus, Saluator
que noster, id est, Deus Dei que Filius induit, Deum
tamen in illo non interceptit, sed abscondit. Denique

*sti quomodo la
tuerit sub hu-
manitate.*

cum se in monte paullulum extra ipsum hominem
extulisset, fulgore luminis eius pene obcecati Apo-
stoli, in terram quippe homines ceciderunt, pericli-
tati vitam nisi eis Dominus compresso rursum ma-
iestatis suae honore vt misericors subuenisset, secun-
dum illam sententiam: * Nemo vidit Deum & vi-
xit. Vt ergo claritas Solis cum vsque ad nostros
emicat visus sibi salua est, quia quod non videtur in-
firmitatis est nostrae quorum oculos nubium textit
obscuritas, ita probat se non suo detrimento proprij
latuisse fulgoris, sed carnis, vt dixi, beneficio, cuius
caussa Filius Dei, Filius hominis esse sustinuit, Nemp-
pe enim de Spiritu Dei virgo concepit, & quod con-
cepit hoc peperit, id est, Deum homini suo (vt iam
dixi) sociatum, sicut ipse dixit: * Quod nascitur de
carne caro est, & quod nascitur de spiritu, spiritus
est, quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. Sicut
& Angelus ad Mariam virginem dicit: * Spiritus
Dei veniet in te, & virtus altissimi obumbrabit te.
Propterea quod nascetur ex te sanctum vocabitur
Filius Dei. Vides ergo ipsum Spiritum, id est, Filiu
Dei venisse ad virginem, & inde Dei & hominis Fi-
lium processisse. Nec tamen ipso indumento carnis,
Dei Filium esse mutatum, sed eundem ipsum esse in
homine, qui fuerat ante mundum cum Patre, per
quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil,
sicut Euangelista ait: Mundus per ipsum factus est,
& mundus eu non cognouit. Cateru amentis est cre-
dere ab eo posse liberari, qui vt liberaret amissus est,
vt nasceretur oppressus est, vt immortalitate redige-
ret transiit ad morte. Sed absit haeretice, vt sensus tue
iniquitatis a Catholicis admittatur. Nos enim credi-

*Nostris caussa
Christus divi-
nitatis occul-
tauit.*

* Ioan. I.

* Ioan. 3.

* Luca. 1.

*Absurdissimu
est Christi di-
uinitati quic-
qua decessisse
cum hominem
assumeret.*

mus immutabilem & inconvertibilem, verbum & Spiritum, id est, Filium Dei, qui cum hominẽ in-
dedit non statum vertit, non ordinem perdidit, non
substantiam immutavit, sed illuuias eiusdem corpo-
ris æterno claritatis suæ lumine illustravit, vt ad nos
per tramitẽ corporis eius lux sancti Spiritus & æter-
næ vitæ gratia redundaret. *Tom. 2. lib. de fide contra Ar-
rianos, Cap. 8.*

Itaque in illo velut contemptibili corpore præua-
luisti, inquit, (Iacob ad Ioseph) propter benedictio-
nem vberum & vuluæ. Benedictiones patris tui &
matris vbera, vel duo testamẽta dixit, quorum alte-
ro annunciatus est, altero demonstratus. Et bene
vbera, quoniam velut quodam nos spiritali lacte nu-
tritos educavit, & obtulit Deo filios. Vel Mariæ di-
cit vbera, quæ vere benedicta erant, quibus sancta
virgo populo Domini potum lactis immulset. Vnde
& illa mulier in Euangelio ait: * *Beatus venter qui te
portauit, & vbera quæ suxisti. Quod autem ait: Vul-
uæ benedictionem patris tui & matris. Si vuluam so-
lam Mariæ velimus intelligere, cur vtrumque beni-
dictione coniunxerit, latebit causa. Poruit enim di-
cere de sola vulua matris. Sed pulcrius arbitror, vt
secundum spiritale mysterium intelligamus vtram-
que generationem Domini Iesu: & secundum diui-
nitatem: & secundum carnem, qui ante secula est ge-
neratus ex Patre. Vnde & Pater ait: * *Eruçtauit cor
meum verbum: eo quod ex illa intima, eo quod irre-
prehensibili Patris processit substantia, & in ipso est
semper. Vnde & Euangelista ait: * *Deum nemo vidit
vmquam, nisi vnigenitus Filius qui est in sinu Patris
ipse enarrauit. Sicut ergo sinus Patris spiritalis, in-
telligitur intimum quoddam paternæ caritatis na-
turæque secretum, in quo semper est Filius, ita etiã
Patris spiritalis est vulua, interioris arcanũ, de quo
tamquam ex genituali aluo processit Filius. Denique
diuerse nunc legimus vuluam Patris, nunc cor eius
quo verbum eruçtauit, nunc os eius ex quo iustitia
processit,***

*Vbera B. Ma-
ria virginis
sancta sunt.
* Lucæ 11.*

* Psal. 44.

* Ioan. 1.

processit, ex quo prodiit sapientia, sicut ipse ait: * *Ecclesi. 24.*
 Ex ore altissimi prodiit. Ita cum vnum non definitur, & vnum omnia sonant, spiritale magis mysterium generationis paternæ quam membrum aliquod corporale significat. Sed sicut illam ex Patre generationem intelligimus, ita etiã ad consummationem fidei generationem Mariæ intelligamus, quando benedicitur vulua matris, illa vtique Mariæ virginalis, quæ nobis edidit Dominum Iesum. De quo partu, dicit Dominus per Hieremiam prophetam: * *Hierem. 1.*
 Priusquam te formarem in vtero noui te, & priusquam exires de vulua matris sanctificauit te. Geminam igitur Propheta in Christo substantiam declarauit, diuinitatis & carnis, alteram ex Patre, alteram ex virgine, ita tamen vt non ex fors suæ esset diuinitatis cum ex virgine nasceretur, & esset in corpore. *Tom. 4. Cap. II. de benedictionibus Patriarcharum.*

Christi duplex generatio.

III. *Naturam humanam in persona Christi nullo modo cum eius diuinitate fuisse confusam.*

Seruemus distinctionem diuinitatis & carnis, vnum in vtraque loquitur Dei Filius, quia in eodem vtraque natura est. Et si idem loquitur, non vno semper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones, quia quasi Deus loquitur quæ sunt diuina, quia verbum est: quasi homo dicit quæ sunt humana, quia in mea substantia loquebatur. * *Hic est panis viuus qui descendit de cælo. Panis hic caro est, sicut ipse dixit: Hic panis quem ego dabo, caro mea est. Hic est qui descendit, hic est quæ Pater sanctificauit & misit in hunc mundum. Hæc ipsa littera nos docet, sanctificatione non diuinitatem eguisse, sed carnem. Denique ipse Dominus dicit: Et ego memetipsum sanctifico pro ipsis: vt agnoscas quod & sanctificatur in carne pro nobis, & diuinitate sanctificat. Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 4.*

Retinenda est distinctio diuinitatis et carnis in Christo.

* *Ioan. 6.*

Sanctificatio ne Dei Patris, egebat Christus, non diuinitas, sed humanitas.

Considera

Scriptura familiaris est scriptura pro præteritis dicere, & geminam in Christo significare substantiam, diuinitatis & carnis, ne quis teritis dicere. Considera quòd moris est scripturis diuinis, & scriptura pro præteritis dicere, & geminam in Christo significare substantiam, diuinitatis & carnis, ne quis teritis dicere. *Tom. 2. lib. 30 de fide, Cap. 4.*

Eustychianorū heresi inferna euomuerūt. videtur isto testimonio D. Leo Magnus Epist. 97.

Ex naturarū in Christo confusione quàm impia dogmata consequantur.

Christus non diuiditur, cum utraque illius natura assertitur.

Sed dum hos redarguimus, emergunt alij qui carnem Domini dicant & diuinitatem vnus esse naturam. Quæ tantum sacrilegium inferna vomuerunt! Iam tolerabiliores sunt Arriani, quorum per istos perfidiæ robur adolescit, vt maiore contentione asserant Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnus non esse substantiæ, quia isti diuinitatem Domini & carnem substantiæ vnus dicere tentauerunt. Deinde cum isti dicant, quia verbum in carnem, capillos, sanguinem & ossa conuersum est, & à natura mutatum est, proprie datur illis locus vt infirmitatem carnis ad infirmitatem diuinitatis quadam facta diuinitatis naturæ mutatione derorqueant. Sunt etiam qui in tantum impietatis prodierint, vt putent quia diuinitas Domini circumcisa est, & imperfecta de perfecta facta est, & in ligno non caro, sed illa operatrix omnium substantia diuina, in carnis specie coagulata pendebat. Quis autem non horrescat? quis audiat quia nõ ex Maria virgine, sed ex diuina substantia passibilem sibi carnem fecerit Dei verbum? Quod asserendo eò prolabantur, vt non ex tempore corpus Domini esse susceptum, sed coæternū Dei verbo semper fuisse contendant. Horum omnium auctores sunt, qui diuinitatem & carnem Domini vnus naturæ fuisse dixerunt. *Tom. 2. lib. de incarnationis dominicæ sacramento, Cap. 6.*

Caro ipsius (Christi) & anima, eiusdem est cuius animæ nostræ caro quæ substantiæ. Nec timeo ne retrada videar inducere. Nos enim vere solam qui hoc asserimus, colimus Trinitatem. Non enim Christum diuido, cum carnis eius diuinitatisque distinguo substantiam, sed vnum Christum cum Patre & Spiritu Dei prædico, & illos magis qui carnem Christi

Cap. IIII. De Christo vero Deo & ho.

Christi vnus cum diuinitate eius dicunt esse substantiæ, tetra da inducere demonstrabo. Non enim quod eiusdem substantiæ est, vnus, sed vnū est. Nam vtique Filium eiusdem cum Patre substantiæ consistentes in tractatu concilij Nicæni, non vnā personam, sed vnā diuinitatem in Patre & Filio crediderunt. Ergo cū dicunt eiusdem carnem, cuius & Filius Dei erat, fuisse substantiæ, ipsi quod nobis obijciunt, ineprijs vanæ assertionis incurrunt, vt diuidant Christum. Itaque quartum increatū quod adoremus inducunt, cū sola increata sit diuinitas Trinitatis. Tom. 2. lib. de incarnationis dominice sacramento, Cap. 7.

IIII. Confutantur argumenta eorum qui Christum Patri consubstantialem negant.

Sed vt omne mysterium hæresis Arrianæ traduscā, cur nolint Filium de Patris substātia credi, breuiter intimabo. Aiunt enim : * Cū sit Deus Pater omnipotens, inuisibilis, inconuertibilis, immutabilis, perfectus, semper idem, æternus : Filius vero visibilis, quia sæpe patribus visus, & conuertibilis, atque mutabilis, quia in varijs figuris quibusque sese monstrauit. Qui si de Patris, inquit, esset substantia, numquam fieri posset, vt ante carnis assumptionem aut visibilis aut mutabilis cerneretur, quin potius in æqualitate qua Pater est permanisset, ex cuius substantia erat : quia quod de Patre est nec videri nec mutari nec conuerti posse credendum est. * Accedit ad causā, cū illapsus est in Mariam, cū virginis vterum oppleuit, aliud vtique ex illa quā quod venerat natum est. Vnde iam inquit corrupta substantia statim vertit ordinem, perdit continuo immutationem, ipsa formando de Deo in hominem, de spiritu in carnem. Et vtique translatio omnis interentio est pristini.

Filius Patris
dissimilis in-
xia Arrianor
* 1. Arg. Arri-
anorum.

* 2. Arg. Arri-
anorum.

Ac per hoc aiunt: Si Filius de Patris substantia esset, iam & Patrem minorem videri substantiæ suæ vel traditione vel sine, & proinde Filium ex alia substantia credere maluerunt, quòd cõuerti & mutari & videri possit, quia hoc de Patris substantia credi nõ liceat. Hęc est causa erroris, hęc origo hęresis Arrianæ, dum non intelligunt virtutem Dei, neque tanti sacramenti dispositionem agnoscut, cur Deum humanis conditionibus comparent. Quibus primo

*Dissoluntur
argumenta,
quæ Arriani
Catholicis cõ-
tra Christi cõ-
Patre equali-
tatem obijci-
unt.*

* Psal. 101.

In loco Filium Dei non ita visum vt Deus erat, sed vt homo capere poterat de Deo. Deinde varijs figuris non immutabilem & conuertibilem ipsum esse, sed hoc esse potentia Dei, vt cum se singulis prout vult reuelare dignatur, habitum mutet non substantiam vertat, nec proprietatem qualitatis amittat, sed iuxta meritum videntis temperamentum maiestatis adhibeat, ipse tamẽ idem vt semper est in substantiæ suę proprietate permaneat. Sicut scriptum est: * Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es & anni tui non deficient. Nam & si multa sunt ex his quæ in hoc mundo videntur, quę ex alio conuertantur in aliud, vt desinant esse quod erant, & hoc sint quod retro non fuerant, vt limus cum in hominem figuratur, limus iam esse definit, aut pisces aut aues cū de aqua procedunt ex eo iam non aqua, quia aliud, vt lutum figuli cum solidatur in testam, vt lapis cum dissoluitur decoctus in calcẽ, vt arena cum mutatur in vitrum, & cætera, quæ longum est recensere. Sed multum interest, stulte hæretice, inter ea quę facta sunt, & eum qui omnia quemadmodum voluit fecit. Quæ facta sunt, a scriptę conditioni deseruiunt, qui vero fecit suæ voluntatis & proprii iuris est. Neque potest in aliud quàm quod est aliquo cogente mutari, sed prout vult & cui vult se demonstrat. Nam si Angeli in figura hominum sæpe sunt visi, & tamen aliud non sunt quàm quod se esse norunt, neque substantiam mutã cum formam humani corporis sumunt: quanto magis ipse Domi-
nus

*Angeli substã-
tiam non mu-
tant cum for-
mam humani
corporis su-
munt.*

nus noster qui omnia fecit, qui ipsis Angelis vt hoc possent sua institutione cōcessit? Huc accedit quòd sic Filium Dei vt iam dictum est visum à patribus approbamus, vt non totum in illo quod Deus est videretur, sed dispositiones rerum futurarum, quæ suis quibusque temporibus complenda erant, in illo per imaginem cernerentur. Nam quis Filium Dei videre potuit antequam conspicibilem materiam sicut ei placuit assumfit, vel ipsum hominem induere dignatus est? Qui etsi Abrahæ visus est, sed in forma humani corporis visus est, quo scilicet postremis temporibus in homine venturus esse demonstraretur. Iacob etiam alibi in Angelo, alibi æque videtur in homine. Qui ideo se in Angelo demōstrauit, vt nuncium se magni consilij indicaret. In homine vero cū quo & colluctatus fuisse describitur, vt imaginē future colluctationis quam cum Israel habiturus erat, cū secundum hominem aduenisset indicaret. Sed vt Dominum crederet cum quo tāto certamine sub figura hominis luctabatur Israel, id est homo videns Deum, nomen accepit. *Vidi, inquit, Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea: Et vt qui figuram hominis viderat quam Deus Dei Filius induerat. Moysi in rubo in flāma ignis apparuit, vt lumen credentibus, incredulis iudicium demonstraret, quia Christus credentibus salus est, non credentibus pœna, vt Apostolus ait: *Alijs odor eius vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. *Populum Israel in columna nubis per diem, & per noctē in columna ignis, quasi dux itineris præcedebat, vt baptismi gratiam per nubem & ad donum sancti Spiritus per ignem ostenderet. Quia Apostolus Paullus in nube patres baptizatos scribit. Et Spiritum sicut ignē esse, Apostolorum Acta declarant. Vides ergo per omnia hæretice characteres diuinarum Scripturarū in honorem Dei patribus præostensos, non tamen ipsum Deum, vt est, proprie reuelatum. Denique dū Moyses oraret vt faciem Dei pure videret, quid ad

*Abrahamo
cur Deus in
humana for-
ma visus.*

*Deus cur Iacob
in specie An-
geli apparue-
rit, & cum eo
tamquam ho-
mo luctatus
fuerit.
* Gen. 32.*

*Moysi Deus in
flamma ignis
apparuit.
* 2. Cor. 2.
* Exo. 13.*

*Apostolis Deo
in forma
ignis apparuit*

* Exo. 33.

illum continuo Deus? * Non poteris, inquit, videre faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam & viuet. Hoc ipso quod negatur aspectus, claritas assignatur, quæ scilicet tanta est, quanta credenda est quæ inuisibilis indicatur. Cum ergo Moyſes & situm cœli & ordines mundi, & elementorum vi- ces, totius denique orbis ornamenta digesserit, indi- carit, expreſſerit, cui ipse Dominus testimonium perhibuit dicens: * Nemo erit ex Prophetis, vt ser- uus meus Moyſes, cui facie ad faciem, ore ad os lo- cutus sum, Deum tamen pure videre non potuit,

* Num. 12.

*Moyſes Deum
vt eſt, videre
non potuit.*

Merito quidem prophetia omnium dignus, sed non vsque adeo vt intueri Deum valeret, quia homo tan- tummodo eſſet. Et vtique hæc omnia Filij verba defendimus, quem in monte Sina cum Moyſe locu- tum eſſe ſcimus, qui agendis explicandisque rebus à Patre aduenerat, quia omnia à principio per ipſum & ordinari & explicari & manere conuenerat, vt ha- bendi Filij hæc præcipua ratio conſtaret. Et tamen ſi viſus accipitur, vt alicuius conſpicabilis vt dixi materiae diſpoſitione aſſumpta videretur, ſalua ſcilicet inuisibilitate eius, quam à conſpectu omnium maiestas interfuſa ſepoſuit. Non enim ſic humanis aspectibus reuelatus eſt, vt tota in illo deitas appa- reret, ſed ad vicem ſpeculi cum conceptos intra lu- cem ſuam vultus quaſi ad plenam effigiem homi- nis includit, ita maiestas eius præeunte fulgore in- tra id viſum eſſet, quod imaginè veritatis non ipſum Deum proprie demonſtraret. Sic & cum hominem induere dignatus eſt, non labem aternitati intulit, vt ſpiritum in carnem mutaret, ſed vt ſuſcepto homini immortalitatem atque aternitatem cœleſtis vitæ præſtaret. Nam & ſi Apoſtolus ſemetipſum exinanitſſe dicit, formam ſerui ſuſcipiendo, non vtique ſic exinanitum accipimus vt aliud quam fuerat idè ſpiritus fieret, ſed vt ſepoſito interim maiestatis ſuæ honore humanum corpus indueret, quo ſuſcepto ſa- lus gentium fieret. Vt enim ſol cum nube tegitur, claritas

*Chriſtus dum
hominem in-
duit, nullam
labem aterni-
tati intulit.*

claritas eius comprimitur non cœcatur, & lumen illud quod toto orbe diffusum claro splendore cuncta perfundit, paruo admodum obstaculo nubis includitur, non auferitur: sic & homo ille quem Dominus Iesus Saluator que noster, id est, Deus Dei que Filius induit, Deum tamen in illo non intercepit, sed abscondit. Denique cum se in monte paullulum extra ipsum hominem extulisset, fulgore luminis eius pene obcœcari Apostoli, in terram quippe homines ceciderunt, periclitati vitam nisi eis Dominus cōpresso rursus maiestatis sue honore vt misericors subuenisset, secundum illam sententiã: * Nemo vidit Deum & vixit. Vt ergo claritas solis cum vsque ad nostros emicat visus sibi salua est, quia quod non videtur infirmitatis est nostræ quorum oculos nubium textit obscuritas: ita probat se non suo detrimento proprii latuisse fulgoris, sed carnis vt dixi beneficio, cuius causa Filius Dei, filius hominis esse sustinuit. Nempe enim de Spiritu Dei virgo concepit, & quod concepit hoc peperit, id est, Deum homini suo, vt iam dixi sociatum: sicut ipse dixit: * Quod nascitur de carne, caro est, & quod nascitur de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. Sicut & Angelus ad Mariam virginem dicit: * Spiritus Dei veniet in te, & virtus altissimi obumbrabit te. Propterea quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei. Vides ergo ipsum Spiritum, id est Filium Dei venisse ad virginem, & inde Dei & hominis filii processisse. Nec tamen ipso indumento carnis Dei filium esse mutatum, sed eundem ipsum esse in homine qui fuerat ante mundum cum Patre, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, sicut Euangelista ait: * Mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Ceterum amenitatis esse credere ab eo posse liberari, qui vt liberaret amissus est, vt nasceretur oppressus est, vt immortalitatem redigeret transiit ad mortem. Sed absit heretice vt sensus tuæ iniquitatis à Catholicis admittatur.

*Divinitas sub
humanitate
latuit quem
admodum sol
sub nube.*

* Ioan. 1.

* Ioan. 3.

* Luca 1.

*Indumento car
nis Filius Dei
non est mutatus.*

* Ioan. 1.

tatur. Nos enim credimus immutabilem & inconvertibilem, verbum & spiritum, id est Filium Dei, qui cum hominem induit non statum vertit, non ordinem perdidit, non substantiam immutavit, sed illu-
 vias eiusdem corporis æterno claritatis suæ lumine illustravit, vt ad nos per tramitem corporis eius lux sancti Spiritus & æternæ vitæ gratia redundaret. Quem etsi passum credimus & sepultum, sed homo ille passus est quem Filius Dei suscepit, quem induit, quem portavit. Sed quia totum ad auctorem referebatur quicquid homo ille patiebatur, ideo mors & passio Domini iudicatur: Nam constat immortalis esse quod Dei est, hominis quod caducum. Tertia quoque die resurrexit, non Deus in hominem, sed homo potius in Deum. Ascendit in cælos, obtulit Patri suo hominem illum gratissimum munus, confedit ad dexteram Patris, secundum quod scriptum est: * Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam. Misit nobis Spiritum sanctum de propria sua & ipsa vna substantia sua protectorem, sanctificatorem, & deductorem in vitam æternā, sicut scriptum est in voce Dei: * Effundam de Spiritu meo super seruos meos & ancillas meas. Et iterum: Spiritus ex me prodijt. Et ipse Dominus Saluatorque noster: De meo inquit accipiet. Et ex eo vtique quod est Filius, quia & Filius de eo quod Pater est. Exinde præfinito tempore venturus viuos mortuosque iudicaturus, vt reddat credentibus præmia, non credentibus vero supplicia. Cuius regnum æternum, immortale, nec initium habet nec terminum, cui est honor & gloria in secula seculorum. Tom. 2. lib. de fide contra Arrianos, Cap. 8.

* Psal. 109.
 Spiritus sanctus
 protector
 & deductor
 noster est in
 vitam æternā
 * 1. Cor. 12.

V. Recensentur hereses qua pugniant cum Christi
 diuinitate & humanitate.

Gentiles.

Asertio nostræ fidei hæc est. Vt vnum Deum esse dicamus. Neque vt gentes filiiu separemus. Neque

Neque vt Iudæi natum ex Patre ante tempora, & ex Iudæi.
virgine postea editum denegemus. Neque vt Foti-
nus initium Filij ex virgine disputemus. *Tom. 2. lib. 1.*
de fide, Cap. 1. Et lib. 2. de fide, Cap. 4.

Scriptum est: *Dominum Deum tuū adorabis, & * *Matth. 4.*
illi soli seruias. Nūquid cōtra legem Propheta senti-
ret, qui sub lege regnaret? Excluditur Arrius quòd Fi-
lium sedere audit ad dexteram Patris, vt si ex vsu ar-
gumētetur humano, ipse se perimat, & venenum sac-
rilegæ disputationis suæ in se refundat, vt dum ine-
qualitatem Patris & Filij ex cōsuetudine hominum
interpretatur, in vtroque à vero deuius eum præfer-
rat, cui derogat, confessurus priorem quem audit ad
dextram. Excluditur etiam Manichæus. Non enim
negat esse se Dauid filium secundum carnem, vt po-
te qui clamantibus cœcis: * Iesu fili Dauid miserere * *Matth. 20.*
nobis, & delectatus est fide, & stetit, & curauit eos:
Sed negat hoc suæ esse æternitatis, si Dauid solius fi-
lius à perfidis nominetur. Nam Filius Dei est contra
Hebionem. Filius Dauid est contra Manichæos. Fili-
us Dei est contra Fotinum. Filius Dauid est contra
Marcionem. Filius Dei est contra Paullum Samosa-
tenum. Filius Dauid est contra Valentinum. Filius
Dei est contra Arrium atque Sabellium gentilis er-
roris hæredes. Dominus Dauid est contra Iudæos.
Qui Dei Filium in carne cernentes, hominem tan-
tummodo impio furore credebant. *Tom. 2. lib. 5. de fide, Iudæi.*

Cap. 4.

Dicitur hoc (Si recte offeras recte autem non di-
uidas, peccasti, quiesce) Valentino & Manichæo, qui
non putauerunt veritatem carnis humanæ à Chri-
sto esse susceptam. Paullus quoque Samosatenus &
Basilides in eadem sententiæ sorte numerantur. *Tom. 2. lib. 5. de incarnat. dominicæ sacram. Cap. 2.*

Aduersus Apollinarem legitima circūspectio est,
vt consiteamur sicut in forma Dei nihil ei defuit di-
uinæ naturæ & plenitudinis, sic in illa forma homi-
nis nihil ei defuisse, quo imperfectus homo iudica-

retur, qui ideo venit vt totum hominem saluum faceret. *Tom. 3. lib. Epist. 6. epist. 40.*

At vbi iste sermo ad aures meas peruenit, statim respondi quòd eū virus infecerit Apollinare, qui nō potest audire quòd Dominus noster Iesus pro nobis seruitutem susceperit in istius corporis susceptione, cūm Apostolus clamet: * quòd formam serui acceperit. *Tom. 3. lib. 7. Epistolarum, epist. 47. Vide lib. Epistol. 10. epist. 81.*

* *Philip. 2.*

V I. Christum mediatorem Dei & hominum esse, & sine illo neminem posse consequi salutem.

Christus aduocatus noster apud Deum Patrem.
* *Matth. 25.*

NON est finis labori eius, quia pro omnibus aduocatus noster est apud Patrem, & infirmitates nostras susceperit, & pro nobis dolet & infirmatur, sicut ait: * Aeger eram & non visitastis me, cuius oculus non fatiatur diuitijs, quia ipse est altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, in quo sunt thesauri mysteriorum cœlestiū. *Tom. 1. lib. de instit. virg. Cap. 11.*

Videte mysterium, venit Dominus noster Iesus Christus ad piscinam, multi ægri iacebant. Et facile ibi multi ægri iacebant vbi vnus tantummodo curabatur. Deinde ait ad illū paralyticum: Descende. Ait ille: Hominem nō habeo. Vide vbi baptizaris. Vnde fit baptisma, nisi de cruce Christi, de morte Christi. Ibi est omne mysteriū, quia pro te passus est. In ipso redimeris, in ipso saluaberis. Hominem, inquit, non habeo, hoc est, * quia per hominē mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Non poterat descēdere, non poterat saluari qui nō credebat quòd Dominus Iesus carnē suscepisset ex virgine. Hic autē qui operiebatur mediatorē Dei & hominum, hominē Iesum expectās eū de quo dictū est: Et mirret Dominus hominē qui saluos faciat eos, dicebat hominem nō habeo, & ideo ad sanitatē meruit peruenire, quia credebat in aduenientē. *Tom. 4. lib. 2. de sacram. Cap. 2.*

Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominū, homo Christus Iesus.] Dei & Christi vnā significat

Baptismatis vis & efficacia ex merito Christi dependet.
* *I. Cor. 15.*

Sine fide in Christum mediatorem, nemo saluari potest.

cat esse voluntatē in saluādis hominibus: Vnde Deū Patrem, quia ab ipso est omnis auctoritas, vnum esse fatetur, & vñū mediatorē Dei & hominū Christum Iesum. Misus enim à Patre factus arbiter reconciliauit Deum & homines, reformādo eos ad agnitioē eius. Quia enim vnus est Pater & Filius, non persona sed indifferenti natura: vt arbiter esset Dei & hominū, Filius Dei assumpta carne homo natus est, vt mediator Dei & hominū homo esset Christus Iesus, id est, nō sine diuinitate, quia in Deo homo erat, & Deus in homine, vt ex vtroq; esset mediator & vtrumq; reconciliaret in se primū hoc fecit. Nō enim poterat vnitatē Dei custodiens mediator Dei & hominū vocari, quasi alius esset Deus qui dissidentem hominē à Deo in gratiam reuocaret: sed homo qui legem datam non praterirer factus est arbiter intereum qui peccauit, & inter illum qui peccare ignorat, vt hic ignosceret, & homo de cetero in Dei hōde maneret. Tom. 5. in caput 2. Epist. 1. ad Timoth.

Vnus mediator
noster
Christus Iesus

VII. Humanitas in Christo qua ratione adoranda.

Sed ne forte propositum aliquos praterfugere videatur exemplum, qua ratione ad incarnationis dominicæ sacramentum spectare videatur quod ait Propheta: * Adorate scabellum pedum eius, consideremus. Non enim ex vsu hominum æstimare debemus scabellum. Neque enim corporalis Deus, aut non immensus, vt tamquā fulcrum pedibus eius scabellū subiectum putemus. Neque adorandum quicquam prater Deum legimus, quia scriptum est: * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Quo modo ergo aduersus legem Propheta præciperet sub lege nutritus & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi: * Cælū mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamē ne terram illam dicat adorandā Pro-

* Psal. 98.

Deus corporalis
non est.

Solus Deus
adorandus.
* Math. 4.

* Esa. 66.

Christus in sacramento Eucharistie adorandus.

Apostolorum exemplū inuitat oēs Christianos ad adorandū Christi corpus in Eucharistia.

* Lucæ 1.

pheta quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quā Apostoli in Domino Iesu, vt supra diximus, adorarunt. Neque enim diuinus Christus, sed vnus. Neque cū adoraretur, tamquā Dei filius, natus ex virgine negabatur. Cū igitur incarnationis sit adorandum sacramētum, incarnatio autem opus Spiritus sit, sicut scriptum est: * Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei: haud dubie etiā sanctus Spiritus adorandus est, quādo adoratur ille qui secundum carnem natus ex spiritu est. Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 12.

VIII. *Christum passum fuisse secundum humanam naturam, non secundum diuinam.*

Christus secundum naturam humanam non diuinā passus.

* Psal. 21.

* Galat. 5.

* 1. Pet. 4.

VThomo (Christus) dubitat, vt homo turbatur. Non turbatur virtus, non turbatur eius diuinitas, sed turbatur anima, turbatur secundū humanę fragilitatis assumptionem. Et ideo quia suscepit animam, suscepit & animę passionem. Nō enim eo quod Deus erat, aut turbari aut mori posset. Denique, * Deus Deus, inquit, meus, quare me dereliquisti? Vt homo ergo loquitur, meos circumferens metus, quōd in periculis positi à Domino deserere nos putamus. Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur. Sic enim & Apostolus Paulus dixit: * Quia Christi carnem crucifixerunt. Et alibi Apostolus Petrus ait: * Christo passo secundum carnem. Caro igitur est passā, diuinitas autem mortis libera, passioni corpus, naturę humanę legi concessit. An vero mori diuinitas potest, cū anima non possit? Nolite, inquit, timere eos qui corpus possunt occidere, animam autem non possunt. Si ergo anima occidi non potest,

potest, quomodo diuinitas potest? *Tom. 2. lib. 2. de fide de, Cap. 3.*

Vnde illud quod lectum est, Dominum maiestatis crucifixum esse, non quasi in maiestate sua crucifixum putemus: sed quia idem Deus, idē homo: per diuinitatem Deus, per susceptionē carnis homo Iesus Christus: Dominus maiestatis dicitur crucifixus, quia confors vtriusque naturæ, id est humanæ atque diuinæ, in natura hominis subiit passionem, vt in discrete & Dominus maiestatis dicitur esse qui passus est, & Filius hominis, sicut scriptū est, qui descendit de cælo. Per naturam igitur hominis & dubitauit & tædruit, & resurrexit. Quod enim cecidit, hoc resurrexit per naturam hominis. *Tom. 2. lib. 2. de fide, Cap. 4.*

Detestandi Iudæi qui carnem Domini crucifixerunt, detestabiliores tamen eos arbitror, qui diuinitatem Christi cruci subditam crediderunt. *Tom. 2. lib. 3. de fide, Cap. 3.*

Moriebatur (Christus) secundum nostræ susceptionem naturæ, & non moriebatur secundum æternæ substantiam vitæ, & patiebatur secundum corporis susceptionem, vt suscepti corporis veritas crederetur, & non patiebatur secundum verbi impassibilem diuinitatem quo torius exors doloris est. Denique idem dicebat: *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? quia secundum carnem relictus est, qui secundum diuinitatem nec deseri potuit nec relinqui. Idem etiam dicit: Longe à salute mea, verba delictorum meorum, hoc est, non capiatur qui audit, quare me dereliquisti, sed intelligat quod secundum carnem ista dicantur, quæ longe à plenitudine diuinitatis aliena sunt. Aliena sunt enim à Deo verba delictorum, quia aliena sunt & delicta verborum. Sed quoniam delicta aliena suscepti, etiam delictorum alienorum verba suscepti, vt delictum me à Patre Deo esse dicam, qui apud Deum semper sum. * P'sal. 21.

Erat igitur immortalis in morte, impassibilis in passione.

Quomodo intelligendū sit quod Apostolus ait, Dominus num maiestatis crucifixus.

Impijssima hæresis est, Christi diuinitatem in cruce passam esse qui hunc errorem Musculo & Isebio tribuant, quò ad modum annotauit Ericciū lib. 3. de medicatore.

Moriebatur Christus secundum susceptionem nostræ nature, nō secundum vitæ substantiam.

Christus immortalis in morte.

* *Matth. 27.*

sione. Etenim quasi Deū non cepit mortis ærumna, & eundem quasi hominem inferna viderūt. * Denique emisit spiritum, & tamen quasi arbiter exuendi suscipiendique corporis, emisit spiritum, non amisit, pendebat in cruce, & omnia commovebat. Tremebat in ligno, quem totus tremebat hic mundus. Erat inter supplicia, excipiebat vulnera, & regnum cælesti donabat. Peccatum omnium factus, peccata generis abluēbat humani. Postremo mortuus est. Et secundo & tertio exultans atque ouans dico, mortuus est: vt illius mors vita fieret mortuorum. Sed

Christus defunctus defunctorum sepulchra referabat.

nec sepulchrū quidem eius miraculo carer. Nam cum esset vnctus à Ioseph & in eius monumēto sepultus, nouo opere quodam ipse defunctus defunctorum sepulchra referabat. Et corpus quidē eius iacebat in tumulo, ipse autem inter mortuos liber, remissionē in inferno positus, soluta mortis lege donabat. Erat enim caro eius in monumēto, sed virtus eius operabatur è cælo. Ostendebatur omnibus per corporis veritatē, quia nō caro erat verbū, sed caro erat verbi. Caro quidem guttauit mortē, sed impassibilis Dei virtus, & si exiit corpus, nullum de corpore Deo damnū. Cur diuinitati attribuis ærumnas corporis, & infirmum doloris humani diuinæ connectis naturæ?

Caro Christi gustauit mortem, Dei autē virtus impassibilis fuit.

Citantur hæc verba à Gelasio lib. de duabus naturis.

* *Ioan. 12.*

* Nunc anima, inquit, mea turbata est, nō sapientia: Immutabilis enim manebat sapientia, etsi circumdaretur amictu carnis. Nam in illa serui forma erat veri luminis plenitudo, & cum se exinaniuit lumen erat. *Tom. 2. lib. de dominicæ incarnat. sacramento, Cap. 5. Vide plura in hanc sententiam Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 2. Tom. 5. lib. 4. Commentar. in cap. 4. Lucæ, & lib. 10. Comment. in cap. 12. eiusdem.*

IX. Christum secundum animam vere descendisse ad inferos, & tamen nihil istic passum.

COrpus (Christi) iacebat in tumulo, ipse autem inter mortuos liber, remissionem in inferno positus,

fitis, soluta mortis lege donabat.

Et mox:

Mortem tribuitis sapientiæ, de qua abyssus dicit: Non est in me. Mare dicit: Non est mecum. Nō dicit cœlum: Non est in me. Nō enim abyssus sed Patri dixit: * In manus tuas commendo spiritum meum. Ipsa anima & si fuit in abyssu, iam non est, quia scriptum est: * Quoniam non relinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuū videre corruptionem. Tom. 2. lib. de dominicæ incarnationis sacramento, Cap. 5.

* Luca 23.

* Psal. 15.

Christi anima in inferno fuit, sed ab inferno detineri non potuit.

Hominum interitum dolens diuina censura, non per seruum vatem, nec per angelum inuisibilem, sed ad hoc per substantiam humanæ carnis, in homine Deus veniens habitauit, vt honestam viuendi formam mortalibus daret, & temporarijs æternam in se credentibus vitam, exemplo suæ mortis ac resurrectionis aperiret. Vt enim incredulitas & simulacrorum cultus, cœli aditum clauferat, ita inferni baratrum præuaricatoribus perfidia procurarat. In quorum supplicijs vsque ad aduētum Saluatoris Domini Iesu Christi, diabolus per mortem regnauit, donec humanæ carnis ad Deum attemperata substantia, immaculatum corpus conditioni mortis addidit. Expers peccati Christus, cū ad tartari ima descendere, feras inferni ianuasque confringens, victas peccato animas mortis dominatione destructa, è diaboli faucibus reuocauit ad vitam, atque ita diuinum triumphum æternis characteribus est conscriptum, dum dicit: * Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors victoria tua? Tom. 2. lib. de mysterio Pasche, Cap. 4.

Christus ad ima tartari descendit, vt feras inferni cōfringeret, et animas patriũ è diaboli faucibus reuocaret ad vitam.

Satis ergo claret, & solū Deum nō esse Patrem sine Filio, & solum Deum non intelligi Filium sine Patre. In quo autem factus sit, per os sancti Patriarchæ locutus asseruit dicens: * Quia repleta est malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit: Aestimatus sum cū descendentibus in lacū, factus sum sicut

* Osee 13.

* Psal. 87.

*Anima Christi
sicut homo, non diuini-
tas repleta est
malis.*

sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Ethic
sicut homo, inquit, non sicut Deus, factus sum. Et re-
pleta est malis anima mea. Anima utique, non diui-
nitas. Factus est in eo in quo erat infernus debitus,
factus est in eo in quo cum alijs estimatur, diuinitas
enim similitudinem collationis abiurat, & tamen in
ipsa carne morti obnoxia maiestatem aduerte diui-
nitatis in Christo. Et si factus est sicut homo & sicut
caro factus est, tamen inter mortuos liber, & liber
sine adiutorio. Sed quomodo hic sine adiutorio fu-
isse se Filius dicit, cum supra dictum sit: * Posui adiu-
torium super potentem? Ergo & hic distingue natu-
ras. Adiutorium caro habet, diuinitas non habet.
Liber igitur est qui mortis vincula nesciuit, non ca-
ptus ab inferis, sed qui operatus sit in infernis: sine
adiutorio est, quod non per nuncium, neque legat-
um, sed ipse per se Dominus saluum fecit populum
suum. Tom. 2 lib. 3. de fide, Cap. 3.

* Psal. 88.

*Christus in
inferno nihil
passus est, sed
diuinam suam
maiestatē istic
ostendit.*

Prope es Domine, & omnia præcepta tua veri-
tas.] Denique David sciens illum vbi que esse, & im-
plere cælum & terram & maria, ait: * Quò ibo à spi-
ritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in
cælum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades. Si
sumsero pennas meas ante lucem, & habitem in no-
uissimo maris, etenim ibi manus tua deducet me, &
tenebit me dextera tua. Quàm cito significauit vbi-
que Deum esse: & vbi est Dei spiritus, ibi Deum esse:
& vbi est Deus, ibi spiritum Dei esse præsentem. Quo
loco indiuidua copula Trinitatis expressa est. Siqui-
dem hæc per os Prophetæ locutus est Dei Filius in
persona hominis locutus, qui per incarnationem de-
scendit in terras, per resurrectionem ascendit in cœ-
lum, per corporis mortem penetrauit infernum, vt
solueret alligatos. Tom. 4. Sermon. 19. in Psal. 118.

*Christus pene
trauit mortē
vt solueret al-
ligatos.*

X. Christum in infernum descendisse vt
inde animas beatorum eriperet.

Propter

Propter quod dicit: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hominibus.] Hoc scriptum est in psalmo sexagesimo septimo. **D**ona tamen hæc post triumphos cœpit largiri. Vincēs est enim mortem exaltatus in cruce, sicut ipse dixerat. Ait enim: *Cū exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me. Exspoliavit inferos, cū captiuos quos ex præuacatione Adæ, aut proprijs captos peccatis, in conditione tenebant, abstulit consentiētes sibi, & ascendēs inde in cœlos induxit. Ex quibus aliquanti resurgentes in corporibus, multis apparuerunt ad testimonium euicte mortis, vt qui forte Christi resurrectionem credituri nō essent, ex horum resurrectione quos mortuos scirent, rei fierent. Hos enim viderunt quos cōgnoscerent dudum vixisse: quamuis captiui inuiti & alieni ducantur, Saluator tamen & suos duxit & volūtarios. Apparentia enim sua dum lacessit desiderantes liberari, cepisse dicitur. Quòd autem ascendit, quid est nisi quia etiam descendit in inferiora terræ.] Verum est, quia ideo descendit, vt ascenderet, non sicut hominēs qui ad hoc descenderunt vt illic remanerent. Ex sententia enim tenebantur apud inferos, quæ sententia Saluatorem tenere non poterat, quia vicit peccatum. Triumphato ergo diabolo descendit in cor terræ, vt ostensio eius prædicatio esset mortuorum, vt quotquot cup di eius essent, liberarentur. Nec poterat non ascēdere, qui ad hoc descenderat, vt vi potestatis suæ calcata morte, cum captiuis quorum causa pati se permisit, resurgeret. *Tom. 5. in cap. 4. Epistola ad Ephesios.*

* Ioan. 12.

*Infernū Christi.
suis exspoliavit.*

CAPVT QVINCTVM

De Spiritu sancto.

I. Spiritum sanctum esse Deum.

Sed ipse Petrus, in eo quod proposuimus exemplo, præmisit Spiritum sanctum, & postea dixit
Spiri-

* Act. 5.

Beatus Petrus
Apostolus cōfite-
tetur Spiritū
sanctum Deū
esse.

Spiritum Domini. Sic enim habes: * Anania, cur int-
pleuit satanas cor tuum ad mētiendum Spiritui san-
cto, vt fraudem faceres de pretio agri? Nōne ma-
nens tibi manebat, & venditum in tua erat potesta-
te? Quare posuisti in corde tuo hoc scelus? Non es
hominibus mentitus, sed Deo. Et subter ad vxorem,
ait: Quod vtique conuenit tentare Spiritum Domi-
ni? Primum intelligimus, quia Spiritum sanctum,
Spiritum Domini dixit: Deinde cūm prēmiserit
Spiritum, & addiderit, non es hominibus mentitus,
sed Deo: necesse est in Spiritu sancto, aut vt vnita-
tem diuinitatis esse intelligas: quoniam cūm Spiritus
tentatur, Deus fallitur. Aut si vnitatem diuini-
tatis conaris excludere secundum Scripturæ verba,
ipse vtique Spiritum Domini credis. Si enim & de
Spiritu expressum intelligimus & de Patre, in Deo
vtique Patre & Spiritu sancto veritatis scientiæ ad-
uertimus vnitatem, quia similiter à sancto Spiritu
sicut à Deo Patre mendacium deprehēditur. Quod
si vtrumq; de Spiritu accipimus, cur quod legis per-
fide negare conaris? Aut igitur vnitatem diuinitatis
Patris & Filij & Spiritus sancti, aut diuinitatem san-
cti Spiritus in Patre & Filio confitere, vtrum dixeris
in Deo, vtrumque dixisti, quia & vnitas diuinita-
tem astringit & diuinitas vnitatem. *Tom. 2. lib. 3. de Spiritu
sancto, Cap. 10.*

Nec solum hoc loco euidenter sancti Spiritus Deo-
tate, hoc est, diuinitatem Scriptura testatur, sed etiā
ipse Dominus dixit in Euangelio: Quoniam Deus
Spiritus est. Quem locum ita expresse Arriani testi-
ficamini esse de Spiritu, vt eum de vestris codicibus
auferatis, atque vtinam de vestris & non etiam de
Ecclesiæ codicibus tolleretis. *Tom. 2. lib. 3. de Spiritu
sancto, Cap. 11.*

Quattuor Deo Ad summam tamen, vt in fine quæ disperse dicta
propria sunt, sunt, expressius colligamus, cūm ex ceteris, tum ex
eag; in Spiritū quattuor istis præ ceteris manifesta diuinitatis glo-
sanctū cadūt, ria comprobatur. Deus enim ex eo cognoscitur, aut
quia

quia sine peccato est, aut quia peccata condonat, aut quia creatura nō est, sed creator est, aut quia nō adorat sed adoratur. Sine peccato itaque nemo est, quia nemo sine peccato nisi vnus Deus. Peccata quoque nemo condonat, nisi vnus Deus, quia æque scriptum est: * Quis potest peccata donare nisi solus Deus? Creator quoq; omnium nō potest esse nisi qui creatura non est, qui creatura autem nō est, sine dubio Deus est, quia scriptum est: * Seruierunt creatura potius quàm creatori, qui est Deus benedictus in secula. Deus quoque non adorat, sed adoratur, quia scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Consideremus ergo vtrum horū aliquid habeat Spiritus sanctus, quæ testimonium adferant diuinitatis. Primum igitur de eo tractemus, quia nemo sine peccato nisi vnus Deus. Exigamus vt doceant quōd peccatum habeat Spiritus sanctus. Sed docere non possunt, & auctoritatem requirunt, vt lectione doceamus, quia nō peccauit Spiritus sanctus, sicut de Filio lectum est, quia peccatum non fecit. Et hoc accipiant scripturarum auctoritate nos docere. Scriptum est enim: * Quia in sapientia est Spiritus intelligentiæ, Spiritus vnicus, multiplex, subtilis, bene mobilis, discretus, immaculatus. Immaculatus dicit Scriptura: Nūquid mentita est de Filio, vt de Spiritu credas esse mentitā? Dixit enim Propheta in eodem loco de sapientia, quia nihil maculosum in illā incurrit. Ipsa immaculata est, & immaculatus eius est Spiritus. Ergo si peccatū non habet Spiritus, Deus est. Sed quomodo reus potest esse peccati qui donat ipsa peccata, & peccatum non fecit? Et quia sine peccato est, creatura non est. Omnis enim creatura peccatorū capacitati obnoxia est, sola autē est à peccato immunis & immaculata sempiterna diuinitas. Nūc videamus vtrū peccata donet Spiritus. Sed hinc dubitari nō potest, cum ipse Dominus dixerit: * Accipite Spiritum sanctū: quorum remisistis peccata remissa erūt. Ecce quia per Spiritum sanctū peccata donantur.

* Luca 5.

* Rom. 1.

*In Spiritū san-
ctum nullū co-
dat peccatum.*

* Sapien. 7.

*Spiritus san-
ctus peccata
remitit.*

* Ioan. 20.

Remittit Spiritus sanctus donantur. Homines autem in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in Patris & Filij & Spiritus sancti nomine peccata dimittuntur ex Christi instituto et tur. Isti rogant, diuinitas donat: humanum enim ob homines, sed sequimur, sed munificentia supernæ est potestatis. In baptismo quoque peccata donari non est ambiguū. In baptismo autem operatio Patris & Filij & Spiritus sancti est. Ergo si peccatum non habet Spiritus, cum scriptum sit: * Quis potest dimittere peccata nisi vnus Deus? utique qui non potest etiam à Dei potestate secerni. Si autem à Dei non secernitur potestate, quomodo à Dei appellatione secernitur? Videamus nūc vtrum creatura sit, an creator. Sed cum supra creatorem euidentissime probauerimus, quia scriptum est: Spiritus diuinus qui fecit me: & innouari faciem terræ per Spiritum, & sine Spiritu facefere omnia declaratum sit: apparet Spiritū esse creatorem. Sed quis hoc dubitet, quādo sicut supra ostendimus, ne Domini quidem ex virgine assumpta generatio, quæ præstantior omnibus creaturis est, operationis exfors sit spiritalis? Non ergo creatura Spiritus, sed creator est, qui autem creator, non utique creatura. Et quia creatura nō est, sine dubio creator est omnium qui Patri & Filio cooperator est in omnibus. Si autem creator, utique dicendo Apostolus, in condemnationem gentilitatis, quia seruiuerunt creaturæ potius quàm creatori qui est Deus benedictus in secula: suadendo quoque vt supra docuimus, seruiendum esse Spiritui sancto, & creatorem ostendit, & quia creator est Deum appellari debere demonstrauit. Quod etiam in epistola quæ ad Hebræos scripta est, comprehendit dicens: * Quoniam qui omnia creauit Deus est. Aut dicant igitur quid sit quod sine Patre & Filio & Spiritu sit creatū, aut Spiritum quoque vnus cum Patre & Filio deitatis esse fateantur. Adorandum quoque docuit, quem Dominum & Deum dixit. Qui enim Deus vniuersitatis &

* Mar. 2.

Spiritus sanctus non creatura est, sed creator omnium.

* Hebr. 3.

Spiritus sanctus adorari debet.

Dominus,

Dominus, utiq; ab omnibus adorandus est. Sic enim scriptum est: * Dominum Deum tuum adorabis, & * *Matth. 4.* ipsi soli seruias. Aut dicant ubi legerint, quia adorat Spiritus. Dicitum est enim de Dei Filio: * Adoret eum omnes Angeli eius. Non lectum est adoret Spiritus. Quomodo enim potest adorare, qui non inter famulos & ministros est? Sed cum Patre & Filio seruitia habet subiecta institorum, quia scriptum est: * *Hebr. 1.* Spiritui Dei seruimus. Adorandus igitur est nobis, cui seruiendum à nobis Apollolus docuit. Cui autem seruimus huc & adoramus. Iuxta quod scriptum est, ut eadem sæpe repetamus, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, quamquam & hoc non prætermiserit Apollolus, quin & Spiritum diceret adorandum. Cum enim docuerimus quia Spiritus in Prophetis est, nec hoc quisquam possit ambigere, quia per Spiritum prophetia datur, utique cum adoratur qui in Prophetis est, idem Spiritus adoratur. Itaque sic habes: * Si conueniat vniuersa Ecclesia * *1. Cor. 14.* in vnum & omnes linguis loquantur, intret autem idiota aut infidelis, nonne dicent quod insanitis? Sin autem prophetent omnes, intret autem idiota aut infidelis, cõuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus. Occulta etiam cordis eius manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum pronuncians quod vere Deus sit in vobis. Deus est ergo qui adoratur, Deus qui manet & qui loquitur in Prophetis, manet autem & loquitur Spiritus. Ergo & Spiritus adoratur. *Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 19.*

An negas etiam Dominum maiestatis esse Spiritum sanctum, cum Dominus maiestatis sit crucifixus, quia natus est de Spiritu sancto & virgine Maria, quia non alter Christus, sed vnus est, & ante secula ex Patre, ut Dei Filius natus, & in seculo, ut homo carnis assumptione generatus. Quid autem dicam, quia sicut Pater & Filius, ita etiam Spiritus immaculatus est & omnipotens, quia Græce *πνεῦμα ἁγίου, ἁπλοῦς καὶ ἰσχυρὸς*, Salomon dixit, eo quod omnipotens

Spiritus sanctus immaculatus est & omnipotens.

* Sap. 7.

& speculator sit omnium, sicut lectum esse * in libro Sapientiæ, supra est demonstratum. Ergo & Spiritus in honore est & in maiestate. Intuere nunc, ne quid eum forte non deceat, aut si tibi displicet Arriane, detrahe eum de Patris Filijque consortio. Sed si detrahere volueris, eolum supra te verti videbis, quia virtus eorū omnis ab Spiritu est. Si detrahere volueris, in Deum tibi prius mittenda est manus, quia Deus Spiritus. Sed quomodo detrahes eū, qui alta scrutatur Dei? Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 23.

II. Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere.

Similis ostēdit Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere.

Sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre Filioque procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest. Tom. 4. lib. de dignitate humanae condit. Cap. 2.

* Esaiæ 6.

Dixit Esaias, * Quia missum est ad me vnum de Seraphim. Et Spiritus quidem missus dicitur, sed Seraphim ad vnum, Spiritus ad omnes. Seraphim mittitur in ministerium, Spiritus operatur mysterium. Seraphim quod iubetur exsequitur, Spiritus quod vult diuidit. Seraphim de loco ad locum transit: non enim complet omnia, sed ipsum repletur ab Spiritu. Seraphim descendit cum aliquo secundum naturam suam transitu. At vero de Spiritu sancto hoc non possumus æstimare? De quo dicit Filius Dei: * Cū venerit, inquit, paracletus Spiritus veritatis, quem ego mitto vobis qui à Patre procedit. Etenim si de loco procedit Spiritus, & ad locum trāsit: & ipse Pater in loco inuenitur, & Filius. Si de loco exit quem Pater mittit, aut Filius: utique de loco trāsiens Spiritus atque progrediens, & Patrem sicut corpus secundum impias interpretationes relinquere videtur & Filium. Hoc secundum eos loquor qui putant quod habeat Spiritus descensorium motum. Sed neque in loco aliquo Pater circumferibitur, qui est super

Spiritus non mouetur secundum locum, et tamen recte dicitur à Patre procedere.

* Ioan. 15.

per omnia non solum corporeæ naturæ, sed etiam inuisibilis creaturæ. Neque Filius suorum operum locis temporibus concluditur, qui super omnem est creaturam, totius opifex creaturæ. Neque Spiritus veritatis, utpote Dei Spiritus, circumferibitur aliquibus finibus corporalibus: qui cum sit incorporeus, omnem intelligibilem substantiam creaturæ inenarrabili diuinitatis plenitudine supereminet, spirandi ubi velit, & inspirandi quomodo velit, habens super omnia potestatem. Nō ergo quasi ex loco mittitur Spiritus, aut quasi ex loco procedit quādo procedit ex Filio, sicut ipse Filius cum dicit: * De Patre processi & veni. Omnes interficit opiniones quæ ex loco ad locum possunt, sicut in aliquibus corporalibus æstimari. Similiter cum aut intus aut foris legimus Deum esse, nō utique Deum aut intra aliquod corpus includimus, aut ab aliquo corpore separamus: sed alta hoc & inenarrabili æstimatione, pensantes diuinæ naturæ intelligimus arcanum. Denique ita Sapientia ex ore altissimi prodisse se dicit, ut non extra Patrem sit, sed apud Patrem, quia verbum erat apud Deum. Nec solum apud Patrem, sed etiam in Patre. Dicit enim: Ego in Patre, & Pater in me est. Sed neq; cum de Patre exit, de loco recedit, aut quasi corpus à corpore separatur. Neq; cū Patre est quasi in corpore tamquā corpus includitur. Spiritus quoque sanctus cum procedit à Patre & Filio, non separatur à Patre, nō separatur à Filio. Quemadmodum enim separari potest à Patre qui Spiritus oris eius est: Quod utique & æternitatis indicium, & diuinitatis exprimit vnitatem. Est ergo & manet semper qui oris est Spiritus. Sed descendere videtur etiam, cum illum recipimus ut habitet in nobis, ne nos simus à gratia eius alieni. Nobis descendere videtur, non quo illo descendat, sed quo ad illum animus noster descēdat. De quo plenius diceremus, nisi meminissēmus in libris iam superioribus positū quod & Pater dixerit: * Descendamus & confundamur * Gen. 1.

*Ioan. 14.

linguas eorum. Et Filius dixerit: * Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sic igitur venit Spiritus, quemadmodum venit Pater, quia ubi Pater est ibi est & Filius, & ubi Filius est, ibi est & Spiritus sanctus. Non ergo discrete venire æstimandus est Spiritus sanctus. Venit autem non de loco ad locum, sed à dispositione constitutionis ad salutem redemptionis, à gratia viuificationis ad gratiam sanctificationis, vt de terris ad cælum, de iniuria ad gloriam, de seruitio ad regnum transferat. Tom. 2. lib. 1. de Spiritu sancto, Cap. 10.

Quomodo
ad quid Spiritus
procedat.

CAPVT SEXTVM De Ecclesia.

1. Ecclesiam esse vnam, sanctam & Catholicam, id est, Romanam.

Ex omnibus
orbis partibus
Ecclesia Christi
congregata est.

Nouit aqua & congregari, & timere, & fugere, quando Deus præcipit. Hanc imitemur aquam, & vnam congregationem Domini, vnam Ecclesiam nouerimus. Congregata est hic quondam aqua ex omni valle, ex omni palude, ex omni lacu. Vallis est hæresis, vallis est gentilitas, quia Deus montium est, non vallium. Deniq; in Ecclesia exultatio est, in hæresi & gentilitate fletus & mæror. Vnde ait: * Disposuit in conualle fletus. Ex omni igitur valle congregatus est populus Catholicus. Iam nõ multæ congregationes sunt, sed vna est congregatio, vna Ecclesia. Dicitur est & hic: Congregetur aqua ex omni valle, & facta est congregatio spiritalis, & factus est vnus populus: ex hæreticis & gentilibus repleta Ecclesia est. Vallis est scena, vallis est circus: vbi currit mendax equus ad salutem, vbi humilis & abiecta contetio, vbi litium fœda deformitas. Ex his igitur, qui circo inhærere consueverant,

*Psal. 83.

rant, fides creuit Ecclesia, quotidianus cœtus auge-
tur. *Tom. 4. lib. 3. Hexaemeron, Cap. 1.*

Erant ambo iusti ante Deum incedentes in omni-
bus mandatis & iustificationibus Domini sine que-
rela. Quid ad hoc referunt, qui peccatis suis solaria
præferentes, sine peccatis frequentibus hominē pu-
tant esse non posse, & vtuntur versiculo, quia scriptū
est in Iob: * Nemo mundus à sorde, nec si vnus diei

vita sit in terra, numerosi menses eius ab ipso? Qui-
bus respondendum est, prius vt quid sit hominem si-
ne peccato esse, definiat, vtum numquam omnino
peccasse, an desisse peccare. Si enim hoc putant, si-
ne peccato esse, desisse peccare, & ipse consentio.

* Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Sin-
autem eum qui veterem errorē correxerit, & in eam
se vitæ transformauerit qualitatem, vt temperet à
peccato, negant abstinere delictis, non possum in
eorum conuenire sententiam, cum legamus: * Quia

sic Dominus dilexit Ecclesiam, vt exhibeat sibi ipse
gloriosam, & non habentem maculā aut rugam, aut
aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

Nam cum Ecclesia ex gentibus, hoc est, ex peccato-
ribus congregata sit, quomodo ex maculatis imma-
culata potest esse, nisi primo per Dei gratiam, quod
abluta à delicto sit, deinde quod per qualitatem nō
peccandi abstinere à delictis? Ita nec ab initio im-
maculata: (humanæ enim hoc impossibile est natu-
ræ) sed per Dei gratiam, & qualitatem sui, quia iam
non peccat, fit vt immaculata videatur. *Tom. 5. lib. 1.*
Comment in 1. cap. Lucae.

*Ecclesia cū ex
peccatoribus
collecta sit,
quo modo im-
maculata esse
pōt dici possit.*

Aduocauit (Satyrus Ambrosij frater) ad se Epi-
scopum, nec vllam veram putauit nisi veræ fidei gra-
tiam, percūctatusque ex eo est vtum nam cum Epi-
scopis Catholicis, hoc est, cum Romana conueniret
Ecclesia, & forte & ad id locorum in schismate regi-
onis illius Ecclesia erat. *Tom. 3. in oratione funebri de
obitu fratris.*

*Ecclesia Ro-
mana Catho-
lica est.*

II. Ecclesiam non posse deficere.

Ecclesia instar lune obscura **E**cclesia tempora sua habet, persecutionis videlicet & pacis. Nam videtur sicut luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest: quia aliquotum quidem persecutionibus discessione minuitur, vt Martyrum confessionibus impletur, & effusi pro Christo sanguinis clarificata victorij, maius deuotionis suæ & fidei toto orbe lumen effundat. Tom. 4 lib. 4. Hexaameron Cap. 2. Vide & Cap. 12 lib. 3. Hexaameron.

Adhuc quid subiungat, audite. Et semitas, inquit, nauigantis.] Nauem adæque Ecclesiam debemus similis est, ac accipere in salo mundi istius constitutam, quæ cretationum vbris ventorum fluctibus, id est, tentationum plagis ac procellis & verberibus fatigatur, quam turbidi fluctus, id vexari potest, est, huius seculi potestas conatur ad saxa perducenaufragij sus re. Quæ etsi vndarum fluctibus aut procellis saepe stinere non potest. vexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore eius, id est, in cruce Christus erigitur, in puppi Pater residet gubernator. Proram paracletus seruat Spiritus. Hanc per angusta huius mundi freta duodeni in portum remiges ducunt, id est, duodecim Apostoli, & similis numerus Prophetarum. Inde Montani antra larratu falsi carminis resonant, qui duabus sceminis Prophetissis Priscillæ & Maximillæ tamquam alicuius Scyllæ rabidis succinctus est canibus. In ista naue Ecclesiæ ea feliciter præterimus. Inde in Fotinianam Charybdim nõ incidimus. Inde nullo modo in illud baratrum, quasi Dathan & Abiron, id est, in profundum mortis Vrsacij & Valentis non incurrimus. Inde Arrium architratam, qui nos per mare seculi ad instar Pharaonis insequitur, non timemus, illam stellam seruantes in celo quæ * Magos perduxit ad Christum, per quæ nos regnum Dei, qui omnium malorum futurus est portus, expectat. Inde numquam nos de hac naui Ecclesiæ præcipitatus Marcion cetus ille absorbit. Inde Sabellius pirata non cepit. Inde nobis Aquilo nocere

In arbore nauis Ecclesie
Christus erigitur, in puppi Pater residet gubernator.
Prorã seruat. Paracletus.

Apostoli & Prophetæ remiges Ecclesie

Ecclesie qui pirata insequitur.

* Matth. 2.

nocere non poterit, quāuis inde sint Antichristi violenta flabra ventura, sicut scripsum est: * Ex Aquilone exardescunt mala. Inde Syrtis gentilium, & periculosas hæreses, & scopulos euitamus, quos superiacens aq̄e tenuis occultat allapsus, quia hæretici sub prætextu nominis Christiani absconsa perfidiæ saxa fallaci confessione oris obducunt, in quæ homines, dum illis quòd Christiani sint fides adhibetur, impingunt. Hæc ergo nauis Ecclesia est, quæ etsi quotidie seculum istud tamquam aliquod pelagus fortitur infestum, numquam eliditur ad saxum, nec mergitur ad profundum. *Tom. 4. lib. de Salom. Cap. 4.*

Omne regnū in seipsum diuisum desolabitur. [Fid. Regnum Ecclesie Judaicæ plebis se impugnat, & impugnādo diuisa propter vniuersum dicitur, diuidendo dissoluitur. Et ideo regnū Ecclesie tantæ fidei permanebit in æternum, quia indiuidua fides, corpus est petuum erit. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus Deus, & Pater omnium: qui super omnes, & per omnes, & in omnibus. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 11. Lucæ.*

III. Ecclesiam ex bonis malisque hominibus constare.

Domine Iesu ad Ecclesiam tuam totus adueni, quoniam Nouatianus excusat. Nouatianus dicit: * Iuga bouum emi, qui iugum Christi suaue non suscipit, & onus graue collo imponit suo, quod portare non queat. Nouatianus seruos tuos à quibus inuitabatur tenuit, & cõtumelia affectos occidit, quos iterati baptismatis habe inquinauit. Mitte ergo ad exitus viarum, & collige bonos & malos, & debiles & cæcos & claudos introduc in Ecclesiam tuam. lube impleatur domus tua, introduc omnes ad cœnam tuam, quia quem tu vocaueris, dignum facies si sequatur. Ille sane rejicitur qui non habuerit vestem nuptialem, hoc est, amictum caritatis, velamen gratiæ. Mitte, inquam, ad vniuersos, non excusat

Christus oīs generis homines in Ecclesiam introduci iubet.

Ecclesia Christi Ecclesia à cœna tua. Excusat Nouatianus Non dicitur *tu* inquit, familia tua, Sana sum, medicum non requiro: sed dicitur *Sana sum, sed* cit: *Sana me Domine, & sanabor: salua me & salua Sana me Do- bor. Denique Ecclesiæ tuæ species est in illa quæ acci- mine & sana- cessit retro & tetigit simbriam vestimenti tui, dicēs intra se: * Quia si tetigero vestimentum eius, salua eio. Hæc ergo Ecclesia confitetur vulnera sua, hæc

* Hiero. 17. *Ecclesiæ ima-* curari cupit. Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 6.

go est mulier Particeps ego sum omnium timentium te, & custodia-
euangelica san- stodientium mandata sua.] Si fugiam iniquitatem, particeps Christi sum: quia Christus iusticia est. Beatus qui hoc potest dicere: Sicut enim membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deū, qui non dicat alteri, Non es de corpore meo: hoc est, non dicat pauperi diues, non ignobili nobilis, non ægro sanus, non fortis debili, non imperito sapiens dicat: Non estis mihi necessarii, particeps corporis Christi est, quod est Ecclesia. Sed qui sciat, quod hi videntur in Ecclesia debiles, pauperes, imprudentes, & iam peccatores, abundantiori indigeant honestate, & maiori præsidio succiendi sint? Qui hoc nouerit ipse potest dicere. Particeps ego sum omnium timentium te. Qui compatiatur magis huiusmodi hominibus, quàm fastidiat eos: compatiatur infirmis, vt sciat quod vnum corpus omnes sumus, & membris membra connexa, vt alterum sine altero esse non possit: & cum alterum dolet, compatiatur alteri. Iste ergo recte potest vsurpare huius vocis auctoritatem. Tom. 4. Sermon. 3. in Psal. 118.

* Matth. 9.

Peccatores in Ecclesia tolerandi.

Apostolus Paulus agnoscit in Ecclesia esse non bonos tantum, sed et malos.

In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, & quædam in honorem, quædam autem in contumeliam] Hoc dicto significauit in Ecclesia diuersos esse homines. Quosdam bonos & summos viros, quos in auro intelligi vult. Quosdam bonos tantum, quos in argento designat. Alios vero non bonos, quos vasa lignea & fictilia appellat, quod nulli ambiguum puto. Nam

in Corinthiorum hoc Ecclesia probat frequens sermo obiurgantis Apostoli. Nunc autem in Ecclesia nostra palam est, & in templo Hierosolymis, in quo typus erat Ecclesiæ, manifestis lectionibus approbatur. *Tom. 5. in cap. 2. Epist. 2. ad Timoth.*

IIII. Nullam esse extra Ecclesiam spem salutis, & hereticos ac schismaticos in Ecclesia non esse, quamquam fidem de Christo rectam, & sacramenta videantur habere.

Homo quidam habuit duos filios, & dixit illi adolescentior: Da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit.] Vides quod diuinum patrimonium petentibus datur, nec putes culpam patris quod adolescentiori dedit, nulla Dei regno infirma ætas, nec fides grauat annis. Ipse certe se iudicauit idoneum qui poposcit. Atque vitium non recessisset a patre, impedimentum nescisset ætatis. Sed posteaquam peregre profectus est, cepit egere. Merito ergo prodegit patrimonium, qui recessit ab Ecclesia. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 15. Luca.*

Filius prodigus representat imaginem eorum qui ab Ecclesia diuortium faciunt.

Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem & non inueniens.] Hoc de Iudæorum plebe dictum ambigui non potest, quam Dominus a regno suo in superioribus segregauit. Vnde omnes quoque hereticos & schismaticos a regno Dei, & ab Ecclesia intellige separatos. Et ideo non Dei, sed immundi spiritus omnis schismaticorum hæreticorumque liquide claret esse conuentus. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 11. Luca.*

Heretici & schismatici ab Ecclesia et regno Dei sunt separati.

Aduocauit (Satyrus Ambrosij frater) ad se Episcopum, nec ullam veram putauit nisi veræ fidei gratiã, percunctatusque ex eo est vtrum nam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, & forte & ad id locorum in schismate regionis illius Ecclesia erat. Lucifer enim se a nostra tunc temporis communionem diuiderat, & quamquam pro fide

Satyrus Am- exfulasser, & fidei suæ reliquisset hæredes, non pu-
brosij frater tavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fi-
veram fidem dem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Eccle-
apud schisma- siam non tenerent, cuius patiebantur velut quos-
zicos esse ne- dam artus diuidi, & membra lacerari. Etenim
gat, etsi in De- cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Chri-
um credant. sti corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhibe-
 ri Christo fides, à quibus euacuatur eius passio,
 corpusque distrahitur. Tom. 3. in oratione funebri de
 obitu fratris.

V. Ecclesia spirituales datas clau-
 soluendi & ligandi.

Nouatiani fa- **S**Ed aiunt (Nouatiani) se Domino deferre re-
culatam re- potestatem referunt : imo nulli maiorem iniuri-
mittendi pec- am faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescin-
cata Sacerdo- dere, commissium munus refundere. Nam cum
tribus cõcessam ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus : * Ac-
negarunt. cipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis pec-
 * Ioan. 20. cata, remittuntur eis : & quorum retinueritis de-
 tenta erunt. Quis est ergo qui magis honorat, vtrum
 qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Eccle-
 sia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum &
 alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in al-
 tero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non
 vult soluere quod ligauit, in quo* se sua damnat sen-
 tentia. Dominus enim par ius & soluendi esse vo-
 luit & ligandi, qui vtrumque pari conditione per-
 misit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi
 habet. Sicut enim secundum domini cam senten-
 tiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet : ita
 istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi
 sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quo-
 modo igitur potest alterum licere, alterum non li-
 cere? Si quibusdam datum vtrumque est licere, aut
 vtrumque non licere, certum est Ecclesie vtrumque
 licere, hæresi vtrumque non licere. Ius enim hoc fo-
 lis

aliàs,
 * se suamquæ
 damnat sen-
 tentiam.

In sola Eccle-
sia Christi,
quæ legitime
vocatus Sa-

lis permissum Sacerdotibus est. Recte igitur Ecclesia vindicat, quæ veros Sacerdotes habet, hæresis vindicare non potest, quæ Sacerdotes Dei non habet. *Sacerdotes hæbet, remissio peccatorum exspectari debet*

Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 2.
 Tu (Domine) dicis Petro excusanti, ne ei pedes lauares: * Nisi lauero tibi pedes, nõ habebis partem mecum. Quod ergo isti (Nouatiani) possunt consortium tecum habere, qui clauces regni non suscipiunt, negantes quod dimittere peccata debeant? Quod quidem recte de se farentur: non habent enim Petri hæreditatem, qui Petri fidem nõ habent, quam im-
Novatiani nõ potuerunt peccata remittere, cum nõ haberent Petri hæreditatem.
 piam in Ecclesia donari peccata negant posse, cū Petro dictum sit: * Tibi dabo clauces regni cœlorum, & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueris super terrã, erunt soluta & in cœlis. Cùm & ipse vas electionis dominica dicat: * Si cui autẽ quid donastis, & ego. nam & ego quod donauit propter vos in persona Christi. Cur igitur Paullum legunt, si eum tam impie arbitrantur errasse, vt ius sibi vindicaret Domini sui: sed vindicauit acceptum, non vsurpauit indebitum. *Matth. 16. * 2. Cor. 2. Paullus minus remittẽdum peccata vsurpauit.*
 Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 6. Vide enarraionem Psalmi 38. sub finem.

V I. Penes Ecclesia Praefectos, spirituales potestatem excommunicandi esse.

HAec est humilitas, si nihil sibi quis arroget, sed inferiorem se esse existimet. Episcopus vt membris suis vtatur clericis, & maxime ministris qui sunt vere filij, quem cuique viderit aptum muneri, ei deputer. Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur si potest sanari medicamentis: si non potest, tunc à medico bono absconditur. Sic Episcopi affectus boni est, vt optet sanare infirmos, serpentina auferre vlcera, adurere

Episcoporum est peccatores à Christi corpore separare.

adurere aliqua, non abscindere, postremo quod sanari non potest cum dolore abscindere. *Tom. 1. lib. 2. Officiorum, Cap. 27.*

*Apostolus Corinthis in castitatem suam a se delum communi-
one remouit* Venit (Apostolus) in virga, quia à communione sacra conuictum remouit. Et bene dicitur tradita tanæ, qui separatur à Christi corpore. Venit etiam in caritate spirituque mansuetudinis, vel quia sic tradidit *vt spiritum eius saluum faceret: vel quia eum quem ante sequestrauerat, postea sacramentis reddidit. Nam & sequestrari oportet grauiter lapsum, ne modicum fermentum totam massam corrumpat. *Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 14.*

* *1. Cor. 9.* Quis nostrum potest vere dicere: *Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrificam? Et tamè ille tantus ad curam gregis electus à Christo, qui sanaret infirmos, curaret inualidos, hæreticum à commisso sibi ouili statim post vnam correptionem repellit, ne vnus erraticæ ouis scabies serpenti vlcere totum gregem contamine. *Tom. 2. Cap. 1. lib. 5. de fide.*

* *Ad Tit. 3.*

Hæreticus proprio iudicio condemnatur.

Ait Apostolus: *Hæreticum hominem post vnâ & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit proprio iudicio condemnatus. Ipse enim se damnat hæreticus, cum de Ecclesia ipse se proijcit, & de cætu sanctorum nullo compellente procedit. Ipse enim ostendit quid mereatur à cunctis, qui suo iudicio separatur à cunctis. Ipse inquam se damnat hæreticus, quia cum omnes criminosi Episcopi sententia proijciantur de consortio Christiano, hæreticus cuncta præueniens sententia suæ voluntatis abijcitur. *Tom. 3. Serm. 50. de accusato Domino apud Pilatum, & de Susanna.*

* *Cant. 2.*

Quare hæretici ab Ecclesia præcedendi sunt.

Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.] * Scriptum est in Canticis Canticorum: Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, vt vineæ nostræ floreat. Quo ostenditur quòd vel Dominus Iesus, vel Ecclesia fraudulentorum hæreticorum dolos à vineis suis exterminandos esse præcipiant, ne paxillulis vineis nocent,

teant, quia adultis iam vitibus nocere non possunt. Hæreticus enim imperfectum tentare potest, non potest supplantare perfectum. *Tom. 4. Sermone 11. in Psalimum 118.*

VII. *Christum esse fundamentum, caput, & sponsum Ecclesie.*

Denique & Dominus per Esaiam: *Ecce, inquit, *Esa. 28.
 Dedit lapidem in fundamentum Sion, id est, Christum in fundamentum Ecclesie. Fides enim omnium Christus. Ecclesia autem quædam forma iustitiæ est, commune ius omnium, in commune orat, in commune operatur, in commune tentatur. Denique qui seipsum sibi abnegat, ipse iustus, ipse dignus Christo est. Ideo & Paullus fundamentum posuit Christum, ut supra eum opera iustitiæ locaremus, quia fundamentum est. *Lib. 1. Offic. Cap. 29.*

Christus fundamentum est Ecclesie.

Quoniam membra sumus corporis eius, & de carne ipsius & de ossibus.] Hoc spiritualiter intelligendum est. In eo enim dixit nos esse membra eius, quia caput est ipse totius Ecclesie, ut quia per ipsum esse caput Christianus, caput nostrum dicatur, quasi ex quo omne corpus subsistat, ut membra eius omnis spiritualis creatura sit, si tamen in nomine eius genu flectat. *Tom. 5. in cap. 5. Epist. ad Ephes.*

Ecclesia spirituale corpus est, & illius caput Christus est.

Omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, hæretur, & qui dimissam à viro ducit hæretur.] Recte admonet Apostolus dicens: * Sacramentum hoc magnum est, sed de Christo & Ecclesia. Inuenitur coniugium, quod nemo dubitet à Deo iunctum, cum ipse dicat: * Nemo venit ad me nisi Pater meus, qui misit me, attraxerit eum. Ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mystice Salomon dixit: * A Deo præparabitur viro uxor. Vir Christus, uxor Ecclesia est, caritate uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad Filium, non separet perfectio, non auertat luxuria, non philosophia deprædetur, non Manichæus contaminet, non Arrianus auertat,

* Ephes. 5. Inter Christum & Ecclesiam matrimonium est. * Ioan. 6. * Prouerb. 19.

auertat, non Sabellianus inficiat. Deus iunxit, Iudæus non separet. *Tom. 5. lib. 8. Comment. in cap. 16. Lucæ.*

VIII. Ecclesiam Christi solam esse qua libros Canonicos ab Apocryphis distinguat.

*Ex multis cā-
ticis, quæ Sa-
lomon cecinit,
se dicitur, vñ
tantum Eccle-
sia recepit.*

S Alomon ipse Dauid filius licet innumera canticis, quæ Salomon cecinit, receperit, Canticorum canticum dereliquit. *Tom. 4. in præfatione in Psalmos Dauidicos.*

Erraui sicut ouis quæ perierat, viuifica seruum tuum, quia mandatorum tuorum non sum oblitus.]

Quæ (de Ecclesia loquitur) cum te meruerit amplecti, ostendit fructus suos, docebit non oblitam se mandatorum tuorum, dicetque tibi: * Veni frater meus, exeamus in agrum, & in floribus nostris omnis

* Cant. 7.

*Sola Ecclesia
integram scri-
pturam habet.*

fortis arborum. Noua & vetera frater meus seruaui tibi. Hoc est dicere: Teneo mandata omnia noui & veteris testamenti. Sola hoc dicere Ecclesia potest. Non dicit alia congregatio, nõ dicit Synagoga, nec secundum litteram noua tenens, nec secundum spiritum vetera. Non dicit hæresis Manichæa: Vetera seruaui tibi, quæ Prophetas non suscipit. Merito dealbata cernitur, quæ vtriusq; fulget gratia testamenti. *Tom. 4. Serm. 22. in Psal. 118.*

Quoniam quidẽ multi conati sunt ordinare narrationem rerum.] Pleraque nostrorum, quemadmodum veterum Iudæorum, paribus & generibus formantur & caussis, atque exemplorum similibus pari usu, exituque conueniunt, principioque rerum & fine concordant. Nam sicut multi in illo populo diuino infusi Spiritu prophetauerunt, alij autem propheta-re se pollicebantur, & professionẽ destituebant mendacio: (Erant enim Pseudoprophetæ potius quàm Prophetæ, sicut Ananias filius Azoti) erat autem populi gratia discernere spiritus, vt cognosceret quos referre deberet in numerum Prophetarum, quos autem quasi bonus numularius improbare, in quibus

ma-

materia magis corrupta forderet, quam veri splendor luminis resularet: Sic & nūc in nouo testamento multi Euangelia scribere conati sunt, quæ boni nummularij non probauerunt. Vnum autem tantummodo in quattuor libris digestum ex omnibus arbitrati sunt eligendum. Et aliud quidem fertur Euangelium, quod duodecim scripsisse dicatur. Ausus est etiam Basilides Euangelium scribere, quod dicitur secundum Basilidem. Fertur etiam aliud Euangelium quod scribitur secundum Thomam. Noui alibi scriptum secundum Matthiam. Legimus aliqua, ne legantur: legimus, ne ignoremus: legimus, non ut teneamus, sed ut repudiemus, & ut sciamus qualia sint, in quibus magnifici isti cor exaltant suum. Sed Ecclesia cum quattuor Euangelij libros habeat, per vniuersum mundum Euangelistis redundat: hæretici cum multa habeant, vnum non habent. Multi enim conati, sed Dei gratia destituti sunt. Plerique etiam ex quattuor Euangelij libris in vnum ea, quæ venenatis putauerunt assertionibus conuenientia, refererunt. Ita Ecclesia, quæ vnum Euangelium habet, vnum Deum docet. Illi autem qui alium Deum veteris testamenti, aliū noui asserunt, ex multis Euangelij non vnum Deum, sed plures fecerunt.

Euangelium duodecim Apostolorū Basilidis, Thomæ et Matthiæ Ecclesia rejicit, & quattuor tantum secundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem recipit Manichei alium Deum noui, alium veteris testamenti faciunt.

CAPVT SEPTIMVM

De Scripturis sacris.

1. *Scriptura nomine non modo libros noui, sed & veteris testamenti contineri.*

Iterum quæstio. Sciebat præuaticaturum Deus Adam mādāta sua, an nesciebat? Si nesciebat, nō est ista diuinæ potestatis assertio. Si autem sciebat, & nihilominus sciens negligenda mādauit, non est Dei aliquid superfluum præcipere. Superfluo autem præcepit protoplasto Adæ quod cum nouerat minime seruaturum. Nihil autem Deus superfluo facit.

* Manichæos cit. Ego non est Scriptura ex Deo. * Hoc enim obijciunt qui vetus non recipiunt testamentum, & has interlerunt quæstiones. Verum hi sua sententia & opinione vincendi sunt, cum enim noui testamenti non refutant fidem, exemplo sunt arguendi vt vetus credant: Quoniam cum sibi diuina præcepta & facta conueniant, vnus auctoris testamentum vtrumque liquet esse credendum. *Tom. 4. Cap. 8. lib. de Pædem errore radiso.*

Marcioni tribuit lib. 1. hæresi 42. Admantius Manichæi discipulus similia multa loca ex libris veteris testamenti collegit, vt eorum auctoritatem eleuaret. Cui B. Augustinus integro libro respondet, qui exstat *Tom. 6. operum Augustini.*

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.] Bibe Christum, vt bibas sermones eius. Sermo eius testamentum est nouum. Bibitur Scriptura diuina, & deuoratur Scriptura diuina, cum in venas mentis ac vires animæ succus verbi descendit æterni. *Tom. 4. in enarratione Psalmi Dauidici primi.*

II. Catalogus librorum Canoniceorum.

ERuſtabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.] Habet verbū Dei epulas suas, alias fortiores, vt est Lex & Euāgelium, alio Iosue, Iudicū, as suauiores, vt sunt Psalmi & Cantica Canticorum. Regnorū, Esdræ, Euāgelium & Acta. Loquetur lingua mea verbum tuum, quoniam mandata tua iustitia est.] Non mediocre periculum est, cum habeas tanta eloquia Dei, & Dei opera quæ fecit in Genesi, fecit in Exodō, fecit in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicum libro, Regnorum atque Esdræ libris, fecit in Euangelio, in Actibus Apostolorū, illis prætermisissis loquaris quæ seculi sunt, audias quæ seculi sunt. *Tom. 4. Sermonem 22. in Psal. 118.*

Et ipse Iesus erat incipiens fere annorum triginta qui putabatur filius esse Ioseph.] Sic enim scriptū est: * Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non pernitebit eum, de fructu vëtris tui ponam super sedem meam.

* Psal. 131.

meam. Et alibi: * Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar, semen eius in aeternum manebit, & sedes eius sicut sol in conspectu meo. Et in Paralipomenon: * Et erit, cum compleri fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de vere tuo, & parabo regnum eius: ipse mihi aedificabit domum, & erigam sedem eius in seculum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, & misericordiam meam non dispergam ab eo, sicut dispersi ab ijs qui ante te fuerunt. *Tom. 5. lib. 3. Comment in cap. 3. Lucae.*

* *Psal. 88.*

* *1. Paral. 17.*

1. Paralipomenon non agnoscit Ambrosius.

Ruth.

Vnde quod Ruth licet illa alienigena, tamen quia maritum habuerat ex Iudæis, qui reliquerat superstitem proximum, eamque colligentem manipulos suae messis, quibus alebat & socrum, Booz vidit & amavit, non aliter eam accepit uxorem, nisi calceamentum eius ante soluisset, cui vxor debebatur ex lege. Historia simplex, sed alta mysteria: aliud enim *Historia Ruth mystice inselō* gerebatur, aliud figurabatur. Nam si secundum literā sensum torqueamus, prope quidem pudor est, *ligenda.* & horror in verbo est, si ad commixtionis corporeae consuetudinem sententiam intellectumque referamus. Designabatur autem futurus ex Iudæis, ex quibus Christus secundum carnem, qui proximi sui, hoc est, populi mortui semen, doctrinae caelestis semine resuscitaret, cui calceamentum nuptiale Ecclesiae copulanda praescripta legis spiritualia deferebant. *Tom. 2. lib. 3. de sude, Cap. 5. Vide Tom. 5. lib. 3. Commentar. in cap. 3. Lucae.*

Thobias.

Quae nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra: cum Scriptura dicat: * Ieiunium & * *Tho. 4. et 12.* eleemosyna à peccato liberat. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Liber Thobiae Epist. 82.*

Lecto prophetico libro, qui inscribitur Thobias, *canonicus est.*

E quamvis

quamuis plene vobis virtutes sancti prophetæ Scriptura insinuauerit, tamen compendiaro mihi sermone de eius meritis recensendis & operibus apud vos vtendum arbitror, vt ea quæ Scriptura historico more digessit latius, nos strictius comprehendamus, virtutum eius genera velut quodam breuiario colligentes. *Tom. 4. lib. de Thobia, Cap. 1. Lege Tom. 1. lib. 3. Officiorum, Cap. 14. Tom. 2. lib. 4. de fide, Cap. 5. Tom. 3. lib. Epist. 9. Epist. 70.*

Iudith.

Sed nec fortitudo bonæ viduæ deesse consuevit. Hæc enim vera est fortitudo, quæ naturæ vsum, sexus infirmitatem, mentis deuotione transgreditur, qualis in illa fuit, cui nomen Iudith, quæ viros obfatione fractos, percussos metu, tabidos fame, sola prouit à colluione reuocare, ab hoste defendere. Et enim, vt legitimus, cum Holofernes successu multorum terribilis præliorum intra muros innumera virorum milia coegisset, armatis pauentibus, & de extrema iam sorte tractantibus, extra murum processit, & illo præstantior exercitu quæ liberauit, & eo fortior quem fugauit. Sed vt discas maturæ viduitatis affectum, feriem ipsam prosequere scripturarum. * A diebus enim viri sui quibus ille defunctus est, vestè iucunditatis deposuit, mœroris assumfit, per omnes dies inuenta ieiunio, sabbato tantum & dominica, sacratarumque temporibus feriarum non refectioni indulgens, sed religioni deferens. * Hoc est enim, siue manducatis, siue bibitis, in nomine Domini Iesu Christi agenda esse omnia, vt etiã ipsa refectione corporalis sacro religionis cultui deferatur. * Diuturnis igitur mœroribus, & quotidianis roborata ieiunijs sancta Iudith, quæ seculi oblectamenta non quæreret, periculi negligens, morti quæ cõtemtu fortior, vt cõmentitium strueret dolum, vestem illam iucunditatis, quam viuente viro vestiri solebat, se induit, quasi placitura viro si patriam liberaret. Sed virum

Iudith historia ad Scripturam sacram referitur.

* *Iudith 8.*

* *I. Cor. 10.*

* *Iudith 10.*

allum videbat, cui placere querebat: illum utique de quo dictum est: * Post me venit vir qui ante me factus * *Ioh. 1.* est. Et bene conjugales pugnatura resum sit ornatus, quia monumenta conjugij arma sunt castitatis. Neque enim vidua alijs aut placere possit, aut vincere. *Tom. 1. lib. de viduis, Lege Tom. 1. lib. 3. Officiorum, Cap. 13. & 14.*

Iob.

Doceri autem & sapientiam & disciplinam Scri- *Liber Iob in-*
ptura testatur, de temperantia in lege, de ceteris in *ter Scriptur.*
libro Iob, in quo scriptum est: Nonne Dominus est *libros du-*
qui docet intellectum & disciplinam? *Tom. 4. lib. 1. de ratur.*
Jacob & vita beata, Cap. 3.

Psalterium Dauidicum.

In quinque libros diuisum est Psalterium. Primus *Psalteriũ Da-*
liber hoc psalmo finitur, hoc est, quadagesimo. Et *uidicũ in quin-*
pulcre vsque ad passionem Saluatoris quadagesi- *que libros du-*
mus psalmus est comprehensus, qui finem libro da- *uidi potest.*
ret: quoniam passio Domini finis est *Quadagesi. Primus liber*
ma: ut secundus liber à mysterijs renouationis in- *continet psal.*
ciperet: qui liber, utpote *Quadagesimæ, perfectio. 40.*
rã sacramenta complectitur. Nam & baptismatis
prænunciat sacramenta, cum dicit: * Sicut ceruus * *Psal. 43.*
desiderat ad fontes aquarum: & requiem sanctorũ,
qui ad tabernaculum cœlesti peruenerint: & Spi-
ritus sancti descensionem, quando effusa est gratia
spiritualis in quadam voce celestium catarracta-
rum: quia virtute magna Spiritus ferebatur, * *ut Act. 2.*
legimus in actibus Apostolorum: & ingressum re-
nouati hominis ad altare, & Saluatoris ascensum,
& sanctificationem propositi virginalis. Qui *Secundus li-*
ber finitur psalmo septuagesimo primo, quo re- *ber finitur*
phetico sermone annunciat, remissioque pecca- *psal. 71.*
torum: vbi cum benedictionem Domini præmisit-
fer, subtexuit: Et replebitur maiestate eius omnis

*Tertius liber
completeitur
psalmus 17.*

*Quartus exte-
dit se ad 105.
psal.*

*Quintus ad
finem est.*

terra: fiat, fiat. Tertius quoque liber finitur octogesimo octauo psalmo, & ibi habet: Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat. Quartus liber finitur psalmo centesimo quinto, & ibi habet: Benedictus Dominus Deus Israel, à seculo & vsque in seculum, & dicit omnis populus: fiat, fiat. Quintus liber vsque ad finem est, vbi pro hoc verbo Propheta dicit: Omnis spiritus laudet Dominum. Tom. 4. in enarratione Psalmi quadragesimi.

Quinque libri Salomonis, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus.

*Enumerat hic
tres lib. Salo-
monis Prouer-
bia, Ecclesiastes, & Can-
tica canticorum. Reliquos
duos Sapientia
& Ecclesiast.
eidem tribuit,
vt testimonia,
que sequitur,
manifestissime
me ostendunt.
* Sap. 7. & 9*

Quid tres libri Salomonis, vnus de Prouerbijs, alius Ecclesiastes, tertius de Canticis canticorum, nisi trina huius (naturalis, moralis, rationalis) ostendunt nobis sapientiæ sanctum Salomonem fuisse solertem? Qui de rationalibus & ethicis in Prouerbijs scripsit, de naturalibus in Ecclesiaste, quia vanitas vanitatum, & omnia vanitas, quæ in hoc mundo sunt constituta. Tom. 5. in proœmio Comment. in Lucam.

Salomonis Prouerbia moralia, Ecclesiastes naturalis, in quo etiam vanitates istius despicit mundi, mystica sunt eius Cantica canticorum. Tom. 4. lib. de Isaac & anima, Cap. 4.

Sic ipse (Salomon) in libro Sapientiæ suæ * se Dominum omnipotentem deprecatum fuisse commemorat: Da mihi, inquit, sedium tuarum assitricem sapientiam, vt sciam dispositionem orbis terrarum, virtutes elementorum, initium & cõsummationem & medietatem omnium rerum, diuisiones & mutationes temporum, anni cursus & dispositiones stellarum, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias arborum & virtutes radicum. Omnium enim artifex, ait, * docuit me sapientia. Et alibi ipse in eodem libro: Inuocaui, inquit, & venit in me Spiritus sapientiæ. Tom. 4. lib. de Salomone, Cap. 1.

* Sap. 7.

Vnde

Vnde & Salomon ait: *Deus mortem non fecit, *Sap.7.
ne clatur in perditione viuorum. Tom. 4. in enarra-
tione i. Psal. David.

Iocunditatem & disciplinam & scientiã doce me,
quia in mandatis tuis credidi.] Quid sit scientia doceat
te Salomon, qui ait, * de Domino Deo nostro. *Sap.7.
ipse enim mihi dedit eo: um quæ sunt cognitionem
veram. Tom. 4. Sermon 9 in Psal. 118.

Docere non possunt, & auctoritatem requirunt,
vt lectione doceamus, quia nõ peccauit Spiritus san-
ctus, sicut de Filio lectum est, quia peccatum non fe-
cit. Et hoc accipiant Scripturarum auctoritate nos
docere. Scriptum est enim: *Quia in sapientia est *Sap.7.
spiritus intelligentiæ, spiritus vnicus, multiplex, sub-
tilis, bene mobilis, disertus, immaculatus. Immacu-
latus dicit Scriptura: Numquid mentita est de Filio,
vt de Spiritu credas esse mentitam? Dixit enim Pro-
pheta in eodem loco de Sapientia, quia nihil macu-
losum in illam incurrit. Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto,
Cap. 19.

Non legisti Salomonem dicentem: *Bonis bona *Eccli.39.
creata sunt ab initio: Similiter impijs & peccatoribus
bona & mala. Tom. 1. Cap. 2. lib. ad virginem des-
notam.

Accipis mysterium, hoc est, vnguentum supra ca-
put. Quare supra caput? Quia sensus sapientis in ca-
pite eius, Salomon ait. * Friget enim sapientia sine *Eccli. 20.
gratia: sed vbi gratia acceperit sapientiam, tunc
opus eius incipit esse perfectum. Tom. 4. lib. 3 de Sa-
cram. Cap. 1.

Illud quoque egregium, quod ait Scriptura: *An- *Eccli. 11.
te mortem nõ laudaueris quemquam. Vnusquisque
enim in nouissimis suis cognoscitur, & in filijs suis
æstimatur, si bene filios suos instituit, & disciplinis
competētibus erudiuit. Tom. 4. lib. de bono mortis, Cap. 8.

Scriptura ait, *Stultus vt luna mutatur. Et ideo *Eccli. 27.
sapienti non cum luna mutatur, sed permanebit cum
sole. Tom. 4. lib. 4 Hexaemeron, Cap. 8.

* Eccli. 29.

Torus populus ingemiscit, & solus diues non fletis, nec audis Scripturam dicentem: * Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondes eam cum lapide in mortem. Tom. 4. lib. de Nabu the lex rabelita, Cap. 6.

Libri Machabeorum.

* 2. Mach. 3.

Illud sane diligenter tuendum est, vt deposita viduarum intemerata maneant, sine vlla seruentur offensione: nec solū viduarum, sed etiam omnium. Fides enim exhibenda omnibus, sed maior est viduarum causa & pupillorum. Denique hoc solum viduarum nomine (sicut in libris Machabeorū * legimus) commendatum templo omne seruatum est. Tom. 1. lib. 2. Officior. Cap. 29.

* 2. Mach. 2.

Denique quod consumtum est sacrificium Moyfi tempore, sacrificiū pro peccato erat. Vnde Moyses ait, sicut in Machabeorum scriptum est libro, * eo quod non sit manducatum quod erat pro peccato, consumtum est. Tom. 1. lib. 3. Offic. Cap. 14.

De libro Hester, & Prophetarum Esaiæ, Hieremie, Baruch, Exechielis, Danielis Osee, Joelis, Amos, Abdiæ, Ionaæ, Micheæ, Nabum, Abacuc, Sophonie, Aggei, Zachariæ & Malachie vaticinijs nulla libet B. Ambrosij testimonia commemorare, & breuitatis studio, & quod existimem hac atate vel nullos, vel paucos admodum reperiri, qui istorum auctoritatē in disceptationem vocent. Illud solum, propter imperitiores pretereundum non est, Ambrosium nusquā nominatum, quod eundem sciam, prophetiæ Baruch, quā SS. Concilium Tridentinum secuti inter Scripturæ libros numerauimus, meminisse, sed ea que Baruch litteris mandauit, Hieremie, quod illius amanuensis fuisse, tribuere, adeoq; prophetiæ Baruch partem Hieremie facere. Tom. enim 1. lib. 1. de Pœnitentia, Cap. 8. Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 2. & Tom. 5. lib. 3. Hexaemeron, Cap. 14. ex 3. 4. & 5. capitibus Baruch, sub nomine Hieremie testimonia adferuntur.

Libri noui testamenti.

Eua ngelitis quam putas defuisse sapiētiam, quorum

rum aliqui cum varijs generibus sint referti, singuli tamen diuerso genere præstant? Est enim vere sapientia naturalis in libro Euāgelij qui scribitur secundum Ioannem. Nemo enim, audeo dicere, tanta subtilitate sapientiæ maiestatem Dei vidit, & nobis proprio sermone referauit. Transcendit nubes, transcendit virtutes cælorum, transcendit Angelos, & verbum in principio reperit, & verbum apud Deum vidit. Quis autem moralis secundum hominem singula persecutus, quam sanctus Matthæus, qui edidit nobis præcepta viuendi? Quid rationabilius illo admirabili copulatu, quam quod sanctus Marcus in principio statim locandum putauit: Ecce ego mitto Angelum meum: Et, Vox clamantis in deserto: vt & admirationem moueret, & doceret hominem humilitate atque abstinentia, & fide placere debere, sicut ille sanctus Ioannes Baptista his ad immortalitatem gradibus ascendit, vestimēto, cibo, nuncio? At vero sanctus Lucas velut quendam historicum ordinem tenuit, & plura nobis gestorum Domini miracula reuelauit: ita tamen, vt omnes sapientiæ virtutes Euāgelij istius complecteretur historia. *Tom. 5. in præfatione explanationis in Lucam.*

Cōfert quatuor Euāgelistarum scripta

Homines Deo humilitate, abstinentia atque fide placent.

Ecclesia quattuor Euāgelij libros habet, per vniuersum mundum Euāgelistis redundat.

Et paucis interiectis sequitur:

Non conatus est Matthæus, non conatus est Lucas, non conatus est Ioannes, non conatus est Marcus, sed diuino Spiritu vbertatem dictorum, rerumque omnium ministrante, sine vilo molimine cœpta cōpleuerunt. *Tom. 5. in enarrat. præmij Euang. secundum Lucam.*

Decem & tres Epistolas noui testamenti, ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Ephesios vnam, ad Philippenses vnam, ad Thessalonicenses duas, ad Colossenses vnam, ad Timotheum duas, ad Titum vnam, ad Philemonem vnam, canonicas esse, & à B. Paulo scriptas, inter aduersarios nostros, qui prudentiores sunt, vix puto quemquam esse, qui neget. Itaque non videtur mihi operæ pretium, id multis Ambrosij vet.

* a Epiphan. *sq* verbis confirmare. Sola est Epistola ad Hebræos scripta, lib. 1. hære. 42. cuius auctoritatem in dubium vocant omnes quotquot nostra
 * b Euseb. Eci memoria ab Ecclesia Christi diuortium fecerunt. Luberius, elestiaſt hſt. Zuinglius, Caluinus, & qui illos sequuntur, eam à B. Paulo lib. 3. cap. 29. scriptam negunt: Anabaptiſta quoque & Seruetiani indi-
 * c Epiphan. quam censent, que inter Scripturæ libros numeretur, vt olim lib. 2. here. 69 * a Marcion, * b Tatianus, * c Arrius & Aerius. Beatus Theodoret. in vero Ambrosius eam & ab Apostolo Paulo scriptã, & quod preſat. Epist. inde sequitur canonicam esse nobiscum fatetur. Testantur id ad Hebr. ex multis pauca, que subiicimus testimonia.

Hieronym. in Cùm igitur (Nouatiani) tam evidenti & ipsius preſat. Epist. Apostoli & scriptorum eius exemplo redarguantur, ad Titum. tamen adhuc obniti volunt, & auctoritatem aunt Apostolicæ sibi suffragari sententiæ, allegantes scriptum ad Hebræos: * Impossibile est enim hos qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum celeſte, & participes facti sunt Spiritus sancti, & bonum gustauerunt Dei verbum, virtutesque futuri seculi, lapsos iterum reuocari in pœnitentiam, rursus crucifigentes Filium Dei, & ostentatione triumphâtes. Numquid Paullus aduersus factum suum prædicare potuit? * Donauit Corinthio peccatû per pœnitentiam: quomodo hic potuit sententiam suam ipse reprehendere? Ergo quia non potuit quod aedificauerat destruere, non contrarium dixisse eum, sed diuersum aduertimus. Tom. 1. lib. 2. de Pœnitentia, Cap. 2.

* 2. Cor. 5.

Cùm autē subiecta illi (Deo Patri) fuerint omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Quod etiam ad Hebræos Apostolus dixit: * Nunc autē non dum videmus omnia illi esse subiecta, accipimus Apostolicæ seriem lectionis. Tom. 2. lib. 5. de fide, Cap. 7.

* Heb. 2.

Tentatum autem Spiritum sanctum, ad Hebræos scribens Apostolus, dicit. Sic enim habes: * Quia hæc dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt & viderunt ope-

ra mea. Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper, isti errant corde: ipsi vero nō cognouerunt vias meas, sicut iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam. *Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 9.*

In veteri testamento Sacerdotes frequēter in primum tabernaculum intrare confiteuerant. In secundum tabernaculum semel in anno summus intrabat Sacerdos. Quod euidenter ad *Hebræos recolens, ** Heb. 9.* seriem veteris testamenti explanat Apostolus Paulus. *Tom. 4. lib. 4. de Sacramentis, Cap. 1.*

Epistola Iacobi.

Superbi inique agebant nimis, à lege autem tua non declinaui.] Quid igitur hoc peccato potest esse dererius, quod à Dei cœpit iniuria? Ideoque Scriptura dicit: * Dominus superbis resistit. *Tom. 4. Sermon. * Iacob. 4. 7. in Psal. 118.*

Epistola I. & II. B. Petri Apostoli.

Ambrosius Simpliciano. Videbamur proxime in dissertationes incidisse Philosophiæ, cum de Apostoli Pauli Epistola sumentes exordium, tractaremus, quod omnis sapiens liber. Verum postea cum * Petri Apostoli Epistolam legerem aduertit, quod ** 1. Pet. 3.* omnis sapiens etiam diues. Nec sexum exceperit, qui feminas ornatum omnem non in pretiosis monilibus, sed in bonis moribus habere scripserit. Non enim, inquit, sit extrinsecus capillorum implicatio, aut auri circumpectio, aut habitus vestimentorum ornamentum, sed ille absconditus cordis homo. *Tom. 3. lib. Epist. 3. Epist. 10.*

Nōne quinque passeris veneunt dipondio? Et vnus ex illis non est in obliuione coram Deo. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite timere, multus passeribus plus estis.] Magno pretio nos redemit, (Christus) sicut sanctus Apostolus dixit. * Emi enim estis pretio magno. Et bene magno, ** 1. Cor. 9.*

E s quod

* 1. Pet. I.

quod non æstimatur ære, sed sanguine: quia pro nobis mortuus est Christus, qui pretioso nos sanguine liberauit: sicut etiã sanctus Petrus in Epistola commemorat sua, scribens ad nos: * Quia non corruptibilibus argento & auro, inquit, redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu. Et bene pretioso, quia immaculati corporis sanguis est, quia sanguis est vnici Filij Dei, qui non solum de maledicto legis, sed etiam de impietatis morte perpetua nos redemit. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 12. Lucæ.*

* 2. Pet. 1.

Secunda Epistola Petricanonica est.

Et Petrus vult nos, vt legimus, diuinæ confortes fieri naturæ. *Tom. 2. lib. 1. de fide, Cap. 9.*

Ego quidem gratias ago Domino super omni memoria vestra, semper in omni oratione mea pro omnibus vobis, cum gaudio orationem faciens super communicatione vestra in Euangelio.]Primum quidem Domino gratias agit, cuius nutu prospera omnia cedunt fidelibus, in omni oratione sua memor eorum cum exultatione, quòd participes facti sunt Euangelij, sicut dicit Petrus Apostolus, inter cetera dicens: * Vt sitis, inquit, confortes diuinæ naturæ. *Tom. 5. in cap. 1. Epistolæ ad Philippenses.*

* 2. Pet. I.

Secunda Epistola B. Petri agnoscit Ambrosius.

Epistola B. Ioannis Apostoli & Euangelistæ.

Vnde nec illa quæstio vestra quæquam poterit afferre ponderis, quam sumitis de Epistola Ioannis dicentis: * Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit illi vitam Deum: quia non peccat ad mortem. Est peccatum ad mortem, nõ de illo dico vt o. et. Non enim ad Moysen & Hieremiam loquebatur: sed ad populum, qui suorum peccatorum alium precatorem deberet adhibere, cui satis est si pro leuioribus delictis Deum precetur, grauiorum veniam iustorum orationibus

* 1. Ioan. 5.

bus referuandam putet. *Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 9.*

Sunt tamen plerique qui eo quod in aqua baptizamur & Spiritu, non putent aquæ & Spiritus distare munera: & ideo non putant distare naturam. Nec aduertunt, quia in illo aquarum sepelimur elemento, vt renouati per Spiritum resurgamus. In aqua enim imago mortis, in Spiritu pignus est vitæ, vt per aquam moriatur corpus peccati, quæ quasi quodam tumulo corpus includit, & per virtutem Spiritus renouemur à morte peccati. Et ideo hi tres testes vnum sunt, sicut Ioannes dixit: * Aqua, * *1. Ioan. 5.* sanguis & Spiritus. Vnum in mysterio non in natura. *Tom. 2. lib. 1. de Spiritu sancto, Cap. 6.*

Et Ioannes senex cepit scribere Euangelium, vel Epistolas: qui cum refugeret Apostolum se scribere, * *2. Ioan. 1.* seniore scripsit. Nec minor est æstimatus, cui cygnea quædam suppeteret gratia senectutis. *Tom. 4. in enarratione Psalmi 36.*

Salutat vos Caius hospes meus, & vniuersæ Ecclesiæ.] Hic est Caius, vt arbitror, ad quem scribit Ioannes Apostolus, exultans in caritate eius quam exhibebat paternitati, præbens sumtus illis necessariis. *Tom. 5. in cap. 16. Epist. ad Rom.*

Tertiam Epistolam B. Ioanni tribuit.

Apocalypsin quoque Ambrosius B. Ioanni tribuit, Tom. 3. lib. Epist. 7. Epist. 47. & lib. Epist. 8. Epist. 62. Tom. 4. lib. 2. de Abrahamo Patriarcha, Cap. 5. & 7. ac in pluribus alijs locis. Ceterum ne quis forte, vt fit, somniet Ambrosium de alio aliquo Ioanne loqui, quàm de eo, que ad Seruatoris nostri Iesu Christi diuinitatem à Cerinthi & sociorum calumnijs indicandam Euangelium & primam Epistolam canonicam scripsisse testantur omnes Ecclesiæ Scriptores, referemus ex multis duo tantum testimonia, que paulo clarius, quàm que ante citauimus, Ambrosij mentem explicabunt.

Vnde, inquit, nec illa quæstio vestra quicquã poterit afferre ponderis, quam sumitis de Epistola Ioannis dicentis: * Qui scit fratrem suum peccare * *1. Ioan. 5.* peccatum

peccatum non ad mortem, petat, & dabit illi vitam Deus: quia non peccat ad mortem. Est peccatum ad mortem, non de illo dico ut oret. Non enim ad Moysen & Hieremiam loquebatur: sed ad populum, qui suorum peccatorum alium peccatorem deberet adhibere, cui satis est si pro leuioribus delictis Deum precetur, grauiorum veniam iustorum orationibus referuandam putet. Nam quomodo Ioannes diceret non orandum pro delicto grauiore, qui legisset Moysen rogasse, & impetrasse, ubi erat præuaricatio voluntaria, qui sciret etiam Hieremiam rogasse? Quomodo Ioannes diceret non orandum pro peccato quod esset ad mortem, qui ipse in Apocalypsi scripsit mandatum Angelo Ecclesiæ Pergami: *Habet illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaam mittere scandalum coram filiis Israel, manducare immolata, & fornicari: ita & tu habes tenentes doctrinam Nicolaitarum, similiter age penitentiam, alioquin venio tibi. Vides quòd Deus qui penitentiam exigit, veniam polliceatur? Denique & tibi dicit: Qui habet aures, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesijs. Vincenti dabo manducare manna. Nónne ipse Ioannes cognouerat Stephanum pro persecutoribus suis, qui Christi nomen audire non poterant, deprecatur, cum de ipsis à quibus lapidabatur, diceret: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum: cuius precationis effectum in Apostolo videmus? Paullus enim qui lapidantium Stephanum vestimenta seruabat, nò multo postea per gratiam Christi factus Apostolus est, qui fuerat ante persecutor. *Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, Cap. 9.*

Et ideo fortassis *Ioanni Euangelistæ coelum apertum, & albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diademata, & in femore suo nomē scriptum, *Rex regum. & Dominus dominantium. *Tom. 4. in enarratione Psal. 41.*

* *Apoc. 2.*

* *Act. 3.*

* *Apoc. 7.*

* *Apoc. 19.*

III. *Scripturam sacram obscuram esse, eiusq³ interpretationem nec à Iudæis nec ab hæreticis, et si virique illius videri velint peritissimi, sed tantum à Catholica Christi Ecclesia, petendam.*

DA mihi intellectum vt discam mandata tua.] Si propheta intellectū dari sibi postulat, quis tam arrogans, qui profiteatur in sua potestate esse intelligentiam? Intellectum petit vt ipse se nouerit, & naturæ suæ possit scire rationem. At illi qui de rerum natura disputant, cæli scrutantur plagas, qui seipos scire non possunt: putant intelligentiam sine Dei dono posse concedi. Vnde & nos humilitatē debemus assumere, ne extollamur, si forte vnā aliquam de Scripturis parabolam cognouerimus: aut quia interdum secundum litteram plane legimus, si forte secundum litteram aliqui intellexerimus, doctrinæ nobis assumamus scientiam. Propheta ille qui accepit Spiritum sanctum, postquam vnctus est in regnum, vnctus est in Prophetam, centesimum octauum decimum psalmum scribens, intellectum sibi dari poscit vt mandata Dei intelligat: & scit, nisi à Domino acceperit gratiā, intelligere eius se mandata non posse. In Euāgelio quoque lego, quia proponebat parabolas Dominus Iesus, & Apostoli non intelligebant. * Denique explanationem proposi-
 parabolæ postulabant. Ipse Dominus Iesus cum diceret, vt legisti in libro Euangelij secundum Mattheum scriptum, * Beati pauperes spiritu: subiicit in posterioribus: * Omnis qui audit verba hæc, & fecerit ea, similis erit viro sapienti. Non ergo qui audit tantummodo, similis erit, sed qui facit quæ audierit. Ergo neque factum sine auditu, neque auditio sine facto potest esse sapienti similis, sed qui audit & facit. Audiamus igitur, intelligamus, faciamus: vt intellexisse nos quod audiuius, comprobemus. Tom. 4. Sermone 10. in Psal. 118.

David à Deo petit scripturarum intelligentiam, nemo ergo temere sibi eam arrogare debet.

* Matth. 13. *Apostoli cupiunt à Christo parabolas, quas non intelligebant, enarrari.*
 * Matth. 5.
 * Matth. 7.

Sunt

Diligenter laborandum ut Scripturarum sensum à Catholicis accipiamus.

* Ioan. 14.
Heretici sine
vero sensu
Scripturam legunt.

* 1. Tim. 2.
* Ioan. 7.
Ioan. 14.

* L. eni. 24.
* Matth. 5.

Sunt multa quæ noceant si ante voluerimus haurire, quam quæ sint illa cognoscere. Nam & de cibis & potu plerûque vsu venit. Quippe si id quod amarum est, ante cognoscas, indues patientiam. Et si intelligas illa quæ sunt amara, prodesse, & indues tolerantiam, ne offendant amaritudo te repentina, & incipias rejicere profutura. Prodest ergo ante cognoscere, ut ex eo quod cognoueris profuturû, nec amara fastidias. Sed hæc minus nocere possunt: illud quod magis, nisi prouideatur, nocere possit, aduerte. Gêtilis quidam est, ad fidē tendit: Catechumenus est, maiorem vult accipere doctrinæ & fidei plenitudinem: caueat ne dū vult discere, male discat, & discat à Fotino, discat ab Arrio, discat à Sabellio: tradat se huiusmodi magistris quorum quædam eum teneat auctoritas: & inductus quadam magistrorum presuntione, teneris sensibus impressa dijudicare non nouerit. Prius igitur oculis mentis perspiciat quid sequatur, videat vbi vita sit. Tangat denique diuinarum vitalia lectionum, ut nullo prauo offendatur interprete. Legit ille Sabellius: *Ego in Patre, & Pater in me: & dicit vnam esse personam. Legit Fotinus: *Quia mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Et alibi, Quid me vultis occidere hominē? Legit etiam Arrius quia dixit, *Quoniam Pater maior me est. Legitur quidem manifestum, sed qua ratione dictum sit, debet ante pertractare secum, ut rationē dictorum possit aduerte. Ducitur quadam magistrorū auctoritate, & profuisset ei non quæsisse, quam talem inuenisse doctorem. Sed etiam gentilis si quis Scripturas accipiat, legit: *Oculum pro oculo, dentem pro dente. Legit etiam: *Si scādalizauerit te dextera tua, abscinde illam: non intelligit sensum, non aduertit diuini arcana sermonis: peius labitur, quam si non legisset. Et ideo docuit quemadmodum Dei verbū inuestigare deberent: non perfunctorie, non improuide: sed diligenter atque solici e. Tom. 4. Cap. 12. lib. de Paradiso. Vide & cap. 2. eiusdem libri.

Quid

Quid est, Sederunt Scribæ, nisi quia littera scribitur? Vnde & *γραμματῶν* Græce dicuntur Scribæ, litteræ sequentes interpretationem non spiritus intellectum: littera autem occidit. * Litteram ergo occidentem sequentes, & ipsa appellatione resonantes Scribæ & Pharisei sunt, hoc est, qui à veritate vnitate diuisi sunt. Phares enim diuisio dicitur. Diuidunt autem Pharisei hoc genere, vt verba legis resonent, & in ipsa meditentur, spiritalis autem mysteria legis & sacramenta non videant. Nam si lex spiritalis est, vtique præcepta legis sunt spiritalia, & opera eius spiritalia sunt. Docentes ergo quæ Moyses scripsit, onera graua ligant corporalibus legis. Graua sunt enim quæ contraria iugo Christi sunt: & per doctrinam suam deuiam graua onera imponunt auribus audientium, quæ ipsi tantum quidem volunt mouere vt à corporalibus legis ad spiritalia Scripturæ verba commoueant. Sic enim intelligendum quia digito suo nolunt mouere illa, hoc est, nec exiguo puncto atque momento transferunt se ad intelligentiam spiritalem. *Tom. 4. in enarratione Psalmi 43.*

Misericordia tua Domine plena est terra, iustificaciones tuas doce me.] Multa obscuritas in Scripturis propheticis: sed si manu quadam mentis tuæ scripturarum ianuam pulses, & ea quæ sunt occulta, diligenter examines, paullatim incipies rationem colligere dictorum, & aperietur tibi non ab alio, sed à Dei verbo, de quo legisti in Apocalypsi * quòd agnus librum signatū aperuit, quem nullus ante aperire poterat: quia solus Dominus Iesus in Euāgelio suo Prophetarum ænigmata, & legis mysteria reuelauit: solus scientiæ clauim detulit, & dedit aperire nobis. Dicitur se Iudæi habere clauim scientiæ, sed non habere: nam si haberent, ipsi ingrederentur, ipsi agnoscerent penetralia Scripturarum. Nunc autem vè vobis Scribæ & Pharisei, qui abstulistis clauim scientiæ, & ipsi non introistis, & introeuntes prohibuistis. *Quo*

modo

* 2. Cor. 3.
Scribe, Phari-
sæi & omnes
ab vnitate
veritate diui-
si, Scripturam
quam legunt,
non intelligunt

Scripturæ pro-
phetice obscu-
ræ sunt.

* Apoc. 5.
Christus Pro-
phetarum æni-
gmata, & lea-
gus mysteria
enarravit.
Iudæi nō fue-
runt assensu
sententiā Scri-
pturæ sacræ.

* Luc. 11.

modo enim clauim potestis habere scientiæ, qui
* scientiæ negastis auctorem? Tom. 4. Sermone 8. in Psal-
mum 118.

*Hereticos esse
qui Scripturâ
sacram nõ in-
terpretantur
secundum tra-
ditionem Ec-
clesiæ Catho-
lica.*

Et inter se cogitationibus inuicem accusantibus,
aut etiam defendentibus in die qua iudicabit Deus
occulta hominum, secundum Euangelium meum per
Iesum Christum Dominum nostrum.] Illi quos dicit
inuicem cogitationibus suis accusari aut defendi in
die iudicij Dei, Christiani sunt ij qui discordant à Ca-
tholica, diuersa sentiētes de Christo, aut de sensu leg-
is in traditione Ecclesiæ, siue Cataphrygæ, siue No-
uatiani, siue Donatiani, aut ceteri hæretici. Horum
cogitationes inuicem se accusabunt in die iudicij. Si
intellexit quis veram esse Catholicam, & ne videret-
ur emendatus, sequi noluit, erubescens ab eo quod
diu tenuit recedere, in die iudicij cogitatione sua
accusabitur. Tom. 5. in cap. 2. Epist. ad Rom.

CAPVT OCTAVVM

De sacris Traditionibus.

*Ambrosium præter verbum Dei scriptum etiam
maiorum traditiones agnoscere, ipsiq;
multum deferre.*

*Patres Nice-
ni in definiē-
da celebritate
paschali scri-
pturam diui-
nam & tra-
ditionem ma-
iorum secuti
sunt.*

Dominis fratribus dilectissimis Episcopis per
Aemiliam cōstitutis Ambrosius Episcopus.
Non mediocris esse sapientiæ diē celebra-
tis definire paschalis, & scriptura diuina nos instrui-
tis, & traditio maiorum: qui conuenientes ad syno-
dum Nicenam, inter illa fidei vt vera ita admiranda
decreta, etiam super celebritate memorata, congre-
gatis peritissimis calculandi, decem & nouem anno-
rum collegere rationem, & quasi quēdam constitue-
re circulum ex quo exemplum in annos reliquos gi-
gnetur. Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 83.

Nonnulli Christianorum fratres existimantes se
diuini-

diuinitatis præcepta religiosius obseruare prætermissa deuotione Quadragesimæ, cuius hodie curamus exordium, Quinquagesimam se facere mentuntur, cū id neque diuinis litteris iubeatur, neque traditum sit auctoritate maiorum. Tom. 3. Serm. 34. de Quadragesima.

Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum.] Quod si Iudæi sabbathum ita celebrant, vt & mensam & annum quasi sabbathū habeant, quanto magis nos resurrectionem Domini celebrare debemus? Et ideo maiores tradiderunt nobis Pentecostes omnes quinquaginta dies vt Pascha celebrādos, quia octauæ hebdomadis initium Pentecosten facit. Tom. 5. lib. 8. Comment. in 17. Lucæ.

Traditio maiorum de ferijs Pentecostes.

CAPVT NONVM

De Petro Apostolo, de Romano Pontifice, & Apostolica sede.

I. Petrum primum fuisse, & caput Apostolorum.

Non habent (Nouatiani) Petri hæreditatem, Non habet Pe qui fidem Petri non habent, quam impia diuisione discerpunt. Tom. 1. lib. 1. de Penitentia, rem, qui fidem Petri non habet.

Cap. 6. Aperuit eis sensum, vt intelligerent ea quæ scripta sunt.] Non est dubium credidisse Petrum, & credidisse quia dilexit, dilexisse quia credit. Vnde & contristatur quia tertio interrogatur: Amas me? is enim interrogatur, de quo dubitatur: sed Dominus non dubitabat qui interrogabat, nō vt disceret, sed vt doceret: quem eleuandus in cælum, amoris sui nobis velut vicarium relinquebat. Sic enim habes:

*Simon Ioannis diligis me? Vtique tu scis Domine

F quia

*Ioan. 21.

Petrus cur omnibus Christis Apostolis præferatur.

quia amo te. Dicit ei Iesus: Pafce agnos meos. Bene confcius fui non ad tempus assumtum, sed iam dudum Deo cognitum Petrus testificatur affectû. Quis est enim alius qui de se hoc facile profiteri possit? Et ideo quia solus proficitur ex omnibus, omnibus antefertur. *Tom. 5. in caput vltimum Luca.*

Petrus primus omnium Apostolorum.

Numquid non habemus potestatem mulieres circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Ideo addidit, & Cephas, quia cum primus esset inter Apostolos, nõ refutabat sumptus oblatos. Cephas ipse est Simon Petrus. *Tom. 5. in cap. 9. Epist. 1. ad Corinth. Idem repetit in cap. 11. Epist. 2. ad Corinth. scribens.*

Petro commissit Christus curam Ecclesiarum.

Deinde post annos tres ascendi Hierosolymam videre Petrû, & mansi apud eum diebus quindecim. Dignum fuit vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curâ Ecclesiarum, nõ vtique vt aliquid ab eo disceret, qui iam ab auctore didicerat, à quo & ipse Petrus fuerat instructus, sed propter affectum Apostolatus, & vt sciret Petrus hanc illi datam licentiam quam & ipse acceperat. *Tom. 5. in cap. 1. ad Galat.*

Quare Paulus ascenderit Hierosolymâ.

Nihil enim minus teci, quàm illi valde Apostoli. Valde, hoc est, nimis, sicut quibusdâ videbatur. Nam hoc erant, quod & Apostolus Paullus. Hoc ergo dicit, quia minor nõ est neque in prædicatione, neque in dignitate, sed tempore. Nam si de tẽpore præscribendû putatur, ante cœpit Ioannes predicare quàm Christus, & nõ Christus Ioannem, sed Ioannes Christum baptizauit. Nõ ergo sic iudicat Deus. Denique prior secutus est Andreas Saluatorem quàm Petrus: & tamen primatum nõ accepit Andreas, sed Petrus. *Tom. 5. in cap. 12. Epist. 2. ad Corinth.*

Petrus primus Apostolorû dicitur, nõ quod à Seruatore nostro ante reliquos ad Apostolatû vocatus sit, verum quod dignitate ceteris præstet.

II. Petrum esse fundamentum Ecclesie.

Denique vt scias quod (Christus) secundum hominem rogat, diuinitate imperat, habes in Euangelio,

angelio, quod Petro dixit: *Rogavi pro te, vt nō de-
ficiat fides tua. Eidem autem supra dicenti, *Tu es
Christus Filius Dei viui, Respondit: Tu es Petrus, &
super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & ti-
bi dabo clauēs regni cœlorum. Ergo cui propria au-
thoritate regnum dabat, huius fidem firmare nō po-
terat, quem cum petram dicit, firmamentum Ecce-
lesiæ indicauit? *Tom. 2. lib. 4. de fide, Cap. 3.*

Petrus fidelior factus est postquam fidem se per-
didisse desceuit, atque ideo maiorem gratiam repe-
rit quàm amisit. Tamquam bonus enim pastor tuc-
dum gregem accepit, vt qui sibi ante infirmus fue-
rat, fieret omnibus firmamentum: & qui ipse inter-
rogationis tēratione nutauerat, ceteros fidei stabili-
tate fundaret. Denique pro soliditate deuotionis
Ecclesiārū petra dicitur, sicut ait Dominus: *Tu es
Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam
meam. Petra enim dicitur, eo quòd primus in nati-
onibus fidei fundamenta posuerit, & tamquam fa-
xum immobile totius operis Christiani compagem
molemque contineat. *Tom. 3. Sermone 47.*

Primum signum mirabiliū suorum Petrus fecit,
claudu pedū restituendo vestigia. Diximus frequen-
ter ipsum Petrū à Domino nuncupatū, sicut ait: *Tu
es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam
meam. Si ergo Petrus petra est super quā ædificatur
Ecclesia, recte prius pedes sanat: vt sicut in Ecclesia
fidei fundamentū continet, ita & in homine mem-
brorum fundamenta confirmet. *Tom. 3. Serm. 68. et 84.*

Tu es Christus Filius Dei viui.] Magna Christi
gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis su-
is donauit. *Ego sum, inquit, lux mundi: & id ta-
men quo ipse gloriatur, discipulis nomen indulsit
dicens: Vos estis lux mundi. *Ego sum panis vi-
uus: & Nos omnes vnus panis sumus. *Ego sum vitis
vera: & tibi dicit: *Plantaui te vitem fructuosam
omnem veram. *Petra est Christus. Bibebant enim
de spiritali sequenti petra, petra autem erat Christus.

* Luc. 22.
* Matth. 16.
* Christus q̄s
verbis (Tu es
Petrus, & su-
per hanc pe-
tram ædifica-
bo Ecclesiam
meam) Petrus
fundamentum
& petram Ec-
clesiæ cōstituit

* Matth. 16.
Cuius sensu Pe-
trus dicitur
petra Ecclesiæ

* Ioan. 8.
* Ioan. 6.
* Ioan. 15.
Christus oīa
pene nomina,
quæ ipsi conue-
niunt natura,
Apostolus suis
comunicauit.
* Hier. 2.
* I. Cor. 10.

Etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam nō negavit, ut & ipse sit Petrus, quōd de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo & tu ut petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require. Petra tua actus est, petra tua mēs est. Supra hāc petram ædificetur domus tua, ut nullis possit nequitia spiritualis euerberari procellis. Petra tua fides est, fundamentum Ecclesiæ fides est. Si petra fueris, in Ecclesia eris, quia Ecclesia supra petram est. Si in Ecclesia fueris, portæ inferi non præualebunt tibi. *Tom. 5. lib. 6. Commentar. in cap. 9. Lucae.*

1. Aeternæ rerum conditor,
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tempora,
Ut alleues fastidium:
2. Præco diei iam sonat,
Noctis profundę peruigil,
Nocturna lux viantibus,
A nocte noctem segregans.
3. Hoc excitatus Lucifer
Solvit solum caligine.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.
4. Hoc nauta vires colligit,
Pontique mitescunt freta:

*Petrus petra
Ecclesia est.*

Augustinus lib. 1. Retractationum cap. 21. probat q̄s Ambrosij versibus Petrum Apostolum fundamentum & petram Ecclesiæ Catholice dici posse. In hoc inquit, libro (contra Epistolam Donati) dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quōd in illo tamquam in petra fundata sit Ecclesia: qui sensus etiā cantatur ore multorum in versibus beatissimi Ambrosij, ubi de gallo gallinaceo ait: Hoc, ipsa petra Ecclesiæ canente, culpam diluit. Sed scio me postea sapissime sic exposuisse quod à Domino dictum est, * Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; ut super hunc intelligeretur quem consessus

* *Matth. 16.*

fessus est Petrus dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi: ac si Pe-
 trus ab hac petra appellatus, personā Ecclesia figuraret, que
 super hanc petram edificatur, & accepit claves regni celorum.
 Non enim dictū est illi, Tu es petra: sed, Tu es Petrus, petra
 autem erat Christus, quem confessus Simon, sicut eum tota Ec-
 clesia confiteatur, dictus est Petrus. Harum autē duarum sensu-
 tentiarum qua sit probabilior eligat lektor. Hęc Augustinus.
 Neque solum Ambrosius & Augustinus, verum etiam, quod
 multi ex nostris prolixè admodum probarunt, plerique cum
 Græci tum Latini scriptores iam inde à temporibus Apostolo-
 rum ad hæc nostra, Petrum Ecclesiæ petram faciūt, & id quis
 dem eo sensu, vt tamen Christo, qui, * vt Apostolus ait, & * Ephes. 2.
 tota Ecclesia iacet, lapis est angularis, & * fundamentum, * 1. Cor. 3.
 præter quod nemo potest aliud ponere, iniuriam nullam faci-
 ant. Testantur id ea, que paulo ante ex B. Ambrosij sermone
 47. & ex lib. 6. Comment. in cap. 9. notauimus. Et quo ple-
 nius imperfectioribus, quibus hæc interpretatio verborū Chri-
 sti * (Tu es Petrus, & supra hanc petram edificabo Ecclesiam
 meam) dura forte videtur, satisfiat, adjiciam * B. Leonis Pon- * Sermone ter-
 tificis hæc de re verba, que quod Ambrosius sentit, & probant tio in anniu-
 & mirum in modum illustrant. Et ego, inquit Christus, dico sario pontifi-
 tibi: hoc est, sicut meus Pater tibi manifestauit diuinitatem catus sui.
 meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu
 es Petrus, id est, cum ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angu-
 laris, qui facio vtraque vnum: ego fundamentū, præter quod
 nemo potest aliud ponere: tamē tu quoque petra es, quia mea
 virtute solidaris: vt que mihi potestate sunt propria, sint tibi
 mecum participatione communia. Ac, qui hunc annis plus mi-
 nus cētum antecessit, Basilius Magnus Græcus scriptor, * Pe- * Homil. de pœ-
 trus, inquit, tertio abnegauit, & collocatus est in fundamen- nitent.
 to. Petrus dixerat iam antea, & beatus pronūciatus fuerat:
 dixerat, * Tu es Filius Dei excelsi: et vicissim audierat, se esse * Matth. 16.
 petram, ita laudatus à Domino: Licet enim petra esset, non
 tamen petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nam
 Christus vere est immobilis petra. Petrus vero propter petrā.
 Axiomata namque sua Iesus largitur alijs. Largitur autem
 ea non euacuatus, sed nihilominus habens. Lux est: Vos estis
 lux

lux mundi, inquit, Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ovis est, & dicit: Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Petra est, & petram fecit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & alijs dare. Hactenus Basilus. Adferrem & aliorum patrum sententias, ni putarem ex his satis intelligi posse, quo sensu Petrus sine Christi iniuria, Ecclesiæ fundamentum ac petra, cum à veteribus, tum hodie ab omnibus ijs, qui Catholici & esse, & haberi volunt, dicatur.

III. Petrum Romæ fuisse Episcopum, Simonem Magum superasse, & ibidem cruci affixum esse.

Typum Ecclesiæ Romanæ in omnibus sequi cupit Ambrosius.

aliàs,
* mysterio

Petrus Apostolus episcopus fuit Ecclesiæ Romanæ.

NON ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem nõ habet vt pedes lauet. Vide ergo ne forte propter multitudinem declinauit. Sunt tamẽ qui dicant & excusare conentur, quia hoc in * ministerio faciendum est, non in baptisate, non in regeneratione, sed quasi hospiti pedes lauandi sint. Aliud est humilitatis, aliud est sanctificationis. Denique audia quia mysterium est & sanctificatio: Nisi laucro tibi pedes, non habebis mecum pariem. Hoc ideo dico, non quòd alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam. Sed tamen & nos homines sensum habemus. Ideo quod alibi rectius seruatur, & nos recte custodimus. Ipsum sequimur Apostolũ Petrum, ipsius inhæremus deuotioni. Ad hoc Ecclesia Romana quid respõdet? Vtique ipse auctor est nobis huius assercionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit Ecclesiæ Romanæ. Tom. 4. lib. 3. de Sacramentis, Cap. 1.

Per sacerdotem Episcopum intelligit. Familiare enim admodum est Ambrosio, quemadmodum et multis alijs Ecclesiæ patribus, Episcopos sacerdotes appellare. Ita Tom. 2. in proemio librorum de fide ad Gratianum Augustum trecentos de-

cem & octo patres concilij Niceni sacerdotes nominat: quos tamen Eusebius lib. 10. Ecclesiastica historia, cap. 1. & quos quos istius concilij acta descripserunt, vel alioqui meminere runt, Episcopos esse testantur. Neq; diffidetur id, quod nostram interpretationem potissimum confirmat, Ambrosius ipse. Ita enim ait lib. 1. de fide ad Gratianum Augustum, cap. 9. Acceperunt sancte Imperator eos, qui talia asserunt iure damnatos, non humana industria, non compositione aliqua, sed trecentis decem & octo, * vt supra dixi, Episcopi ad concilium conue-
* In prologo Liberantur. Sed vt in numero eorum per signum sue passionis horum de fide & nominis Dominus Iesus, suo probaret se adesse concilio, crux in trecentis, Iesu nomen in decem & octo est sacerdotibus.

Petrus Apostolus vtriusque rei vobis edit exemplum. * Nam vbi eum Herodes quesivit & cepit, rece-
* Act. 12.

pit in carcerem. Non enim recesserat Dei seruulus, sed iterat timoris ignarus. Orabat pro eo Ecclesia, sed Apostolus in carcere quiescebat, quod est indicium non timentis. Missus est Angelus qui dormientem excitaret, per quem Petrus productus e carcere, mortem ad tempus euasit. Idem Petrus post ea victo Simone cum precepta Dei populo semina-
Petrus Simonem magnum vicit.

ret, doceret castimoniam, excitauit animos gentium: quibus eum querentibus Christianae animae deprecatae sunt vt paullisper cederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precaris inflexus est. Rogabatur enim vt ad in-
Petrus victus precibus populi in martyrium, cuius alioqui erat auidissimus, declinare voluit, sed a Christo reuocatur.

stituendum & confirmandum populum se reseruaret. Quid multa? Nocte muro egredi coepit, & videt sibi in porta Christum occurrere, vbiemque ingredi, ait: Domine quod venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad sua crucem diuinu pertinere responsum. Christus enim non poterat iterum crucifigi, qui carne passione suscepta mortis exuerat. * Quod enim mortuus est, mortuus est
* Rom. 6.

femel: quod autem viuit, viuit Deo. Intellexit ergo Petrus quod iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaq; sponte remeavit, interrogantibus Christianis

responsum reddidit, statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum. *Tom. 3. lib. 5. Epist. in oratione in Auxentium de tradendis basilicis.*

Cum omnes beati Apostoli parem gratiam apud Dominum sanctitatis obtineant, nescio quo tamen

Petrus et Paulus ceteris Apostolis præstant

pacto Petrus & Paulus videntur præ ceteris peculiari quadam in Salvatore fidei virtute præcellere. Quod quidem ex ipsis Domini iudicio possumus approbare. Nam Petro sicut bono dispensatori clauem regni cælestis dedit, Paulo tamquam idoneo doctore magisterium Ecclesiastica institutionis iniunxit, scilicet ut quos iste erudierit ad salutem, ille

Collatio Petri & Pauli.

fuscipiat ad quietem: & quorum corda Paulus patefecerit doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cælorum. Clauem enim quodammodo à Christo scientiæ & Paulus accepit. Clavis enim dicenda est qua ad fidem peccatorum corda referantur: mentium secreta panduntur, & quicquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationali manifestatione producit. Clavis inquam est, quæ & conscientiam ad confessionem peccati aperit, & gratiam ad æternitatem mysterij salutaris includit. Ambo igitur clauis à Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentia: diuitias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Ergo beatus Petrus & Paulus eminent inter vniuersos Apostolos, & peculiari quadam prærogatiua præcellunt. Verum inter ipsos quis cui preponatur, incertum est: pu- to enim illos æquales esse meritis, qui æquales sunt passione, & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul videmus ad martyrij gloriam peruenisse. Non enim sine causa factum putamus, quod vna die, vno in loco, vnius tyranni tolerauerint sententiam. Vna die passi sunt, ut ad Christum pariter peruenirent. Vno in loco, ne alteri Roma deesset. Sub vno persecutore, ut æqualis crudelitas vtrumque constringeret.

* Colof. 2.

Petrus, & Paulus vno die, vno in loco, vnius tyranni tolerauerunt sententiam.

ret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, scilicet vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & vbi gentilium principes habitabãt, illic Ecclesiarum principes morarentur. Cuius autem meriti sint beatissimi Petrus & Paullus, hinc possumus intelligere, quod cum Dominus Oriētis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui, Apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Hodierna igitur die beati Apostoli sanguinem profuderunt. Sed videamus causam quare ista perpessi sunt, scilicet quod inter cetera mirabilia etiam * magū illum Simonē orationibus suis de aeris vacuo præcipiti ruina prostrauerunt. Cum enim idem Simon se Christum diceret, & tamquam Filium ad Patrē assereret volando se posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset, tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominū, & precatione sancta vicit magicam leuitatem. Prior enim ascēdit in cælū ad Dominum oratio quàm volatus, & ante peruenit iusta petito quàm iniqua præsumptio. Ante Petrus in terris positus obtinuit quod petebat, quàm Simon perueniret in cælestibus quod tēdebat. Tunc igitur Petrus velut victum illum de sublimi aere deposuit, & quodam præcipitio in saxum illidēs eius crura confregit. Ethoc in opprobriū facti illius, vt qui paulo ante volare tētauerat, subito ambulare non posset: & qui pennas assumserat, plantas amitteret.

Tom. 3. Sermone 66.

IIII. Penes Romanam sedem esse primatum,
summā auctoritatem, & vniuersalem
curam totius Ecclesie.

F 5 Cre.

Cur Christus
voluerit hos
duos Aposto-
los Romæ mar-
tyrio coronas-
ri.

* Act. 8.

Simon Magus
à Simone Pe-
tro superatur.

Roma per apostolicum principatum amplior facta est arce religionis quam solio potestatis.

Credimus prouidentia Dei Romani regni latitudinem preparatam, ut nationes vocandæ ad unitatem corporis Christi, prius iure unius confociarentur impietatis: quamuis gratia Christiana non contenta sit eosdē limites habere quos Roma, multosque iam populorū scepro crucis Christi illa subdidit, quos armis suis illa nō domuit. Quæ tamen per Apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis quam solio potestatis. *Tom. 2. lib. 2. de uocatione gentium, Cap. 6.*

Romanam Ecclesiam esse Catholicam.

Aduocauit ad se (Satyrus Ambrosij frater) Episcopum, nec ullam veram putauit nisi verę fidei gratiam, percunctatusque ex eo est, utrum nam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret. *Tom. 3. in oratione fnebri de excessu fratris.*

Domino dilectissimo fratri Syricio Papę, Ambrosius Episcopus, Passianus Episcopus, & ceteri. Recognouimus litteris sanctitatis tuę boni pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuam ferues, & pia sollicitudine Christi ouile custodias, dignus quem oues Domini audiant & sequantur: & ideo quia nosti ouiculas Christi, lupos facile deprehēdes, & occures quasi prouidus pastor, ne isti moribus perfidię suę feralique ululatu dominicū ouile dispergant. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 81.*

Hęc tibi scribo, sperans cito me venire ad te. Si autem tardauero, ut scias quemadmodum oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna & firmamētum veritatis.] Scribo tibi ut scias, quomodo Ecclesiam ordines, quæ est domus Dei, ut cum totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus eius dicatur, cuius hodie rector est Damasus. *Tom. 5. in cap. 3. Epist. 1. ad Timoth.*

Damasus Papa rector est Ecclesie Catholicae.

V. A Romana sede de doctrina Catholica iudicium ferri, & Hæreses damnari.

Syricius Mediolanensi Ecclesie. Optarē semper Fratres carissimi dilectionis & pacis vestrę finceri-

ceritatis gaudia nunciari, ita vt vicissim discurren-
 tibz litteris sospitatis indicio iuuaremur vestro,
 quia non patitur nos quietos ab incursione sua va-
 care hostis antiquus ab initio mendax, inimicus ve-
 ritatis, æmulus hominis, quem vt deciperet, se ante
 decepit. Pudicitie aduersarius, luxurie magister, cru-
 delitatibus pascitur, abstinentia puniendus odit ie-
 iunia, ministris suis predicantibus dum dicit esse su-
 perflua, spem non habens de futuris, Apostoli sen-
 tentia repercussus dicentis, *Manducemus & biba-
 mus, cras enim moriemur. O infelix audacia, ð de-
 sperata mentis astutia. Tam incognitus sermo hæ-
 reticorum intra Ecclesias cancri more serpebat, vt
 occupans pectus, totum hominem præcipitaret in
 mortem. Et nisi Dominus Sabaoth laqueum quem
 parauerat dirupisset, scena tanti mali & hypocrisis
 publicata multorum simplicium corda traxerat in
 ruinam: quia facile ad deteriorem partem mens hu-
 mana traducitur, malens per spatiosa volare, quàm
 arctæ viæ iter per laborem transire. Qua de re neces-
 sarium satis fuit mihi quæ hic gesta sunt ad vestram
 conscientiam cognoscenda mandare, ne ignorãtia
 sacerdotis quispiam pessimorum Ecclesiam irum-
 pentium sub religioso nomine contagio violaret:
 sicut scriptũ est Domino dicente, * Multi veniẽt ad
 vos in vestimẽtis ouiuũ, intus aut sunt lupi rapaces,
 à fructibus eorum cognoscetis eos. Ij videlicet qui
 quasi vtilitate Christi nosse se iactent, vt sub vesti-
 mento pij nominis gradientes domum orationis
 ingressi, sermonem serpentine disputationis effun-
 dant, * vt sagittẽt in obscuro rectos corde, atque ve-
 ritatem Catholicam vertendo ad suę doctrine rabi-
 em diabolico more traducant, atque ouium simpli-
 citatem defraudẽt. Et quidem multarum hæresium
 malignitatem ab Apostolis nunc vsque didicimus,
 & experti abrogauimus: sed numquam tales canes
 Ecclesiæ mysterium latratibus fatigauerunt, quales
 nunc subito hostes fidei erumpentes doctrina per-
 fidia

* I. Cor. 15.

Sermo hæreticorum
 vt canis
 vt canis
 cer serpit.

* Matih. 7.

* Psal. 10.

* *Matth. 22.*

*Accusantur
heretici apud
Syriciū Papā
Romanum, vt
illius iudicio
damnentur.*

*Syricius Papā
damnat Iouinianū & plu-
res alios, qui
virginitati nu-
ptias equabāt*

*Syricij Papæ
iudicium in*

fidia polluta, cuius sint discipuli, verborum fructibus prodiderunt. Nam cum alij heretici singula sibi genera quaestionum male intelligendo proposuerint conuellere atque conserpere de diuinis institutionibus: isti * non habentes vestem nuptialem, fauciantes Catholicos, noui & veteris testamenti (vt dixi) continentiam peruertentes, illecebroso atque ficto sermone aliquot Christianos ceperunt iam vastare, atque suae demeritiae fociare, intra se continentes nequitiae suae virus. Verum illecti blasphemias suas conscriptione temeraria publice prodiderunt, & desperatae metis furore conciti passim in furore gentium publice a fidelibus Christianis viris genere optimis, religione praeclearis, ad meam humilitatem subito scriptura honorifica videtur esse delati, vt sacerdotali iudicio detecta diuinae legi contraria spiritali sententia deleantur. Nos sane nuptias non aspernanter accipimus quibus velamine intersumus, sed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramus. Facto igitur presbytero constitit doctrinae nostrae, id est, Christianae legi esse contraria. Vnde Apostoli secuti praecceptum, quia aliter quam quod accepimus annunciabant, omnium nostrum tam presbyterorum & diaconorum quam totius etiam cleri vna suscitata fuit sententia, vt Iouinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Protinus, Martianus, Ianuarius & Ingeniosus, qui auctores nouae haeresis & blasphemiae inuenti sunt, diuina sententia & nostro iudicio in perpetuum damnati extra Ecclesiam remaneant. Quod custodituram sanctitatem vestram non ambigens, haec scripta direxi per fratres & presbyteros meos Crescentem, Leopardum, & Alexandrum, qui religiosi officium fidei possint spiritu adimplere feruentes. *Syricius Papa ad Ecclesiam Mediolanensem, Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 80.*

Respondet Ambrosius Syricio Papae in hanc sententiam, Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Feli-

Felicem, Protinum, Genialem, Marianum, Ianua- *damnando Io*
 rium & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, *umano ex so*
 scias apud nos quoque secundum iudicium tuum ef- *cis sequitur*
 se damnatos. Incolum em te & florentissimum De- *Ambrosius cu*
 us noster tuatur omnipotens, domine delectissim- *multis alijs*
 me Frater. Item subscriptio. Ego Euentius episco- *Episcopis.*
 pus saluto sanctitatem tuam in Domino, & huic Epi-
 stolae subscripsi: Maximus episcopus, Felix episco-
 pus, Bassianus episcopus, Theodulus episcopus, ex
 iussu domini episcopi Geminiani, ipso praesente A-
 per presbyter subscripsi. Eustasius episcopus, De-
 constantius episcopus, Eustasius episcopus, & omnes or-
 dines subscripserunt. *Tom. 3. lib. Epist. 3. Epist. 81.*

CAPVT DECIMVM

De sacris Concilijs.

I. *Auctoritatem Conciliorum Oecumenico-
 rum non humanam sed diuinam esse,
 ab eaque non discedendum.*

DE Concilijs id potissimum sequar, quod tre-
 centi decem & octo sacerdotes, tamquam
 Abraham electi iudicio, consona fidei virtute
 victores, velut trophaeum toto orbe subactis perfidis *Concilium Nio*
 extulerunt: vt mihi videatur hoc esse diuinum, quod *cennum quo lo-*
 eodem numero in Concilijs fidei habemus oraculum, *co Ambrosius*
 quo in historia pietatis exemplum. *Tom. 2. in proa-*
habeat.
mio lib. 1. de fide ad Gratianum Augustum.

Accepisti sancte Imperator eos qui talia asserunt, *Concilia Oec*
 iure damnatos, non humana industria, non com- *umenica ab*
 positione aliqua: sed trecenti decem & octo, vt fu- *ipso Deo re-*
 pra dixi, Episcopi ad Concilium conuenerunt. Sed *guntur.*
 vt in numero eorum per signum suae passionis & no-
 minis Dominus Iesus suo probaret se adesse Conci-
 lium, crux in trecentis, Iesu nomen in decem & octo
 est sacerdotibus. *Tom. 2. lib. 1. de fide ad Gratianum, Cap. 9*

II. Con-

II. Concilia leges de fide & moribus cōdere,
finem controuersis imponere solere.

Patres concilij Niceni à sacerdotio arcē bigamum.

Synodus Capuensis cur fuerit indicta.

Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolū de episcopo & presbytero statuisse, (Oportet episcopum esse vnius vxoris virum) sed etiam patres in concilio Niceni tractatus addidisse, neque clericum quemquam debere esse qui secunda cōiugia sortitus sit. *Tom. 3. lib. 10. Epist. 82.*

Ambrosius Theophilo. Non habet quod vrgeat Euagrius, & habet quod metuat Flauianus, ideoque refugit examen. Dent fratres veniam dolori iusto, quia propter ipsos vniuersus orbis concutitur. Et illi tamen nostro non compatiuntur dolori, perstringi saltem se æquanimiter ferant ab ijs quos vident sua per tantorum curricula temporum vexari intentione. Inter hos etenim duos nihil quod ad Christi pacem pertineat, eligētes, grauis toto orbe stabat discordia. Cui bonæ pacis naufragio sancta synodus Capuensis tādē obtulerat portum tranquillitatis, vt omnibus per totum Oriētem daretur communio Catholicam consentientibus fidem, & duobus istis tue sanctitatis examen impartiretur, fratribus & confacerdotibus nostris Aegyptijs pariter consentientibus: quia hoc verum iudicium futurum arbitrati sumus, quod neutri parti sociata communione aliquo fauore protenderet. Cū ex his igitur æquissimæ synodi constitucis speraremus iam remedium datum finemque oblarum discordiæ, scribit sanctitas tua iterum fratrem nostrum Flauianum ad precum auxilia, & imperialium rescriptorum suffragia remeauisse. Frustra ergo tatorum sacerdotum fusus labor, iterum ad huius seculi iudicia reuertendum, iterum ad rescripta, iterum vexabuntur sacerdotes senes, transfretabunt maria, iterum inualidi corpore patriam peregrino mutabunt solo, iterum sacrosancta altaria deserentur, vt in longinqua proficiscamur, iterum

iterum pauperum turbæ episcoporum, quibus ante onerosa paupertas non erat, externæ opis egentes compellentur inopiam gerere, aut certe victum inopum itineris vsurpare. Interea solus exlex Flavianus (vt illi videtur) non venit quando omnes conuenimus. Fœnerator & debitor inuicem sibi occurrunt, isti sibi non possunt occurrere, solus exfors Flavianus (vt ipse vult) sacerdotalis consortij, qui nec imperialibus decretis nec sacerdotû conuentui præsentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolore, fratri Euagrio donamus speciem bonæ causæ, qui eo defensabilior sibi videtur, quòd cum refugit Flavianus, aut quòd habere se alterum arbitretur æqualem, vterque alienæ magis ordinationis vitijs quàm suis fretus. Quos tamen nos in meliorem vocamus viam, vt malimus eos suis potius bonis quàm alieno vitio defendi. Qua de re quoniam proprijs texuisti litteris posse typum reperiri aliquem quo possit auferri fratrum discordia, cum sancta synodus cognitionis ius vnanimi tate tuæ ceterisque ex Aegypto cõsacerdotibus nostris commiserit, iterum oportet fratrem nostrum Flavianum conuenias, vt si in eo perseuerauerit quo veniendum non putet, saluis concilij Niceni, sed etiam synodi Capuenfis statutis, illibata pace vniuersorum ita consulas, vt non videamur destruere quod ædificatum est. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 78.*

III. *Definitioni legitimi Concilij acquiescendum, hereticorum vero conciliabula, quæ hominum fauorem captant, sugienda.*

HOc scriptum est (Christum creaturam esse) in Ariminensi synodo, merito quæ concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilij Niceni à quo me nec mors nec gladius poterit separare. *Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 32.*

Dominis fratrib. dilectissimis Episcopis per Æmiliam constitutis Ambrosius Episcopus. Non medio

cris

*Ambrosius
maluit quæ
fidem Nicenā
deferere.*

*Cōcilium Ni-
cenū quo tem-
pore pascha ce-
lebrandum sit
definiuit.*

cris esse sapientiæ diem celebritatis definire pascha-
lis, & scriptura diuina nos instruit, & traditio maio-
rum: qui conuenientes ad synodum Nicenam, inter
illa fidei vt vera ita admiranda decreta, etiam super
celebritate memorata, congregatis peritissimis cal-
culandi, decem & nouem annorum collegere ratio-
nem, & quasi quendam constituere circulum ex quo
exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc cir-
culum Enneadecaterida nuncupauerunt, sequentes
illud quòd non debeamus vana quadam opinione
super celebritate huiusmodi fluctuare, sed vera rati-
one comperta ita omnium concurrat affectio, vt
vna nocte vbique sacrificium pro resurrectione Do-
mini deferatur. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 83.*

*Concilium Ari-
minense Impe-
ratoris gratiam
captauit.*

Væ cum vobis benedixerint homines. Nonne ti-
bi videtur hic dicere qui dudum in Ariminensi con-
cilio perfidæ præuaricationis auctores cum Impera-
toris gratiam sequuntur, Dei gratiam perdiderunt?
Qui cum placere potentibus aucupatur, maledicto
se perpetuo subdidere. *Tom. 5. lib. 5. Commentar. in cap.
6. Lucae.*

*III. Non esse necessarium propter hæreticū
vnum Concilium conuocare, et si ad
illud prouocet.*

SI ad synodum prouocat Auxentius vt de fide dis-
putet: licet nō sit necesse propter vnum tot Epi-
scopos fatigari, qui etiāsi Angelus de cælo esset, paci
Ecclesiarum nō deberet præferri, cum audiero syn-
odum congregari, & ipse non deero. *Tom. 3. lib. Epist.
5. Epist. 32.*

CAPVT VNDECIMVM
**De auctoritate Patrum Docto-
rumque Ecclesiæ.**

*Præcepta ma-
iorum religio-
se obseruanda.*

Seruemus præcepta maiorum, nec hæreditaria
signacula ausi rudis temeritate violemus. Li-
brum signatum illum propheticum non senio-
res,

res, non Potestates, non Angeli, non Archægeli aperire ausi sunt, soli Christo explanandi eius prerogativa seruata est. Librum sacerdotalem quis nostrum designare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Quem qui designare coacti sunt, postea tamen damnata fraude si goarunt. Qui violare non ausi sunt, Confessores & Martyres exstiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicauimus?

Ratio cur maiorum præcepta diligenter obseruanda.

Tom. 2. lib. 3. de fide ad Gratianum, Cap. 7.

Nouerimus itaque quia non sine magno discrimine de religionis veritate dubitamus, quam tanto sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post Martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellâ discutere præsumas, & post manifestos duces in errore permanear, & post morientium sudores, otiosa disputatione cõtendas.

Periculosum est fidem Catholicam multorum sanguine confirmatâ discutere vel le.

Tom. 3. Sermone 93. in natali sanctorum Martyrum Nazarij & Celsi.

CAPVT DVODECIMVM De Hæreticis.

I. Quis sit hæreticus, & qui sint hæreticorū mores.

Alienus est à numero fidelium & à sorte sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit. Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 84.

Hæreticus quis sit.

Sub prætextu verbi Dei impia dogmata propagare.

Nihil periculosius his hæreticis esse potest, quàm qui cùm integre per omnia decurrant, vno tamen verbo, ac si veneni gutta meram illam ac simplicem fidem Dominicæ, & exinde Apostolicæ traditionis inficiant. Vnde vehementer nobis cauendum est, ne se vel sensibus vel auribus nostris huiusmodi

Qui hæretici perniciosissimi.

G modi

*Heretici sub
prætextu fi-
dei fidem vio-
lant.*

modi aliquid latèter insinuet. Quia nihil tam cogit in mortem, quàm sub obtentu fidei, fidem violare. Ut enim gypsum aqua permixtum, lac colore mèritur: ita hic per verisimilem confessionem traditio inimica suggeritur. *Tom. 2. lib. de fide contra Arr. Cap. 1.*

Narrauerunt mihi iniusti, exercitatione: sed non sicut lex tua Domine. Bene optat iudicium sibi fieri de persequentibus, qui non solum opera iusti impedire, verum etiam fidem superflua narratione conati sunt. Etenim quasi fabulæ cuiusdam naniæ narratas sibi dicit *à Sol. oxias*, hoc est, superfluas loquacitates. Narratores enim superflui, sicut hirundines, disputationis suauitatem loquacitatis continuatione corrumpunt, vt Aristotelis sententiã est. Superflua

*Heretici non
loquuntur se-
cundum legē.*

igitur loquitur hæreticus, qui non loquitur veritatem, non loquitur secundum legem. Qui autem fundatus in lege est, nouit à veris falsa discernere: spiritualis eruditione doctrinæ, hæretica ab euangelicis dogmata separare. Ideo ne multi decipiantur, iubetur à Domino tacere peccator. Peccatori enim dixit Deus: *Quare tu enarras iustitias meas? Cõtercescat igitur perfidia, quæ tramitem veritatis tenere non nouit, quæ Dei præcepta non seruat. Cur enim per os suum assumunt peccatores Euangelium veritatis, in quorum ore veritas non est? Omnia autem præcepta Dei veritas, Christus autem veritas. Non ergo est Christus in disputationibus perfidorum, qui dicit perfido: *Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnauit dolum. Lingua enim quæ vult astringere mendacium, dolum vtrique necit asseritis. Sed huius-

*Ibidem.

*Hereticus fur
est Dei verbi.
† patrociniũ*

modi fur est, & cum fure concurrens. Multi enim fures sunt, qui verbum Dei non ad utilitatem suam furantur & rapiunt: sed ad fraudem & † patrimonium quoddam cœlestium scripturarum in sua furta derorquent, adulterina sibi compendia colligentes, dolo magis quàm veritate quæsita. sed hi sunt qui miscent aquam vino, tamquam caupones pessimi, adulterantes sermonem Dei, & insincerum proferentes

feretes quicquid perfido & tamquam ebrio ore depromserint : & ideo aliena loquuntur à lege. Vnde eos bene Propheta refutat atque reprehendit, sciens quid præscripto legis acceperit. *Tom. 4. Sermone 11. in psal. 118.*

Si Filius Dei es, mitte te deorsum.] Disc. e hinc quia * satanas trāsfiguratur se velut angelū lucis, & de scripturis ipsis sæpe diuinis, laqueum fidelibus parat. Sic hæreticos facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqua exempla proferre, nec sibi arrogat quòd doctus videtur. Vtitur & diabolus testimonijs scripturarum non vt doceat, sed vt circum scribat & fallat. *Tom. 5 lib. 4. Comment. in cap. 4. Lucæ.*

Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Christus Iesus.] Ideo nemo potest ponere aliud fundamentum, quia quamuis hæretici sint aliqui, non tamen docent nisi sub Christi nomine. Aliter enim commenta erroris commēdare non possunt, nisi interposito Saluatoris nomine prædicent, vt res contrarias & absurdas nominis dignitas faciat acceptabilis. *Tom. 5. in cap. 3. Epist. 1. ad Corinth.*

Hæretici sunt qui verba legis, legē impugnant. Proprium enim sensum verbis astruunt legis, vt prauitatem mentis suæ legis auctoritate commendent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam sub nomine eius componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur. *Tom. 5. in cap. 3. Epist. ad Titum.*

Scripturam corrumpere.

Hæc hæresis (Arriana) post omnes hæreses cœpit, & ex omni hæresi venena collegit. Sicut enim de Antichristo scriptum est, * Quia aperuit os suum in blasphemiam ad Deum, blasphemare nomen eius, & bellum facere cum sanctis eius : Ita & isti Fi-

* 1. Cor. 11.
Hæretici scriptura sacra vtuntur nō secus ac diabolus cum Christum teniaret.

Sub nomine Christi hæretici docent, vt nominis dignitate falsis suis dogmatibus auctoritatem concilient.

Hæretici per verba legis, legem impugnant.

* Apoc. 13.

Arriani Scri- lio Dei derogant, nec Martyribus pepercerunt: &
pturam falsifi- quod fortasse ille non faciet, scripturas falsauere di-
runt. uinas. *Tom. 2. lib. 2. de fide, ad Grat. Cap. vltimo.*

Nec solum hoc loco (Act. 5.) euidenter sancti Spi-
Arriani inte- ritus *θεὸς ἡρὰ*, hoc est, diuinitatem scriptura testatur,
gras sententi- sed etiam ipse Dominus dixit in Euangelio: Quoni-
as ex Euāge- am Deus spiritus est. *Quem* locum ita expresse Arri-
llo sustinerit. ani testificamini esse de Spiritu, vt eum de vestris
codicibus auferatis, atque vtiā de vestris & non
etiam de Ecclesię codicibus tolleretis. Eo enim tem-
pore quo impię infidelitatis Auxentius Mediola-
nensem Ecclesiam armis exercituque occuparat, vel
à Valente atque Ursatio nutantibus Sacerdotibus
suis incurfabatur Ecclesia Sirmienfis, falsum hoc
& sacrilegum simulacrum tamen in Ecclesiasticis
codicibus deprehensum est. Et fortasse hoc etiam in
Oriente fecistis, & litteras quidem potuistis abole-
re, sed fidem non potuistis auferre. Plus vos illa liti-
ra prodebat, plus vos illa litura damnabat. Neque
enim vos poteratis oblinire veritatem, sed illa litura
de libro vitę nomina vestra debebat. *Tom. 2. lib. 3. de*
Spiritu sancto, Cap. 11.

Auxentius epis-
scopus Arria-
nus Ecclesiam
Medolanens-
sem armis oc-
cupauit.

*Imperatorum iudicium in rebus fidei
postulare.*

Auxentius ad Conclusus vndique (Auxentius) ad versutiam
Imperatorem patrum suorum confugit, de Imperatore vult inui-
prouocat. diam cōmouere, dicens iudicare debere adolescen-
tem catechumenum, sacrę lectionis ignarum, & in
consistorio iudicare. *Tom. 3. in oratione in Auxentium,*
quę est lib. 5. Epist.

*Potentiam affectare, Catholicos armis
oppugnare.*

Auxentij in Nemo vos turbet, quod aut carrum præparauc-
Ambrosium et rant, aut dura, vt videbatur sibi, Auxentij ipsius
Catholicos o- qui se dicit episcopum, ore iactata. Plerique narra-
mnes scuitia. bant percussores præmissos, pœnam mortis esse de-
cretam: nec illa timeo, & ista non defero. *Quo* enim
abibo,

abibo, vbi nō omnia plena gemitus sint atque lacrymarum, quando per Ecclesias iubentur eijci Catholici sacerdotes, resistentes gladio feriri, curiales proferri omnes, nisi mandatum impleuerint? Et hæc Episcopi manu scripta, & ore dictata, qui se vt probaret doctissimum, vetus nō omisit exemplum. Legimus enim in Propheta quōd viderit falcē volantem. Hanc imitatus Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Et satanas transfiguratur se in angelum lucis, & in malum imitatur eius potentiam. Tu Domine Iesu vno momento mundum redemisti. Auxentius vno momento tot populos, quod in ipso est, trucidauit, alios gladio, alios sacrilegio. Meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus.

Ac paullo post:

De templo suo Iesus flagello eijcit, Auxētius gladio. Iesus flagello, Mercurius securi. Pius Dominus flagello exturbat sacrilegos, nequam persequitur pios ferro.

Et mox sequitur:

Quos non potuit (Auxentius) sermone decipere, Auxētius eos gladio putat esse feriendos. Cruentas leges ore dictans, manu scribens, & putans quōd lex fidē possit hominibus imperare. Tom. 3. in oratione in Auxentium de non tradendis basilicis.

Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos, & misit binos ante faciem suam.] In specie vulpium hæreticos significari supra expressimus, qui promittunt nomine quōd Christum sequantur, sed studio fraudis abiurant. Hos non suscepit Dominus, sed a suo nido arcet & prohibet. Lupi quid significare videantur, debemus aduertere. Bestiæ nempe sunt quæ insidiantur ouilibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorū intrare nō audent, somnum canum, absentiam aut desidiā pastoris explorant, ouium guttur inuadunt vt cito strangulent, feri, rapaces, ijdemque natura corporis rigidiores, vt se facili-

Hæretici propter calliditatem vulpes, propter immanitatem lupi dicuntur.

cile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, & ideo saepe luduntur. Tum præterea si quem priores hominem viderint, vocem eius quadam natura viderunt eripere: si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Et ideo cauendum mihi est, ne si in hodierno tractatu spiritualium mysteriorum gratia non potuerit refulgere, lupi me prius vidisse credantur, & solenne vocis extorsisse suffragium. Nōne lupis istis hæretici comparādi sunt, qui insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quam diurno? Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi scævæ nebulis interpretationis obducere, & quantum in ipsis est, fuscare conantur. Versantur ergo circa caulas, stabula tamen Christi intrare non audent. Et ideo nō sanantur, quia in stabulum suum non vult eos Christus inducere, in quo curatus est * ille qui de Hierusalem descendens incidit in latrones: quem vulneribus alligatis, infuso oleo & vino, imponens in iumentum suum Samaritanus ille duxit in stabulum, & sanandū

* Luca 10.

Pastores Ecclesiarum ab hæreticis vel necantur, vel in exilium aguntur.

Stabulario dereliquit. Non accipiunt ergo medicinā qui medicum non requirunt. Si enim requirerent, non derogarent. Explorant pastoris absentiam, & ideo pastores Ecclesiarū vel necare, vel in exilium agere contendant: quia præsentibus pastoribus oves Christi incurfare non possunt.

Et paullo post:

Hæretici Catholicorum sanguinē sitiunt.

Nōne vobis videtur lupus, qui humanę necis infaturabili crudelitate fidelium morte populorum, rabiem suam desiderat explorare? Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 10. Luca.

Arriani armis impugnat Ecclesia unitatem.

Homo autem quidam dives induebatur purpura &c.] Pone ante conspectum, secularibus Arrianos studijs intentos, qui societatem potentia regalis affectant, vt armis militaribus impugnent Ecclesie veritatem. Tom. 5. lib. 8. Commentariorum, in cap. 16. Luca.

Nomina

Nomina propria mutare.

Auxentius ne cognosceretur quis esset, mutauit sibi vocabulum, vt quia hic fuerat Auxerius episcopus Arrianus, ad decipiendam plebem quam ille tenuerat, vocauit se Mercurium. Mutauit ergo vocabulum, sed perfidiam non mutauit. Exiit lupum & induit lupum. Tom. 3. lib. Epist. 5. oratione in Auxentium de non tradendis basilicis.

Auxentius ad decipiendâ plebem Mercurio se vocauit. Simile est ingenium hereticorum nostris temporis.

winus Alcuinum se appellat. Sub nomine enim Alcuini, quem Caroli Magni preceptorem fuisse nouimus institutionem, vt vocat, Christiana religionis, edidit. Titulus talis est: Institutio Christiana religionis nunc vere deum suo titulo respondens, Autore Alcuino. Argētorati apud Wendelinum Riberlium Mense Augusto, An. M. D. XXXIX. Et ad initium præfationis, vt putes Alcuinum cum Carolo Magno loqui, Potentissimo, ait, Illustrissimoque Monarchæ, magno Francorum Regi, Principi ac Domino suo Alcuino. Martinus Bucerus Arelij Felini nomen sibi imposuit. Commentaria enim illius in Psalmos ita inscribuntur: Psalmorum libri quinque ad ebraicam veritatem versi & familiari explanatione elucidati per Aretium Felinum Theologum. Et mox: Clarissimo ac pientissimo Principi Francisco Christianissimo Galliarum regū primogenito & Delphino, Aretius Felinus salutem præcatur. Lugduni. iiii. Idus Iulias Anno XXXIX. Fecerunt idem & alij.

Christi nomine amisso hæresiarcharum, quorum somnia adorant, nomina sibi imponere.

Diuisus est Christus? Diuisum dicit Christū, quia gloriam eius homines sibi partiti sunt. Sicut hæretici, qui se aut Fotinianos, aut Arrianos, aut Cataphrygos, aut Nouatianos, aut Donatianos, aut Manichæos vocari non abhorrent.

Et paullo post:

Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizauit. Sic erant (Corinthij) sicut nunc Nouatiani & Donatiani, qui baptismum sibi vindicant, à nostris baptizatos reprobantes: & baptizati ab his gloriantur in personis eorum. Denique Christi nomine abdicato, * Nouatianos, & Donatianos se vocari gloriantur.

Nouatiani & Donatiste à Catholicis baptizatos reprobant. * Vide Laurentij Error.

onianũ lib. 4.
de vera sapiẽ-
tia, cap. 30.

* Iudic. 15.

Heretici ad
conuitiandum
sunt promif-
simi.

Quidam pſeu-
doapostoli
corporis conti-
nẽtia dorma-
ribus suis fidẽ
querunt.

Nonatus schi-
ſma composuit
cũ in petitione
episcopatus
repulſam pa-
teretur. Idẽ de
Marcione ſeri-
bit Epiphani-
us lib. 1. hæreſi 43

riantur. Tom. 5. in cap. 1. Epist. 1. ad Corinth.

Linguam habere promptam ad conuitiandum.

Secundum misericordiam tuam uiuifica me, vt cu-
stodiam testimonia oris tui.] * Sampſon binas vul-
pes sibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, &
dimisit eas per messes Allophylorum, per hanc figu-
ram significans quod improbi & fraudulentis homi-
nes, & maxime hæretici liberam linguam habeant
ad latrandum, sed exitus impeditos: aut religiosa
principia, finem vero fraudis suæ incendio deputa-
tum. Tom. 4. Sermon. 11. in psalmum 118.

Continentiæ & sanctitatis simulatione dogma-
tibus suis fidem facere velle.

Multi sunt hæreticorum qui prætere velle
corporis continentiam, vt assertionis suæ fidem te-
stimonio sobriæ carnis acquirant: & si sensu lubrici,
tamen quo minus turpes, aliquanto excusabiliores
habentur. Cũ autem venena mentis, & contagia
corporeæ obscœnitatis, sensum omnem viroremque
confundunt, atque animus incerto lubricus motu,
malitiæ fœdus atramento, crudelitatis furore suc-
census etiam corporalibus flagitijs incitatur, auarus
quoque affectus impatiens mediocriũ facultatum,
luxuriæ cupiditate, effundendique libidine præci-
pitatur in facinus appetendæ salutis alienæ: tunc
magnum est diluuium omnibus pariter ingruentibus
passionibus: tunc se insipientia, iniustitia, teme-
ritas, improbitas, perfidia, de superiori parte tam-
quam cataractæ mentis videntur effundere. Tom. 4.
cap. 14. lib. de Noe & Arca.

II. Causse hæreseõn.

Nouatiani aiunt se ideo in Ecclesiam non con-
uenire, quia per pœnitentiam tributa spes fue-
rat his, qui lapsi sunt reuertendi. Sed hoc prætere velle
est speciei, ceterum episcopatus amissi dolore succen-
sus Nouatianus schisma composuit. Tom. 1. lib. 1. de Pœ-
nitentia, Cap. 15.

Milites

Milites Christi sumus, & stipendium ab ipso donatumque percipimus, sicut dicit B. Apostolus. * Qui dedit nobis pignus Spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti donatiōe nos ditauit. Si quis ergo Christianorum hoc donatiuo contētus forte non fuerit, & quærat amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Quod specialiter contingit hæreticis Arrianis. Dum enim nescio quid amplius quærūt, inueniētes erroris spiritum, gratiam sancti Spiritus perdidērūt. Tom. 3. Sermone 7. qui etiā B. Augustino tribuitur. Est enim in ter sermones Augustini de verbis Domini, decimus octauus.

* 2. Cor. 1.

Appropinquet oratio mea in conspectu tuo Domine, secundum verbum tuum intellectum tribue mihi.] Elaborādum est vt in hoc seculo stulti sumus, nihil nobis cum philosophia, ne fidem nostram per elementa mundi huius traducat à vero, ne quis assertionem nostram per philosophiam deprædetur. Sic enim Arrianos in perfidiam ruisse cognouimus, dum Christi generationem putant vsu huius seculi colligendam. Tom. 4. Serm. 22. in psal. 118.

Arriani in fœdissimos errores prolapsi sunt cum nō nisi rationi humane tribuerent.

III. Hæreticos in varias sectas dissectos esse.

DA veniam sancte Imperator, si ad ipsos hæreticos paullisper verba conuerto. Sed quem potissimum legam, Eudoxium, Eunomiūve, an Arriū vel Aëtium eius magistros? Plura enim nomina, sed vna perfidia, impietate nō dissonans, communione discordans, non dissimilis fraude, sed cogitatione discreta. Cur enim secum nolint conuenire, non intelligo. Eunomij personam diffugunt Arriani, sed eius perfidiam asserunt, impietatem exsequuntur. Aiunt eum prodidisse effusus, quæ Arrius scripserat. Magna cœcitat̄is effusio. Auētorem probant, exsecutorem refutant. Itaque nūc in plures se diuisere formas. Alij Eudoxium, alij Eunomiū vel Aëtium, alij Palladium vel Demophilum atque Auxentium, vel perfidię eius hæredes sequuntur, alij diuersos. * Nūquid diuisus est Christus? Sed quia eum à Patre diuidunt, ipsi se scindunt, & ideo quoniam communiter

Arriani in varias sectas dissecti sunt.

* 1. Cor. 1.

Aduersus Ec- aduersus Ecclesiã Dei, quibus inter seipfos non con-
clesiam conspi- uenit, conspirauerunt, communi nomine hæreticos
rant heretici, quibus respondendum est nominabo. *Tom. 2. lib. 1. de*
quibus inter fide ad Grat. Cap. 4.

seipfos nõ con- Aiunt (discipuli Nouati) se exceptis grauioribus
uenit. criminibus relaxare ueniã leuioribus. No hoc quidẽ

Nouatiani à auctor uestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pe-
præceptore suo nitentiã dandã putauit. *Tom. 1. cap. 2. lib. 1. de Pœnitent.*

Nouato dissen- **IIII. Hereticorum & schismaticorum com-**
tiunt. **munionem uitandam esse.**

Satyrus cū he-
reticis commu-
nicare noluit.

Satyrus (dum beneficio sanctissimæ Eucharistiæ
 sex vndis seruatus esset) nõ ita auidus fuit, vt esset
 incautus. Scimus enim plerosq; auiditate studij præ-
 termittere cautionem. Ad uocauit ad se Episcopum,
 nec vllam verã putauit, nisi verã fidei gratiam, per-
 cunctatusq; ex eo est vtrũ nam cum Episcopis Ca-
 tholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret:
 & forte ad id locorũ in schismate regionis illius Ec-
 clesia erat. Lucifer enim se à nostra tũc tẽporis com-
 munionẽ diuiserat, & quamquã pro fide exulasset,
 & fidei suę reliquisset hæredes, non putauit tamen fi-
 dem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deũ te-
 nerent, tamen erga Dei Ecclesiã non tenerent, cuius
 patiebantur velut artus quosdã diuidi & membra la-
 cerari. Etenim cùm propter Ecclesiã Christus pas-
 sus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab
 his exhiberi Christo fides, à quibus euacuatur eius
 passio, corpusq; distrahitur. Itaq; quamuis gratiẽ for-
 nus teneret, & metueret tãti nominis debitor nauig-
 are, tamen eò transire maluit, vbi tuto posset exsol-
 uere. Iudicabat enim diuinã solutionẽ gratiã in af-
 fectu ac fide esse, quam quidem statim vbi primum
 copia liberior Ecclesiã fuit, implere non distulit.
Tom 3. in oratione funebri de obitu fratris.

Heretici Chr;
sti corpus la-
cerant.

Et quicumque non receperit vos. &c.] Fides in pri-
 mis Ecclesiã quẽ endã mandatur: in qua si Christus
 habitator sit, haud dubie sit legenda. Sin vero popu-
 lus per

lus perfidus, aut præceptor hæreticus deformet habitaculū, vitanda hæreticorum cōmunio, fugienda synagoga censerur. *Tom. 5. lib. 6. Commen. in cap. 9. Luca.*

*Hæreticorum
communio vi-
tanda est.*

V. Non esse hæreticis templa concedenda.

Venisssem Imperator ad consistoriū elementaræ tuæ, vt hæc corā suggererem, si me vel episcopi vel populus permisissent, dicētes de fide in Ecclesia corā populo debere tractari. Atq; vtinā Imperator non denūciasses, vt quò vellem pergerem. Quotidie prodibam, nemo me asseruabat. Debuiſti me quò volueras destinare, quem ipse omnibus offerebam. Nunc mihi à Sacerdotibus dicitur, non multū inter est vtrum volens relinquas an tradas altare Christi. Cū enim reliqueris, trades. Atq; vtinā mihi liquido pareret, quòd Arrianis Ecclesia minime traderetur: sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, curetiam de alijs omnibus inuadendis Ecclesijs est præceptum? Vtinam confirmetur, vt Ecclesijs nullus molestus sit, opto vt de me, qualis viderur sententia proferatur. *Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 32.*

*Deside in Eco-
clesia disceptā-
dum.*

*Arrianis tem-
plum concede-
re noluit Arno-
brosius.*

Meministis etiam quod lectum est hodie, *Nabu * 3. Reg. 21.
the sanctum virum possessionem vineæ suæ interpel- *Confert se cū
latum petitione regia vt vineā suam daret, vbi rex Nabushe, Ec-
succis vitibus olus vile sereret, eumque respōdit, Ec-
Abſit vt ego patrum meorum tradam hæreditatem *clesiam cum
illius vinea,
Regem cōtristatum esse quòd sibi esset alienum ius *quam Achaz
rex ambiuit,
relatione iusta negatum, sed muliebri consilio dece-
ptū. Nabute vites suas vel proprio cruore defendit.
Si ille vineā non tradidit suam, nos trademus Eccle-
siam Christi? Quid igitur à me responsum est contumaciter? Dixi enim conuentus: Absit à me vt tradā
Christi hereditatem? Si ille patrū hæreditatem non
tradidit, ego tradam Christi hereditatem? Sed & hoc
addidi, Absit vt tradā hæreditatem patrū, hoc est, he-
reditatē Dionysij qui in exilio in causa fidei defun-
ctus est, hæreditatem Eustorgij cōfessoris, hæredita-
tem Myroclis, atq; omniū retro fidelium episcoporum.***

Respondi

*Ambrosius mo-
ri prius voluit,
quã Arriani
templum tra-
dere.* Respondi ego quod Sacerdotis est: quod Imperato-
ris est, faciat Imperator. Prius est vt animam mihi
quã Arriani quã fidem auferat.

Et paullo post:

*Obiectio. Im-
perator tem-
plum quod in-
grediatur, pos-
tulat.* Nisi forte illud mouere me debet quod aiunt: Er-
go non debet Imperator vnã basilicã accipere ad
quam procedat: & plus vult Ambrosius posse, quã
Imperator, vt Imperatori prodeũdi facultatem ne-
get: Quod cùm dicunt, apprehendere sermones no-
stros gestiunt, sicut Iudæi qui Christum versuto ser-
mone tentabant, dicentes: * Magister, licet tributũ
dare Cæsari, aut non? Sempérne de Cæsare seruulis
Dei inuidia commouetur? Et hoc ad calumniam sibi
arcessit impietas, vt imperiale nomen obtendat? Et
isti possunt dicere quòd eorum non habeant sacrile-
gium, quorum imitantur magisterium? Et tamen vi-
dete quanto peiores Arriani sunt quã Iudæi. Illi
quarebant vtrum soluendum putarent Cæsari ius
tributi, isti Imperatori vult dare ius Ecclesie. Sed
vt perfidi suum sequuntur auctorem, ita & nos quæ
nos Dominus & auctor noster docuit, respõdeamus.
Considerans enim Iesus dolum Iudæorum dixit ad
eos: * Quid me tentatis? ostendite mihi denarium.
Et cùm dedissent, dixit: Cuius imaginem habet &
inscriptionem? Respondentes dixerunt: Cæsaris. Et
ait illis Iesus: Reddere quæ sunt Cæsaris, Cæsari: &
quæ sunt Dei, Deo. Ergo & ego dico illis qui mihi ob-
ijciunt: Ostendite mihi denarium. Iesus Cæsaris den-
narium vidit, & ait: Reddite Cæsari, quæ Cæsaris
sunt, & quæ Dei sunt, Deo. Numquid de Ecclesie
basilicis occupandis possunt denarium offerre Cæ-
sari? Sed in Ecclesia vnã imaginem noui, hoc est,
imaginem Dei inuisibilis, de qua dixit Deus: * Faci-
amus hominem ad imaginem & similitudinem no-
stram. Illam imaginem de qua scriptum est: Quia
Christus splendor gloriæ, & imago substantiæ eius.
In ista imagine Patrem cerno, sicut dixit ipse Domi-
nus Iesus: * Qui me videt, videt & Patrẽ. Non enim
hæc

*Solutio obie-
ctionis. Impe-
ratori nullum
ius competit
in basilicas
Dei.*

* Matth. 22.

* Gen. 1.

* Ioan. 14.

hæc imago à Patre est separata, quæ vnitate me docuit Trinitatis, dicens: Ego & Pater vnum sumus. Et infra: * Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. * Ioan. 10. * Et de Spiritu sancto, dicens: quia Spiritus Christi sit, & de Christo accepit, sicut scriptum est: Ille de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Quid igitur non humiliter responsum à nobis est? Si tributum petit, non negamus. Agri Ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit. Potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris inuidiam, tollant eos si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Aurum querunt, possum dicere: Argentum & aurum non quero. Sed inuidiam faciunt quia aurum erogatur, nec ego hanc inuidiam perhorresco. Habeo erarios. Aerarij mei pauperes Christi sunt. Hunc noui congregare thesaurum. Vtinã hoc mihi semper crimen ascribant, quia aurum pauperibus erogatur. Quod si obijciunt quod defensionem ab ijs requiram, non nego, sed etiam ambio, habeo defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæci illi, claudi, debiles & senes, robustis bellatoribus fortiores sunt.

Et post pauca:

Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtique non debet addici, quia ius Cæsaris esse nõ potest Dei templum. Quod cum honorificèria Imperatoris nemo dictum potest negare. Quid enim honorificentius quàm vt Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. Bonus enim Imperator querit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita constanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi serui non timere. Non timentibus numquam est grauis terror.

*Tributũ Imp
dicãdorum, nemo nostrum interuenit. Potest pau-
ratori Ambro
sus nõ negat,
agris inuidiam, tollant eos si libitum est. Imperato-
ri non dono, sed non nego. Aurum querunt, possum
vt agros Ec-
dicere: Argentum & aurum non quero. Sed inuidi-
clesiæ inuadat*

*Aerarij Am-
brosij paupe-
res sunt.*

*Tributũ Cæs
saris est, tem-
plum Dei.
Imperator si
Ecclesia filius
dicatur, hono-
rificum illi no-
mẽ tribuitur.
Imperator nõ
supra, sed in-
tra Ecclesiam
est.
Christi seruus
li nihil timet.*

terror Tom. 3. lib. 5. Epist. in oratione in Auxentium de tradendo basilicis.

Imperator per tribunos militum basilicam postulat. Conuenior ipse à Comitibus & tribunis, vt basilicæ fieret matura traditio, dicentibus Imperatorē iure tuo vti, eo quòd in potestate eius essent omnia.

Ambrosius se vitā corpusq; omnes etiā facultates suas Imperatori offert, basilicam quam Arriani occupent, negat. Respondi, si à me peteret quod meū esset, id est, fundum meū, argenti meum, ius huiusmodi meū me nō refragaturum, quamquam omnia que mea sunt, essent pauperā. Verum ea quæ diuina, imperatoriæ potestati nō esse subiecta. Si patrimoniu petitur, inuadite. si corpus, occurrā. Vultis in vincula rapere? vultis in mortē? voluptati est mihi. Non ego me valēbo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitā obsecrans, sed pro altaribus gratius immolabor.

Armati milites ad occupandam templū mittuntur. Horrebam quippe animo cūm armatos ad basilicā Ecclesię occupandam missos cognoscere, ne dum basilicam vindicant, aliqua strages fieret quæ in perniciem totius vergeret ciuitatis. Orabā ne tantæ urbis vel totius Italię busto superuuerem. Detestabar inuidiam fundendi cruoris, offerebam iugulū meum.

Exemplū singularis constantie. Aderant Gotthi tribuni, adoriebar eos dicens: Propterea vos possessio Romana suscepit, vt perturbationis publicę vos præbeatis ministros: Quò transibitis, si hæc deleta fuerint? Exigebatur à me, vt compescerem populum. Referebam in meo iure esse vt nō excitarē, in Dei manu vt mitigaret. Postremo si me incensorem putarent, iam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terrarum solitudines. His dictis illi abierunt. *Et paullo post:* Tentatus est autem Iob nuntijs coaceruatis malorum, tentatus est etiam per mulierem, quæ ait: * Dic aliquod verbum in Deum, & morere. Videtis quanta subito moueantur. Gotthi, arma, gentiles, multa mercatorum, poena sanctorū. Aquertitis quid iubeatur cūm mandatur: Trade basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in Deum & morere. Nec solū dic aduersum Deum, sed etiam fac aduersus Deum. Mandatur, trade altaria Dei. *Et mox:* Mandatur denique: Trade basilicam.

* Iob 2.

basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domū priuati nullo potes iure temerare, domum Dei exitimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. scriptū est: * Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum mœnium ius tibi commissum est, non sacrorum. Iterū dicitur mandasse, debeo & ego vnam basilicam habere. Respondi: Non tibi licet illam habere. Quid tibi cū adultera? Adultera est enim quæ non est legitimo Christi coniugio copulata. Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 33.

Imperator in ea que diuina sunt nullū ius habet.

* Matth. 22. Publicorū mœnium ius Imperatori cōmissum est non sacrorum.

VI. Hæreticorum cœtus non esse Christi, sed, à quo reguntur, diaboli.

Et si quis asserit (D. N. Iesus) diabolico vti spiritu, qui separarent Ecclesiam Dei, vt omnium temporum hæreticos & schismaticos comprehenderet, quibus indulgentiam negat: quòd omne peccatum circa singulos est, hoc in vniuersos. Tom. 1. lib. 2. de Penitentia, Cap. 4.

Hæretici Christi iudicio diabolico vti ut spiritus.

Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem, & non inueniens. Hoc de Iudæorū plebe dictum ambigi non potest, quam Dominus à regno suo in superioribus segregauit. Vnde omnes quoque hæreticos & schismaticos à regno Dei, & ab Ecclesia intellige separatos. Et ideo non Dei, sed immundi spiritus omnis hæreticorum schismaticorumque liquido claret esse conuentus. Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 11. Luca.

Omnes hæretici, et schismatici à regno Dei, et ab Ecclesia sunt separati.

VII. Hæreticos non esse in Rebusp. Catholicis ferendos.

Impietatem Manichæorū clementissimus execratus est Imperator, & omnes qui illos viderūt, quasi quædam

Manichei Mediolano pelluntur.

quædam cõtagia refugerunt, sicut testes sunt fratres & compresbyteri mei Crescens, Leopardus, Alexander, sancto feruentes spiritu, qui eos omnium execratione damnatos, Mediolanensî ex vrbe quasi profugos repulerunt. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 81.*

Constantinopolitani magno suo cõmodo Arrianos eijciunt.

Nam etiam Constantinopolis iam Dei verbum recepit, & euidencia meruit tui documenta iudicij. Etenim quamdiu venena Arrianorum suis fouebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquieta, murus armis circumsonabat hostilibus. Postea vero quàm fidei exsules abdicauit, hostem ipsum iudicem regû, quem semper tremere consueuerat, deditum vidit, supplicem recepit, morientem obruit, sepultum possidet. *Tom. 2. in prologo lib. 1. de Spiritu sancto.*

VIII. *Hæreticorum mores pulcris similitudinibus expressi.*

Arrius & Fotinus tinea sunt.

Tinea rursus nostra Arrius est: tinea nostra Fotinus est, qui sanctum Ecclesiæ vestimentum impietate sua scindunt, & vnitatem diuinæ potestatis indiuiduam separare cupientes, sacrilego morsu pretiosum fidei velamen obrodunt. Funditur aqua, si Arrius dêtem impresserit. Effluit, si aculeum suum in alicuius vas Fotinus infixcrit. *Tom. 2. lib. 1. de Spiritu sancto, Cap. 20.*

Vulpibus cõparandi hæretici.

Hæreticos omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cùm in domo Domini habitare nõ possint, conuenticula sibi quædam velut foueas preparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur Ecclesiæ, vt si qua innocens anima forte præcefferit, velut pullum gallinæ matris absorbeant. Insidiantur inquam vulpes Ecclesiæ, hoc est, hæretici Euangelicæ illi gallinæ de qua ait Dominus: * Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina colligit pullos suos sub alas suas: se dip̄sa sicut * Sampson ardentes faces vulpibus religauit. *Tom. 3. Sermone 79.*

* *Matth. 23.*

* *Iudic. 15.*

Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam

stodiam testimonia oris tui.] * Sampson binas vulpes sibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimisit eas per melle's Allophylorum, per hanc figuram significans quòd improbi ac fraudulentè homines, & maxime hæretici, liberam linguam habeant ad latrandum, sed exitus impedit os: aut religiosa principia, sinem vero fraudis suæ incendio deputatum. Ideo què & trecètas vulpes dimisit: eo quòd perfidi crucis quidem se prædicatione commendare desiderant, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac prædicatione cõposita & falsa atque simulata vrere magis fructus conantur alienos: cùm utique vera crux Domini nõ exurat aliena merita, sed fecundet. Tom. 7. Sermone 11. in psalmum 118.

Misit binos ante faciem suam.] In specie vulpiù hæreticos significari supra expressimus, qui promittunt nomine quòd Christum sequantur, sed studio fraudis abiurant. Hos non suscipit Dominus, sed à suo nido arceat & prohibet. Lupi quid significare videantur, debemus aduertere. Bestiæ nempe sunt quæ insidiantur ouilibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorum intrare non audent, somnum canum, absentiam aut desidium pastoris explorant, ouium guttur inuadunt vt cito strangulèt, feri, rapaces, ijdemquè natura corporis rigidiores, vt se facile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, & ideo sæpè luduntur. Tum præterea si quem priores hominem viderint, vocem eius quam naturæ vi feruntur eripere: si autem homo eos viderit, exagitari memorantur. Et ideo cauendum mihi est, ne si in hodierno tractatu spirituum mysteriorum gratia non potuerit refulgere, lupi me prius vidisse credantur, & solenne vocis extorsisse suffragium. Nõne lupis istis hæretici comparandi sunt, qui insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quàm diurno? Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi scæuæ nebulis interpretationis obducere,

* Iudic. 15.
Imago hæreticorum vulpes Sampsoni.

Hæretici cur vulpibus et lupis cõparètur.

Lupi si hominem priores viderint, vocem eius feruntur eripere.

& quantum in ipsis est fuscare conantur. Versantur ergo circa caulas, stabula tamen Christi intrare non audent. Et ideo non sanantur, quia in stabulum suum non vult eos Christus inducere, in quo curatus est ille * qui de Hierusalē descēdens incidit in latrones: quē vulneribus alligatis, in fuso oleo & vino, imponens in iumentum suū Samaritanus ille duxit in stabulum, & sanandū stabulario dereliquit. Non accipit ergo medicinā qui medicum nō requirunt. Si enim requirerent, non derogarēt. Explorant pastoris absentiam, & ideo pastores Ecclesiarū vel necare, vel in exiliū agere contendunt: quia præsenti- bus pastoribus oves Christi incurfare non possunt. Spoliare ergo gregem Domini & diripere conantur, qui corpora quadam mentis intentione duri ac rigidi nequaquam solēt à suo errore deflectere. Et ideo

* *Ad Titum 3.* Apostolus ait: * Hereticum hominem post vnam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est. Hos Scripturæ verus interpret Christi illudit, vt inanes suos in vanum effundā impetus, & nocere non possint. Qui si quē versuta disputationis suæ circūscriptione præuenerint, faciūt obmutescere. Mutus est enim qui verbū Dei non eadem qua est gloria confitetur. Caue ergo ne tibi vocē tollat hereticus, si prior eū non ipse deprehēderis: serpit enim dum latet eius perfidia. Si autē cōmenta impietatis eius agnoueris, iacturā piæ vocis timere nō poteris. Caue igitur versutę disputationis venena, animam petunt, guttur inuadunt, vitalibus vulnus affigunt. Graues sunt morsus hæreticorū, qui ipsis grauiores & rapaciores bestijs, nullū auaritię finē impietatis- que nouerūt. Nec vos moueat quōd formā prætere-
re videntur humanā, etsi foris homo cernitur, intus bestia fremit. Et ideo eos lupos esse nō dubiū est, iux-
ta Domini Iesu diuinā sententā, qui ait: * Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniūt ad vos in vestitu ouiuū, intus autē sunt lupi rapaces, ex fructibus eorum cognoscetis eos. *Tom. 5. lib. 7. Cōment in 10. cap. Lucae.*

Hereticus sub specie humana ferocissimus lupus est.
* *Matth. 7.*